

som af kommer, og smørger sten og træer med som dertil er berede, og balsamerer træer og steen, som dertil er forordnede med det fædt som falder oven paa kiellene af kiødet som, kogis og opædis, og deris offer gilde bliver prydet med ijdelige sang og spill, Runen og Joigen, vers og digt og riim, som de kalder *luete*, men i Odens tid kaldedis de liød, og de smaa træer som de smørger med blodet, kalder de *lødt mora*, og i Hednigskabet kaldedis offer blodet laut, og lauterne svamperne som de smurde med, som mand kand læbe i den Norske Krønicke.

Troldomen gaar i arf hos dem, og kand arve troldom, gan, og Dievele effter hver andre den Ene effter den anden i slegten som dør, og for gjør mennisker og qvæg der med i fra lif og helbrede og føre dem ulycker paa og tager vidt og forstand i fra dem, og de holder sig fri med den konst, at Ild og vand vær og storm icke kand gjøre dem skade, og staa og Jærn, pill og skud, og andet hvæst og skarpt kand icke bide paa dennem, storm og vind, kand de gjøre og vecke og ud sende, og stille igien, gjøre godt og ont vær som de mene. . . . De kand oplade bierge og Jorden, og opmane Dødninger af Jorden, og sætte dem ud paa andre mennisker til at plage dem, og hvad som er förvarit i Jorden, kand de vel finde, og de kand fordrive spøgelse og trolde som friste mennisker med deris konst, ord og Runen, og de kand forvende sin hamn og skickelse til biørne og ulve og andre Creaturs skickelse og lignelse, og gjøre skade der med. . . . De sætte og Biørne og Ulve ud paa andres Creature, De kand og hielpe siuge mennisker og Creature, til deris helbrede igien, og afvende biørne og ulve og andre ulycker, og da siunger, Joiger og Runer hand indtil at hand falder i En Dvalle lige som død og bliver svart og blaa i ansigtet, og mens hand saa liger som død, da kand hand forrette saadant, og mange som er nær død, og siunis som død for menniskens øyen, de kand blive straxt frisk igien paa samme timme, og naar hand liger i saadan besvimmelse eller Dvalle, da kand hand fare vide om kring og forretter meget og kand fortælle mangfoldigt og undelige ting, naar hand opvogner, som hand haver seet og giort, og kand fare vide om landene og i mange steder og føre tidende derfra og føre vise teugen og mercke med sig der

fra naar hånd er beden der om, og da farer hand og saa i strid i mod sine modstandere og kampis som i En anden verden, indtil at den Ene har lagt livet igien, og er over vunden, og da er svinet deris hæst, og der for maa de icke æde det, at de icke skal blive hæsteløs, naar det gielder paa En strid at stride imod En anden ganhund i saadan, fald, og de stoller og pocke meget der paa, at deris konst er icke af nogen ond grund eller noget ont, effterdi at de kand giøre godt med den og hielpe siuge mennisker og Creature, og af vende ulycker, og Dievele som lærer dem troldkonsten og aabenbarer sig for dem og hielper og under viser dem, de samme formeener de at skulle være guds Engle.

I alle fiorder og alle steder i findmarcken, ihvor finner haver boet i gamle tider, er stederne og Rommet effter deris huse som de have hafft under Jordan End nu saa sigtbare, at mand kand skinbarlig see, at de har hafft 4re døre paa hvert huus, som de og self finnerne fortælle, hvilke de kalle paa deris maall *beitum guvate*¹⁾, det er Hemmelige Huse.

Nu vil ieg her effter træde til Historien i sig self, og icke skrive effter anders mands skreffter eller talle effter segn, men alleniste det som ieg self med min Egen øyen haver seet, og med min øren hørt, og ieg self har forfaret i blant finnerne, ieg maa talle der om, som haver seet og hørt og Erfaret det at det er saa, thi, der er ingen som ved det saa vel som ieg, og ingen har seet og hørt, og erfaret det saa vel som ieg, og ingen har været, og faret i blant finnerne paa den maade og saalenge som ieg og været i hver mands huus, og for staar deris sprog saa vel som ieg, derfor vil ieg nu talle den bare blotte sandhed og hvorledis det er fadt i blant finnerne, og hvor der staar til.

1) lappisk *beitum goatte*, en skjult bolig.

Om de Dievele og satans Engle som er i blant Lappefinnerne og aabenbarer sig for dem og lærer dem troldom og afguderie og om de onde aander og Geister som tienner finnerne.

Om finnernis Døbekonstes offer og deris hunde offer

Nu vil jeg først tale om deris indkomst i Verden og første adkomst til troldom og af Guderie, som er den første og største oprindelse til alt ondt og Dievels konster og troldom hos og iblant finnerne og Lapperne, Først naar Een kvinde hos finnerne og Lapperne er frugtsommelig og laver til barsøll Da skal hun Endelig have i beredskab og tilrede Een liden Hund, indtil at det lider til tiden med hende, at hun skal føde, Da skal den Hund, offeris før End hun føder, til Deris af Gud, og offer sted at hand skal hielpe hende, saa at alting skal gaa vel med hende, saa at hun og fosteret, skal beholde livet og helpen, og leve der effter friske og sunde¹⁾, men om hun icke straxt forløbes eller bliver forløst Da sender de strax bud effter Noiden deris troldmæstere og Dievelens Prophete, at hand skal komme og hielpe hende med sin konst, hvilcket hand og for betalling er god villige til at komme. Naar Noiden er da kommen, saa skal hand straxt begynde *Noide Messo*, *Joige Messo*, trold Messen, Noidens eller troldmæsterens Messe, og Runne Messen, thi hun kaldis med adskillige Nafne, fordi hun brugis i mange maader og i adskillige tilfælde, saa Runner hand, og Joiger for hende, med Runnebommer, haarne Hamrer og steener, med Messing-Ringer og kiæder; saxer kniver og drage Jærn²⁾, og med adskillige instrumenter som der til ere forordnede, og siunger og Runner ganviiser, indtil at han faller i besvimmelse og lige som i en dualle, Naar hand da op vaagner af sin Dievels dvale igien, saa siger hand hvad hand da haver seet, hørt, og Erfarit, i aandelige Dievels viis, medens hand saa laag i besvimmelse og i sin Dievels Dvalle, og siger hvad som skal være og hvad som er for Nøden og hvad aarsagen var dertil, og om troldfolck eller under Jordiske og *Jammis-stellerne* hafde forhindret det, at der icke skulle gaa vel, saa har hand nu alt løst det, og gjort det klart, den stund

1) Om hunde-offer for helbredelse av sygdom se Hammond, s. 738.

2) lappisk *spierkko*, norsk braak, et redskap av jern til at berede skind.

hand laag saa i sin Dievels Dvale, og Reiste om kring i Helvede, og i de Nedderste steder i Jorden, og Erfor hvorledis det var fadt, eller og, om de *Jammis-steller*, som de siger at skal boe under Jorden, var aarsage der til, som de fornæmmeligen offerer til for barnsengs qvinder, at de Dieveler eller onde geister skal være dem behielpelig, og icke Contrari; eller om deris offersteder og af Guder var vred og fortørnedt paa dem, saa skal de nu skaffe hannem Et godt fædt Creature til Offer at for sonne dem med, saa som lam, veder, gied, buck, kiedt, eller og unge Reins Diur, naar hand da har faaet det begierte Kreatur, saa fører hand, eller leeder det Creature hen til offer stedet og afguden, som hand haver lofft det hen til, og offerer det der, effter den og deris gamle sædvanlige viis, og Hedingske maade, og skiær hand først en bitte af ørenne og Rompen mens Creaturet End lever, og giver det paa offer stedet og til af guden, sticker og slagter saa Creaturet og tager først blodet og smørger de træer med, som de kalder *Lødt Morra*¹⁾, skiær saa siden en bette af hvert stycke eller lem, og legger det ogsaa paa offerstedet tillige med skindet, haarnene, og kløverne, kaager saa og tager kiødt fædtet, det fædt, som falder oven paa kiedelen, naar den kogis, og smørger de for ordnede steenne med og skiær Endda nogle better af det fædeste og beste kaagede kiød, og legger det og saa paa offerstedet, tillige med skindet, haarnene, kløverne og beenene, saa æder de sidden baade Noiden og de som med hannem følger, det helle Creature op paa stedet, paa det at beenene icke skal føris der fra, men nøje sammensanckis og leggis paa offerstedet,

Naar da barned er føedt, og alting er gaaed vel, saa tager de Een fædt, oxen Rein, giæld Zimle, en Varekas²⁾, eller og en god Reins kalf, eller og om de icke andet har, fæde oxer, qviger, koe kalffver, faar lam, vederer, gieder, bucker, kied, og binder en liin, eller læritz huve paa hovedet, paa det Creature som de vild offre,

1) Jfr. E. A. Tunkelo, Germanische lehnwörter im finnischen und lappischen og E. N. Setälä, Kurze notiz über das „opferholz bei den Sompiolappen (aus dem jahre 1670), i Finnisch-ugrische Forschungen, I 183 ff., og J. Qvigstad, Einige nordische lehnwörter im lappischen, ibd. II 140.

2) lappisk *varekasj*, en liten to-aarig okseren.

og har til lavet der til, og graver det, ned under Jorden, ganske helt, med skind og alt, og dette offer skal de Dievele og onde aander og geister have, som de siger, at de skal boe under Jorden, og de kaldis paa deris maall mangleledis, saasom *Jummis-steller* og *Jammis-sid*¹⁾, ja og *Jammis-Cuuser*²⁾, de ere og skal være i adskillige lignelser, og har adskillige forretninger, og derfor kalder de dem med saa adskillige Nafne, men de skal dog have deris tilhold under Jorden sige de, for uden naar de har noget at forrette saa kommer de op over Jorden. det er icke under Jordiske folck som vi kalder, thi finnerne kalder dem, *goveitter*³⁾, paa deris maall, og saa skal Noiden have betalling for sin u-mage, som er Et slagte best, oxerein eller andet saadant eller En Kryds Daller, Ja En 2: 3: 4: for dem som Rige ere, eller sølf skeer eller sølf Knaper, Hagger, og spender, eller sølf Mallier, eller andet saadant, som er af god værdi, thi det skal Endelig være Kryds penge eller sølf, eller ret gode udvalde vare som Noiden skal have, disbedre lycke skal det være hos, som hand self siger og paa staar, og for hand icke god betalling for sin umage og Dievels konster, saa er hand nock saa mægtig i sin troldom, at hand kand betalle dem straxt igien med siugdomme, u-lycker og andre plager, eller og skyder hand dem med sine gand pille saa at de størt død ned, og derfor frygter de for hannem som for en pestelens, og de tør icke andet End handle vel med hannem, saa hand i det aller ringeste icke skal blive for tørnedt.

Om finne Lappernis døbe Mannering og skick.

Først naar Et barn hos finnerne og Lapperne er født, saa gjør de varmt vand i en kiedel, og sætter barned der i, og lauger det saa som andre folk og saa gjøre, og vasker og toer det vel reent som det skal være, — Naar da barned saa er toen reent, saa tager de barned op af kiedelen og sticker barneds føder under den vengstre arm, og sætter hovedet paa barned frem over kiædelen, og øβer saa nogle gange med sin høyre haand af det samme lauge-

1) lappisk *jamisj-sida*, dødning-heim.

2) lappisk *jamisj-kusj*, dødning.

3) lappisk *gufittar*, norsk go(d)vetter.

vand paa barnetz hovet, og knicker og gnyer det vel ind i barneds hovet hver gang og siger i det samme, nu sætter ieg det ny det nafn paa dig, som din og voris slegt til forn har hafft, og du skal blive saadan en mand og qvinde som den var, hvilken som var En yperlig og god Noid, som gjorde og forrettet det, og-det, med sin konst, og forskaffet og bringet det og det til veie og ingen gick eller vant hannem over i hans konst og lærdom, og Hand var en Kiempe fix, snar og sterck, og af stor forstand i sin konst og Noidekonst, hand var og en god skytter, og fiskere, og vant og forhverffvet paa alle steder, og saadan en, skal du blive som hand var, og der og der i fieldet skalt du veie diur, og der og der skalt du fange fisk, *Noide-gudze* og de andre smaa *gadze*, skal være dine lydige tiennere og *Toento*¹⁾, skal forskaffe dig gods og Rigdom, eller og om det er En qvindis Person, saa siger de at dette barn skal blive saadan En qvinde og konne, som den var, som før hafde dette nafn, hv[il]ket som var vel op lært i Noidekonsten, og forrettet det og det med sin konst, og skaffet og bringet det og det til veie, og vant og forhverffvet paa den maade og saa og saa med sin konst, og saadan en skal du og dette barn blive, som hun var, eller og om de har ingen berømmelig troldfolck at kalde dem effter, som har bedrevet nogen mandoms gierning med deris konster, og Noiden self Døber barned, som offteste skeer, og bør at skee hvilcken som haver magt til at befalle og ordennere — saa siger hand og de, og læser under tiden kort, i det hand døber, og øβer vandet paa barnedz hovet og knicker og gnyer det vel ind i barnedz hovet som før er sagt, og siger hand saa, *Noide-gadze* skal lære dig Noidekonsten, og give dig lycke og vinding at du bliver en god yperlig Noid, saa du over gaar, og vinder alle i din konst, *Toento* skal forskaffe dig Rigdom og godt, *Wuocko*²⁾ og de andre smaa *gadβer* skal være dine underdanigé og beredfærdige tiennere, der og der i fieldet skal du faa og have lycke til at skiude Diur, der og der i siøe og vand og

1) lappisk *doanta*, djævelen, av finsk tonttu, svensk tomté. — „*Toento* aabenbares baade i mænds og qvinders lignelser“ (Paus' Relation).

2) *Wuocko* aabenbares i en stor fugls eller storcks lignelse og er noidernes eller troldmesternes drenge deres livstid, men tager dem siden bort med sig til helvede (Paus' Relation).

Elver skalt du have lykke til fisk, og blive saa og saadan en mand eller kvinde, saa graver de siden Et huld under deris seng, eller fledt som den kaldis, og slaar saa dette vand der i og graver over igjen, men til forn plejer altid de bemelte Dievele *Jammis-stellerne* og *Jammiscuuserne* at aabenbare sig for kvinderne før naar de gaar med barned, og siger dem hvad nafn de skal legge paa barnedt naar det er føedt, hvilken befaling finnerne maa Endelig Effter følge, om de vil at barned skal leve. Naar da alting er klart saa skall de offre Et Creature til tacksigelses offer til deris *Jammiscuusers* Dievele, og saa faar Noiden Et godt fædt maaltid som skal æde op alt det fæde kiød. De dricker ogsaa en half eller hell kande *lyße* eller tran i sig kvinderne, naar de begyndis at pinis eller faar ondt, og skal falde i barnseng¹⁾, paa det at lemmerne skal blive dis ledigere og smidigere saa det skall gaa og blive dis lettere for dem, naar barnedt fødis, som den gamle Ole Pederssen og saa gjorde naar hand skulle Runne, siunge og Joige, drack hand først nogle peelle *lyße* og tran i sig, paa det, at hans brøst skulle blive dis lettere og hans hals dis glattere til at siunge, Rune, og Joige, og lige saa gjør og de andre finner naar de skal Rune og Joige, men troldmæsterene naar de skal holde troldmæsßen, og for at de skal være dis krafftigere i deris konst, saa dricker de ludt, det er aske og vand tilsammen koget, saa og *Rupzias*²⁾, det er gruge og vand tilsammen med raad fiske hover, been, og sloe, som er fiske tarmer, og dette skal give dem krafft og størcke i konsten, saa at trolddommen skal vircke dis bedre, hvilcket de kalder *bastelap*³⁾ paa deris sprog og tungemaall.⁴⁾

om den anden Døbe Mannering.

Og siden effter den første Døbing, naar barned begynder at græde meget, eller og de forstaar at barned har ondt og er sygt, saa skal de Døbe det om igjen, og da siger de at barned leeder

1) Sml. H. Hammonds Miesionshistorie, p. 774, 804: Barselkonerne gives tran at drikke under smerterne (Missionær Heltberg i Varanger 1718).

2) lappisk *rup(va)-tsjattse*, grugvand.

3) lappisk *bastelab*, skarpere.

4) Jfr. Hammond, s. 765*.

effter Et andet nyt Nafn, og der som de nu icke Døber det om igien, saa dør det viiserlig, og saa kommer andre af de for omtalte Dievele og geister, *Jammis-stellerne* og *Jammis-Cuuserne* og aabenbarer sig for dem, i drømme og andre aabenbaringer, og siger at barned har icke faaet det rette Nafn, som det skal leve paa, men det leeder effter Nafn, og der for er det sygt, og vill døe, men der som du nu icke vasker og toer dette Nafn af, og legger Et andet Nafn paa barned igien dette som ieg nu siger dig, saa dør barned *viβerligen* og uden nogen tuiffvel sige de, saa maa de giøre En varm vand kiedel igien, og vasker og toer det forige Nafn af, og legger saa et andet Nafn paa barned igien, som *Jammis-stellen* befalede dem, og vasker og Jager det forige nafn veck, bort langt derifra, og siger det Nafn var Et skarns Nafn, barned kunde icke leve med det Nafn, det skal nu flyge hen i skiedt doungen, fare hen i Elver og forser og ned i Jorden, og paa de ureene og slemme steder og det skal fare her og der hen effterdj det var saa tungt og slemt, at barned kunde icke leve, med og under det nafn. men nu legger de et smugt og deilige Nafn paa det som den siste *Jammis-stelle* befalte dem at legge paa barned, som er effter barneds eller deris slegt, som var saadan og saadant Et menneske, og læser de forbemelte ord, i det de *øβer* vandet paa hovedet, og knicker det vel ind i barnedtz hovet som før er sagt, graver saa et hul under fledten og slaar dette loug vand der j. og denne Døbekonst bruger de saa tit siden som barned faar eller har ondt, og græder meget, thi de *Jammis-steller* og *Jammis Cuuser* Idelig og altid besøger dem, og helst naar børnene har ondt, og lærer og informerer dem udi denne Mannering og Døbe konst, og om de icke giøre effter den befaling saa dør barned meener de.

om hvorledis de vasker af det nafn og Daab
som Præsten har Døbt barned med.

Naar tiden da kommer, at de skal føre barned til Kircken og Præsten, og lade døbe det, og chrestne det, effter de christenis skick, hvilcket de icke gjør i den henseende at det skal være for Nøden eller til nogen Nytte, men alleniste af frygt for den legem-

lige straf, som vil paa følge, om de lade deris børn blive U-Døbte, og naar de da kommer til Præsten, saa døber hand barned med det nafn, som de siger til hannem, thi hand ved icke af deris handel, siden naar de da farer til bage igien i fra Præsten, saa plejer altid finne børnene som jeg har seet, blive syg, og græde meget, og en part bliver saa hefttig angræben at det gaar skom baade igiennem mund og Næse paa børnene, og ieg har og sandeligen self seet at det er saaledis fatt med finne børnene naar de ere døbte af Præsten, saa bliver de straxt antastet med siugd-om, hvilket intet andet er end Dievelen self som saa piner børnene, i den henseende at de skal døbe dem om igien, og saa kommer straxt de for bemelte *Jammis-steller* og *Jammis-Cuuser*, og aabenbarer sig for finnerne, og Raader Dem til at vaske straxt det Nafn af, som Præsten har døbt barned med, og døbe barned med et andet Nafn, hvis icke saa dør deris barn nu straxt paa timmen sige de, thi det er icke det rette nafn, som barned kand leve med, og der for er det sygt, og leeder effter Et andet Nafn. Naar nu børnene ere da saa syge og græder meget, saa henger de op over Ilden, En kiedel med vand, og gjør det varmt, og sætter barned i den kiedel og lauger det, og vasker og toer hver en leed og lem paa barned paa det allerbæste, i den tancke og mening, at de skal nu vaske af den daab og det Nafn, som Præsten har døbt barned med, og siger i det de saa vasker og toer barned, dette er Et slemt og Et skarns Nafn, som *Pap Ajum* har lagt paa dig, effterdi du kand icke leve med dette Nafn, som og *Jammis-Cuusen* eller *Jammis-stellen* sagde, *Pap ajum*¹⁾, det er Præst bestefader, og nu vasker ieg af dig denne Daab og dette Nafn, som *pap ajum leej bium dunne*²⁾, det er som Præst beste faderen har lagt paa dig, og dette Nafn skal fare hen i skiedt og skarn, i skiedt dounger og paa de ureene og slemme steder, og det skal være og flye hen i Elf forser i vand og i siøe, og strand og ned i Jorden, effterdi at det er dig saa tungt, at du icke kand leve under dette Nafn, og Naar de nu har toet barned vel reent og for Jaget det Nafn og Daab, som Præsten har døbt barned

1) lappisk *pap(pa)-ajja*.

2) lappisk: *pap(pa)-ajja læi bijjam dunnji*.

med, som de meener, saa tager de barned op af kiedelen, og sætter føderne paa barned under deris vingstre arm, og sætter hovedet paa barned, frem over kiedelen, og staar paa Et knæ, tager saa Neder i kiedelen, og øßer af det samme lauge vand, 3, eller nogle gange med sin Høyre haand paa barnetz hovet, og knicker og gnyer det ind i hovedet paa barned, hver gang, og siger det Nafn som ieg nu vasket af dig, var Et skarns Nafn, og nu legger ieg det Nafn paa dig som *Jammis-Cuusen* eller *Jammis-stellen* befallede, og som er et smugt deiligt Nafn, effter din og den og dens slegt, som var saadan en mand eller qvinde, hvilcken som var en god Noid, saa ingen vant, eller gick hannem over, i hans konst, og var en god skyttete, og fiskere, baade fix, sterck og snar, og lykkelig og Rig i ald sin tid, saa, sige de End yder-meere, lad mig nu see, at du lever vel under og med dette nafn, og der som du nu icke vilt leve vel med dette deilige og skjøne Nafn, som ieg nu legger paa dig, saa skal ieg kaste dig i siøen og i dybeste vand, og ieg skal kaste dig ud over store og Høye bjerge og fiede, Ja og kaste dig i store Elf forser, og ieg skal vride hovedet af dig, og træde dig sønder i stycker, om du nu icke lever vel under dette Herlige Nafn, som ieg nu legger paa dig, og Naar det er saa klart med Døbing og Vasking, saa graver de et huld under deris seng eller fledt som den kaldis, hvor deris ligge sted er, og slaar dette laug vand deri, og graver over igien, saa bliver det der ved nogen stund, og saa bliver barned straxt frisk karsk og sund igien. Naar de saa har vasket af, deris Daab og Nafn som Præsten har døbt barned med, og lagt Et andet Nafn paa barned igien, men Naar det da hender sig siden igjen at barned bliver sygt og græder meget, saa tager de End En varm vand kiedel, og vasker nafnet af barned paa nye igien, og legger Et andet nafn paa barned igjen effter den samme maade som før er sagt, og læser de samme ord og lover at de skal giøre med barned saa og saa om det nu icke vil leve, og saa giør de hver gang der effter siden, saa tit som barned faar ondt eller og græder skrækkelig, saa tencker de straxt nu vil det døe, og nu leeder det effter Et nytt nafn igjen, og saa tit som børnene faar ondt, saa kommer straxt de for bemelte Dievele, *Jammis-stellerne* og

Jammis-Cuuserne, og aabenbarer sig for dem og til skynder dem, at de skal døbe deris børn om, og icke lade dem døe for Nafns skyld, hvilket er at mercke at det er ret Dievelens gierninger at børnene bliver om døbte, og at barned bliver straxt syg, effter at Præsten har døbt det i den hellig tre foldigheds Nafn, fader, søn og hellig Aand, og at det er hans villie bud og befalning at børnene bliver om døbte.¹⁾ Og dette er aarsagen at det er aldrig En find som haver sit rette Daabens Nafn, og de fleste ved icke sit Daabens nafn self, og helst de gamle som forældrene ere døde i fra, og de som have været fadre paa dem, og de som kunde hugge og mindis hvorledis de vare døbte af Præsten, de ved icke self sit Daabens Nafn, og mange af gamle folck leede og søge nu effter deris Daabens Nafn, siden som ieg begynte at skrive deris Nafne og Alder, og kand icke finde det, effterdi at de ere døde alle som viste det hvorledis de vare døbte af Præsten, i det første, og mange af de Nafne, som de før har døbt med den Dievele Daab, og paa lagt børnene i den af vasknings og om døbings Daab, ere nu siden ogsaa døbte af Præsten, effter som hand icke ved det eller forstaar deris sprog, men de siger at det Nafn er effter deris slægt, saa Døber hand som de siger u-videndis, saa som *sabbe*²⁾ det er paa dansk Een staff og andre saadanne Nafne, som ere kund komme op i det første, af deris Dievele Daab og Noidernis paa fund, og *zare*³⁾ det er En Æ eller Et saar, og *sajja*⁴⁾ det er en stamp eller balle, men disse Nafne sigis at være komne,

1) Paa en utflytningsattest for Brita eller Ella, født 20de juni 1831, datter av avdøde lap Peter Anderson Riimis i „Jukkasjärvi församlings Saarivuoma lappebylag“, har sognepresten i Jukkasjärvi I. Lindstedt paategnet: „Ofvannämde lappflickas dopnamn är Brita, ehuru hun kallat sig och äfven af andre kallats Helena el. Elin el. Ella, som allt er samma namn. Orsaken är denna, att så snart ett lappbarn blifver oroligt, sjukligt, olåtigt, så bytes blott om christningsnamnet och gifves ett annat namn, så äfven åt denne lappflicka namnet Elin i stället för namnet Brita, och så tros det genast blifva bättre med barnet. Men den oreda som derigenom både för prästen och äfven andre auctoriteter kan derigenom uppstå, i synnerhet da personen icke är personlegen känd, det ihogkomma ei lapparne.“ Attesten er udstedt 5te novbr. 1851.

2) lappisk *sabbe*, mandsnavn; *soabbe*, stav.

3) lappisk *sarre* (mandsnavn); finsk *saari*, ø; lappisk *sarje*, saar.

4) lappisk *sajja*, (mandsnavn); *sajja* saa, stamp.

som de og er, af det Nafn samuel, hvilket og qvenerne stædfæste med, at det er saa, og der for skriver de kund di/æ Nafne med samuel, der er mange vederstyggelige Nafne iblant finnerne som er saaledis paa komne i det første hvilket ieg icke gieder for kiedsommelighed af deris galskab, at opregne.

Ao 1710 hafde olle Niellson i Varanger, Et barn til Daaben, om Bartolomei¹⁾ tider, som og blef døbt af Præsten, men der de komme nu hiem med barned, blef det bespændt med svaghed og grædt bitterlig, saa gjorde de straxt en varm vand kiedel og vasket den Daab og Nafn af, som Præsten hafde døbt barned med, og Døbte Et andet Nafn paa barned, effter den for bemelte Dievele Døbing, som sagt er, og siden blef barned straxt frisk og færdigt. En kort tid der effter kom ieg i Lars Pederssens gamle tillige med Povel Iverssen. Da Larses qvinde, Maritte Peders Datter fortalde hvorledis at de hafde vasket af, den Daab og Nafn som Præsten hafde døbt barned med, og sagde mig baade det Nafn som Præsten døbte barned med, og det andet Dievele Nafn, som de lagde paa barned siden i den anden Dievele Daab, og dette fortalde hun mig og Povel Iverssen i sin Endfoldighed, thi hun mente at det var icke ont eller nogen Uskick, og Povel Iverssen sad saa den gang, at hand viste intet hvad hand skulle sig, thi det var hans svoger som hun talte om.

Peder Olsson fortalde mig self, at det blef giermund gunderssen i Varanger født Et drænge barn for En kort tid siden i den gamle Prostens M. Ludvigs Pauses²⁾ tid, og det hendet sig at Peder Olssen kom Just til hans bye den samme tid, og der barned var fød græd det og var sygt, saa bad giermund gunderssen Peder Olssen at hand vilde hiem døbe sit barn, Effterdi hand var bog lært og var

1) 24de august.

2) Ludvig Christensson Paus, født 1652, blev 1681 res. kapellan til Vadsø med succession i Vardø kald, som han fik i 1697. Han blev som sognepres-fremdeles boende paa Vadsø og døde 1707.

kommen der, hvilket Peder ogsaa gjorde og døbte det med det navn som de sagde, nogen stund der efter førde de barned til Vadsøen til Præsten, at hand skulle stad fæste Daaben, gaf de barned Et andet Navn for Præsten, og sagde at barneds Navn er saa, der de da kom hjem med barned igien var barned sygt og græd meget, gjorde de strax En varm vand kiedel, og vasket af baade Navnet og Daaben, og døbte det tredie Navn paa barned igien efter den foregaaende Dievele Døbing og manering, som Dievelen og Noiden har lært dem, og saa blef barned straxt godt og frisk igien.

om deris faste for børnenis skyld.

og dette er en ved tagen og En besynderlig skick og Manering hos finnerne, som ingen kand faa af dem, i det at de skal Endeligen faste hver vorfrue afften¹⁾, saa mange af deris kvinder som har faaet Et lidet barn, eller har Et lidet brøst barn paa brøstet, de skal Endelig faste hver vorfrue afften for den skyld at børnene skal forstres vel og leve vel med hilsen og lære vel baade sproget og Noidekonsten, blive stor og sterck, viis og for standig i troldkonster og Dievele lærdomme, dis^{se} kvinder skal icke smage kiød, eller kogede mad af kiød, eller som kiød er iblant, vorfrue afften, uden alleniste tør mad, saa som kagger og andet saadan tør mad, saa og bare fisk om de har den. skulle de smage kiød, eller den mad som kiød var iblant, vor frue afften, da var det en stor synd, og da skulle deris børn icke fostris og truffvis vel, og blive fuldkommen lært i Noidekonsten, som er dem Høylig for nøden.

Dett er og En Dievel og En geist som de kalder *Unnakas faste alma*²⁾, som fodrer af dem deris pligt imod børnene, og holder dem til at faste for børnenis op fosterel^{se}, og hvis de icke gjør hvad de bør, og lyder Commando, og hand icke faar sit særdelis, til børilige offer, som hand skal have efter deris gamle forfædris viis og vaner, saa pinner hand og plager børnene Jammerlig, saa de for gjøre, hvad som deris forfædre, har først be-

¹⁾ Aftenen før Vorfrumesse (25de marts). Før denne dag (Mariumessa i fostu) var faste paabudt i den katholske tid (Norges gamle Love II, s. 358).

²⁾ lappisk *unnakasj fasto-almi*, lille faste-mand.

gynt og lofft Dievelen i det første saa Di^ße smaa Dievele holde sig til og følge med finnerne som En arf, og vil icke miste det, som de ere vante til i fra begyndelsen. De sige og finnerne, at Maria har selv fastet vorfrue afften, og giort saaledis som de gjør, og hun smagede icke kiød eller det som var af kiød vorfrue afften, og derfor bør de og saa at giøre lige saa, thi hun var guds moder, hun viste det nock hvor det skulle være.

Om finnernis almindelig faster og *Faste alma*,
og om deris børns information.

Alle finner baade Mand folck og qvinde folckene, faster alle Høygtidelige afftner, saa som Julle afftenen, Kyndelsmes^ße afften¹⁾, Ja og lang fred dag og alle andre freddage i hver uge, og hver torsdag holde de helligt, saa og onsdags afften, og freddags afften Ja og løverdagen, de faste og saa Paaske og Pin^ße afften og alle de andre Høygtids afftner, som er Høygtidelige afftner²⁾, og nogle besynderlige dage om aaret, som de selv har ud vald sig, og som Dievelen, Noiderne, og *Noidegadze, Jullegadze*³⁾, og *Jammisstellerne* eller *Jammis-Cuuserne, Faste alma, Pa^ße alma*⁴⁾, *Unnakas faste alma*, haver lært dem og denne skick og sædvane

1) Kyndelsmesse, 2den februar.

2) Juleaften, langfredag, paaske- og pinseaften har været og er almindelige fastedage i den katholske kirke. Før kyndelsmesse var der i den katholske tid ingen faste (Norges gamle love II, p. 358). Derimod var der faste paa hver fredag aaret rundt, og i begyndelsen af det 15de aarhundrede naadde den skik op til Norge at holde lørdagen hellig med streng faste og paa anden maade. (A. Berg, Den norske Kirkes Historie under Katholicismen, p. 267, 269). Missionær Heltberg fortæller 1720, at i Varanger var den lov ældgammel blandt lapperne ikke at æde kjød jule- eller andre slige hellige aftener (Hammonds Missionshistorie, s. 805). S. Rheen skriver i sin Relation (Upsala 1897), s. 27: „Juulaf ton hålla the [lapperne] nästan såsom een faste dagh, icke ätandes något kiött.“

3) lappisk *juovlla-gaddse*, julefolk. — *Jullegadzer* ere dievle som offres til om gamle juleaften. Samme dievle, faar de ikke offer, kræve de det selv med ulidelige plager (Paus' Relation); se Hammond, s. 795.

4) lappisk *basse alma*, hellig mand. — „*Passe alma* er en dievel, som skal tvinge dem [lapperne] til at holde torsdagen med andre dage hellige, saa og at faste juleaften, Vorfrue-aften og andre høitidelige aftener og besynderlige dage“ (Paus' Relation).

kand ingen af tælle dem i fra, og der er En Geist¹ eller Dievel hos finnerne, besynderlig som holder dem til denne fasteskick og Mannering, hvilcken de kalder *faste alma*, som de faar Endelig lyde ellers skeer det dem intet godt, de siger og finnerne |: at gud self har fastet :| og befaledt at Faste, og Maria har og self fastet paa de tider, og icke smagt kiød eller koggledede mad af kiød, men kun alleniste tør mad, og saa skal de og giøre, de skal icke æde kiød eller koggledede mad af kiød, paa De tider, thi deris gamle forfædre har saa sagt, og befalit dem og lige saa deris gamle *viße*, som viste det nock saa vel, hvor det skulle være, som du sige de, til den som vil under *viße* dem, og spør om Jull, paaske, og Pinse dag, hører icke gud til, og paa deris børne Døbing svarer de dette, som de bruger |: saa skal vi da lade voris barn døe, for nafn skyld:| har icke guds Engle befallet dem saa at giøre, om nogen vil lære dem anderledis, thi de meene at de Dievele, som aabenbarer sig for dem, ere guds Engle, fordi de fremstiller sig en deel af dem, i hvide klæder og siger sig at være guds Engle, og paa torsdagen og de andre ved tagne dager som finnerne holder helligt, svarer de den som vil under *viße* dem her udi, har torsdagen, og de andre dager icke været hellige i gamle tider, var den og de icke hellige, da hafde icke guds Engle saa tit aabenbarit sig for dem, og bødet dem at holde dem hellige, og icke heller skulle da *passe alma* saa straffe dem som icke holde dem hellige, hvilket og er en guds mand, eller Engel, har icke og deris gamle forfædre og deris gamle *viße* holdet dem hellige sige de, hvilket er Noiderne og deris troldmæstere, de gamle *viße* de meene og talle om, see saa for gifne er de og saa for villedede er de af Dievelen og Noiderne, og de andre Dievele-gadzer, at de hverken troer gud eller menniskene meere, først give de deris børn, troldom ind, i særdelis Mad og dricke, at de skal blive dis krafftigere i konsten og dis snarere, som de kalder *Rup Malle*¹⁾, og *Noide-borromus*²⁾, thi Noiden skal self give dem det ind, og *Ruplimzias*³⁾ og *Noide Jockomus*⁴⁾, som

1) lappisk *rup(pa)-malle*, grug-suppe.

2) lappisk *noaide-borramusj*, noaide-mat.

3) lappisk *rup(pa)-kebma-tsjattse*, grug-suppe-vand.

4) lappisk *noaide-jukkamusj*, noaide-drikke.

og Noiden bør at give dem det ind, og straxt som deris børn lære nu noget lidt at forstaa og talle, saa ind plante de dem alt sligt og saadant som før er anrørt, paa en siungendis maade, og siden paa en listig talendis maade, og lære dem straxt at Runne, Joige, og siunge gandviißer og troldoms Runne vißer, saa og de U-tugtige bøenner, som brugis til sine sær forretninger, og siden som børnene komme noget bedre til alder, og forstand, saa indformerer de dem straxt om offer, faster og hellige dage som er paa budne af deris forfædre og Noiderne, og andre Dievele konster, saa at børnene før End de kan talle eller Raabe fader og Moder paa deris modersmaall, før kand de Runne og Joige, og om de icke ved ordene saa snart, saa kand de dog Melodien og Noderne paa Runne og Joige sangene, og ganviißerne, som ieg self ofte med forundring har hørt, og det aller første, som de begynde at talle børnene, saa hører mand de aller lættfærdigste og utugtigste ord, af deris mund, som forælderene indtrycke i dem, saa som, *poudschz*, *Ja Gunna*, *pottreig summa*, *bodsk*, *bourra mo bodsk*, *Jocka mo Kudschz*, *summa gunna*, *nialla pottreig*, *nargie*, *Kaudsso bodsk*, *Kaudsso Gunna*, *Die poudschz Kaodzio augten*, *guolladis qvoim*, *Die gunna Kodzio*¹⁾, og skulle da børnene icke lære først, det som de høre ldelig og altid af deris forældre, hvilket brugis altid hos finnerne som en daglig, morgen, og aften bøn, og middags bøn, og hver time, Ja ved hvert ord, som Et ord sprog, og over maden som En bord bøn, og i hvad som faller for, saa Raaber de altid paa dette og diße, lige som dette var deris daglige guder, og som det var deris snareste hielp og til flugt, som Naar de bliver bange saa Raaber de ogsaa aller først paa dette, som deris hastig til flyvende gud med hielpen, som de formoder sig snariste hielp af. og naar børnene ere artig der i og kand det vel, og bruger saadant og over sig i det, saa leer de, og fryde sig, thi det er dem Een hiertens glæde, at børnene ere saa klogge og vittige der udj, og priißer og Roßer børnene for andre i børnenis paa hør, for de kand saa vel

1) lappisk: *buottsja ja gudnjo*, *battaraige tsumma*, *baikka (basjka)*, *bora mu basjka*, *juga mu gudsja*, *tsumma gudnjo*, *njoalo battaraige*, *narge*, *goddsja (?) basjka*, *goddsja gudnjo*, *de buottsja goddsja oktan guolaides guim*, *de gudnjo goddsja*.

og giver dem mad og andet godt for deris U-mage, og naar børnene seer saadant, at forældrene holder af dem for saadant Jo meere øver børnene sig i saadant og ere diß flittigere i saadan for bandede lystighed og tids for drif, thi finnerne holder det for Een glædskaab, lystighed og tidsfordrif, saa de da ere saa lystige og glade naar saadant er forhaanden og paa færde, som de var udi Et paradis, thi de ved icke andet paradis.

Om trold skolen eller sorte skole som finnerne sætter deris børn i.

Finnerne og Lapperne sætter og deris børn i skolle hos Noiderne, og troldmæsterne, at de skal der op fostris og op dragis hos lærermæsterne, saa de skal dis bedre blive lært i konsten, lige som Poulus blef op dragen ved den lærde Gammalies føder, og besynderlig siø finnerne, de sætter altid deris børn i skole hos field finnerne og field Noiderne, thi de ere krafttigere og konstigere Een siø finnerne, formedelst at leiligheden og tiden er bedre for field finnerne End for siø finnerne, thi de har bedre tid og leilighed at øve sig i trold konster og Dievele lærdomme, fordi der falder icke saa meget sleb, træel og arbeide til fields og hos fieldfinnerne som ved siøen og hos siøe finnerne, med Ut-roer at fiske og at føde Creature og andet, men til fields og hos dem som ere oppe i fieldet med Reins Diur, de faar deris føde lættre, for uden sleb og arbejde, thi Reinen voxer der op i munden paa dennem, ligé som at græds voxer op i munden paa Koen, og der for Elsker de meere at vær oppe i fieldet End ved siøen, og dette er og aarsagen til, at Hans Andersson har og sædt sin yngste broder op til field finnerne i aritz bye¹⁾, at hand skal lære der diß bedre, som anders Pedersson og saa giorde, thi hand sædte sine børn og saa i skole hos niels Nielsson som og var en god Noid, og mangfoldige og u-tallige flere gjør saaledis som for Kiedsommelighed icke bliver op regnet, men de faar og nock betalle denne skole gang, thi de faar give Noiden mangt Et slagte bæst og mangan En god Kryds Daller og mangt Et godt stycke sølf, og gode Klæder og andet gafnlige tingester for uden at de faar og saa føde børnene, om

1) Utsjok.

det End skjønt varer Et aar, eller nogle aar, og det agter de icke, men de sige at det er icke meget, det den guds mand faar, det er hannem vel undt om det var End mere.

Om de børn som sædtis i skolle, hos bierge, marcke, backe, og vande trolde, og hos *Noide-gadze*, og andre Dievele og Trolde.

De sætter ogsaa deris børn finnerne i skole hos de folck som de siger at skal boe ind i fælde, bierge og backe, og i marcken, under Jorden og i siø, vande og Elver, som de meene og sige, hvilket intet andet er, End Dievelen self som haver ind bildet dem det og spøger for dem, alleniste og siger sig at boe, der og der, i marck, fælde, bierge, vande og Elver, eller og i siøen som de siger, og de børn som der blive sædte i skole, hos de trolde eller Dievele, som ieg meener, bliver snart lært paa nogle dage kun, og bliver dog de allerbeste Noider og troldmæstere som til kand være, de begiærer ingen betalling i skole løn, uden alleniste offer, af mennisker og qvæg, og andet som sædvandligt er med offer, og icke heller begiærer de Kost for børnene eller noget i den sted, til betalling for Kosten, men faderen maa hente sit barn igien om nogle dage, foruden noget vederlag, men kun alleniste offer, og da er barnet fuldkommeligen lærdt i troldom og Noide konst, saa hand er en ypperlig Noid, baade konstig snar og krafftig i sin dont. De er og saa ald som offteste, til giæst finnerne hos diøe Dievele eller trolde, som skal boe, i bierge, fælde, backe og i marcken, under Jorden, men dog er dette giæste bud icke for alle eller for de gemene, eller ringeste, men kun for de beste Nojder, og deris børn og af komme, de sige og at, naar de komme did, blive de straxt and tagne og ind førde i deris huøe, og de siunis at gaa ind i bierge, fælde, backe, og under Jorden, i marcken, hvor de skal boe, naar de nu komme der ind, da er der folck nock baade mand folck og qvinde folck, store og smaa, og mad og dricke over flødige nock, af ad skillige og alle slags mad og dricke, hvilken de icke self kand op regne saa mange slags retter og dricke vare som der er, folckene der inde er, de ere klæde i nætte finne Klæder med Røde og blaa Koffter, med adskillige Ringer,

Kiæder og prunck, som finnerne bruger, saa de ere meget nætte og stad/βelige som finnerne meener, og de befaller og finnerne at bruge saadanne Klædedragt og modelle som de haver, saa skal de fare vel og have megen lycke, deris huse er og sige de, naar de komme der ind, da ere de og lige som finnehuse, smaa, lave, og Runde, med Ris paa gulvet og fyrsteden mit paa gulvet som finnerne bruge, og meget smaa, lauve og trange døre saa de maa krybe næsgruves der ind paa fire føder, og det skal betyde, at de skal boucke og vrie sig, saa dybt for dem, naar de gaar ind i deris huse, men deris huse ere medet deilige og forgyldte alt omkring sige de, saa det er der inde, sige finnerne at see til lige som det var af purt guld, ald den ting de seer; baade huuse, veggerne og gulvet som er af Ris, der er er ické bord bencker eller stoller, at side eller æde paa, ikke heller senger at ligge i, men de sider og æder paa gulvet i Een Ring som finnerne, og ligger alle i Een kals seng paa gulvet effter finners maade, og de befaller finnerne at bruge saadanne huse og skicker og sæder, klæde dragt, sprog og andet som de seer, at de haver og besynderlig Noiderne som skal lære andre og holde dem under tugt og auve, de talle finsk med dem, og formane dem at de skal intet andet sprog bruge End det finske thi det er det beste sprog som deris Guder bruger og som finnernis forfædre har og brugt og som er ind rettet af Noidus den første og *Noide-gadze* og andre til forn, om de vild leve lenge og vel, og have lycke til Næring, lif og helbrede Kreature og andet, som er for Nøden saa skal de giøre som de befalle, der er og meget Røg og damp, i deris huβe, men dog giør den ingen skade hvercken paa øyen eller hals, men den er sød og god siger finnerne som en dyrebar Røgelse eller lugtelse, ald den mad der våncke er Raad og uden kogget, men dog er den saa inderlig sød og god og smager saa vel, som det var kun alleniste sucker og honning, og saa mangfoldige slag af madvare og saa adskillige og mange slags drike vare at det er ické at sige af, eller fortælle har finnerne sagt, og mange slags Instrumenter og spell og læg, Runne bommer, Runnen og Joigen, sang springen og danβen, saa finnerne siger at mand maatte ønske at mand maatte blive der altid, for den lystige glæde der er, og alt godt at fortære og dricke, men

de siger og finnerne, at den som er kommen ind med dem, hand faar og Endelig adlyde dem, og gjøre i hvad som de behager og befaller, ellers gaar deris lif, helbrede, næring og ald anden velfærdt i løb, om de icke gjør og lefver som de befaller og vil have, naar de da bliver vred og fortørnet siger finnerne, da pinner og plager de sine venner Jammerlig, som icke gjør hvad som de behager og befaller, de siger og finnerne, at de legger en Jern stang imellem tvende klipper eller bierge, som er en dyb dall, eller grube, og graf imellem, og der henger de dem op effter føderne som icke er dem lydige og gjør hvad de behager, og plager dem. saa ynckelig at det er intet andet som lever i dem uden alleniste hiertet siger finnerne self, før End de sliper dem.

De som kand ret vel trolde, Runne og Joige siger Lappe finnerne kand og forskaffe sig, og faa, af diße trolde og Dievele skjøne Creature, saa som kiør, faar og gieder, og de melcker U-manerlige vel, og ere langt støre og delligere End andre naturlige Creature, Naar de Creature da har fød mange af sig, og de har faaet meget Elde under dem, og de bliver da gammel, hvilcket icke skeer saa snart, som med andre naturlige Creature at de bliver gammel, saa de icke kand leve lenger, og de da finnerne tencker sig til at ville slagte dem, saa kommer de aldels bort om Naten, saa de icke ved hvor de bliver af, En gang meere.

men de finner som ere komne under diße Dieveles og troldes hyldist og gundst, kand og have megen hielp af dem, baade med Creature, helpe og helbrede, lycke til Næring og alt andet, som er dem gafnligt til timelige Næring og ophold, som de self siger og tencker finnerne, men de som icke ere dem underdanige i alle ting og gjør hvad de behager og vil have giort, da icke alleniste pinner og plager de dem Jamerlige paa legeme, helpe lycke, Creature, næring og biering, men og under tiden tager dem self bort gandske og aldels, Ja og under tiden tager de bort deris hustruer, børn, folck og døttre, saa de findis aldrig meere eller sees meere igien i denne verden som og tidt er skeedt, med mange som finnerne self har sagt og for tald mig, see nu vel hvor forfærdelige Satan tyraniserer med diße arme forblindede barbarer og Hedninge.

Om Den mad og dricke som finnerne gjør og giver deris børn troldom ind i den mad med det samme.

De gjør og en besynderlig og særdelis mad og dricke finnerne som kaldis *Rup malle* og *Noide bourromus*, som forældrene aller først giver deris børn ind, og med den samme mad giver de deris børn troldom ind, at de skal blive gode og krafftige Noider, og at de skal blive sterck, og have lycke til at lære troldkonsten og sproget, skickerne og sæderne snart, saa de kand blive saa god som deris forfædre, som var viis og forfaren i Noide konsten, saa De kand vide hvad som skee skald, og hvad som er skeedt, og der paa bereder de og sine børn en drick som kaldis *Ruplimzias*, og *Noide Jockomus* som de giver dem ind, og med den samme drick giver de deris børn og saa troldom ind, til at bestørke dem end di/meere i troldom og konster, forælderene give self deris børn den ind, med det første, og siden Noiden, som ved bedre at berede den til, og af hannem bør den beredis og at givis ind, — og derfor kaldis den mad *Noide boromus* og den drick *Noide Jockomus*, saa de skal blive saa viis, at de skal vide hvor Diur og vilt er i field skog og marck, og hvor fisk er i siø vand og Elver at finde, saa og at for svare sig for trold folck og døden saa de lever lenge, og have lycke til at beholde baade sit gods, Eiedom, fri og u-skad for allis forfang som dem ville ondt, og at de kunde hielpe baade sig self og andre med sin konst, baade imod siugdum og u-lycke paa Creature skytteri og fiskerj, og anden over hengende U-lycke og onde, for trold folck og andre som misunder hannem sit lif og lycke, og siden som de ere nu saa berede med mad og dricke til troldom, og Dievele lærdomme og konster og andet meere saa holder *Noide-gadzæ* og Dievelen, sig til de børn som til Et forpacttet eller forpantet gods eller Eiedom, som ere saaledis med Døbing, offer, mad og dricke og andet meere berrede til hans tienere, og besynderlig til slegten Roden og af kommet som ere komne af troldmæsterne og Noiderne, de samme børn og af komme holder *Noidegadzæ* og Dievelen sig forfærdelig til, saa de icke bliver fri for dem, eller kand slipe dem, før end de maa Endelig antage deris konst, og træde i deris tieniste om endskiønt nogle vild slipe, for den store møyen og u-mage det

er, at handle med di β e, som altid vill have noget at bestille, og hvis de icke vild antage den gode konst som de til biuder dem for slett ingen betalling, med en god villie, saa pinner og plager *Noide-gadze* dem som er Dievelen, ind til at de maa Endeligen, og om de slett icke vild om nogle skulle findis saaledis sinnede, saa pinner og plager Dievelens *Noidegadze* dem og hans tienere indtil deris yderste aande drægt, Ja og indtil saa lunge at hand har livet af dem aldels ind til deris død.

Og skulle vel nogen forundre sig da paa det, at finnerne ere saa fulde af ondskab og gand, og saa bedragne og beknytte, ind vickledt og ind bundne med Dievelen, Nej det er ingen under, thi baade mens de ere i moders lif og strax som de ere føde til verden, da op offerer de dem, sig self og deris børn til Dievelen, med offer og døbing effter Dievelens befaling, med mad og dricke at ind give dem troldom med, og informerer dem straxt børnene, som de kommer til noget lidt forstand, i Dievele konster og lærdome, i Runen og Joigen, ganviser, trole ord lædtfærdige bønner, med hellige dage, faster, og med offer og andet som Dievelen self har paa biudet og befallet, som og kand End yder meere sees og Erfaris i Effterfølgende stycke og Exempler.

Nu vil ieg først talle om de rette Dievele, som er i blant finnerne og som er deris rette lære mæstere til af guderu Runen og Joigen offringer og troldom.

Om *Noide-gadze*.¹⁾

Der er Et slags Dievele i blant finnerne og lapperne hvilken som kaldis paa finsk *Noide-gadze*, og maa kaldis paa Dansk Runne folck eller gand Pigerne, de er smaa kun Een half aln lang, som aabenbarer sig for finnerne i smaa børns lignelse, og ere klæde i finne klæder, og gaar i Røde og blaa kofter som finner, med lange og helle boxer af samme slag som recker ned til deris fode blad,

¹⁾ *Noaidde-gaddse* bet. en noaides følge af aander. De, som blev noaider, havde allerede som børn syner. Noaiden kunde bestemme, hvem der skulde arve hans *gaddse*. Noaidens *gaddse* fremstillede sig efter hans død for arvingen og plagede ham til at tage dem i tjeneste; saa blev de ham lydige. De saa ut som smaa børn (Nesseby).

ligge som finne boxer saa og i piesker¹⁾, og Lappe boxer, med Et tinn belte om livet eller af sølf, og Nætte Kommager og kommag band paa føderne, har og En forret, aatter skinds hvue paa hovedt, og En staff i haanden som En find, saa de ere klæde paa det aller Nætteste finne viis, som til kand være, og paa Lappernis allerhøyeste mode, og kand være omtrindt en half aln lang eller der om pas, De taller kun alleniste findsk med finnerne, og viser dem og saa deris huße i marcken og i skogen og under Jorden hvor de skal boe, og de ere smaa lauve Runde og med Ris paa gulvet, og fyrsteden mit paa gulvet, som finnerne bruge, med meget lauve og trange døre og de befaller og finnerne at bruge den samme mode og maade med klæder, sprog, huße, og lauve døre, at giøre dem den ære, efterdi at de ere Engle, at de skal boucke og neie sig saa dybt for dem naar de gaar ind eller udt, for deris megen tieniste de giør finnerne, De aabenbarer sig for En deel, Ja mest de fleste af finne Lapperne, og helst for de som ere komne af den meste trold slegt, thi det er deris arf oddel og Eiedom, og til biuder dem at de vil lære dem trold konsten og Noide konsten, for slett intet, hvilket er dem meget nyttig og høylig for nøden, sige de, og de som blive lært af *Noide-gadze*, de bliver de aller lærdeste og beste Noider, og Troldmæstere, og lære mæstere, som og lærer andre siden troldom og Dievele konster, og det er deris pligt, og de bliver ogsaa, saaledis befallet af *Noide-gadße*, under deris lifs straf at de skal lære andre det som *Noide-gadze* har lært dem for intet, det er og tilhørernis pligt at under holde Noiderne, og give dem deris løn skadt og *Vuærro*²⁾, som den kaldis paa finsk, Naar de nu aabenbarer sig for finnen, og til biuder ham, at de vil lære hannem troldkonsten og Noide-konsten for slett intet, hvilket er hanem høylig for nøden og meget nyttig, til Næring og biering, og Et langt lif, til lykke at for skaffe, og at af vende U-lykke, og betalle sine med brydere med, og hielpe de syge og svage med, og hand da giver sin Ja der til at hand vild anname deris lærdom, saa lærer de hannem først at Joige og Rune, og at siunge gan-vißeier og Runevißeier, og hvorledis hand skal forholde sig og bære

1) pæsk, lappisk *bæsska*, pels av renskind med haarene paa.

2) lappisk *værro*, skat.

sig ad i alle tilfælde, og ord og bønner til hvert i besynderlighed, baade i siugdomme og U-lykke og andre tilfælde, og hvorledis Hand skal Joige og Runne for den og den slag, og hvor hand skal lempe sangen, ganvißerne og Rune viißerne effter det og det tilfælde, og ordene hvor de skal være, for hver i besynderlighed og særdelighed, saa og de instrumenter og midler, som der til skal være, saa som er Runne bommer, af Et særdelis slags træ, med skind paa som en Tromme, og Hamrer af haarn giörde, der til med og saa øxer og saxer, kniffver, skrabe Jern, eller *Jecke*¹⁾ som det kaldis paa finsk, og drage Jern som brugis til at berede skin med, og besynderlige træer, saa og mesßing Kiæder, og Ringer som de skal have i sin hand, naar de Joiger og Runner, saa diße *Noide-gadze* giver hannem undretning og forstand paa alle ting, hvorledis hand skal Joige og Rune, for de som siuge ere, at de skal blive god og icke døde, om de Endskiönt ere saa godt som døde, saa mand ser intet lif i dem meere, saa skal de straxt blive levendis og friske igien, naar hand Noiden, Joiger og Runner og gjør sin troldmesße over dem, og for U-lykke, tilfælde og siugdome paa deris Creature, hvorledis hand skal Joige og Runne for dem, og for lykke og U-lykke, til skytteri og fiskeri og hvorledis hand skal skaffe Diur frem paa de steder som hand vill have dem, baade for sig self, og andre Naar hand vild, og om hand er bedet der om for betalling, saa og at vende dem bort, og saa naar hand vild, Ja og at vide hvor Diur og fisk er at finde, og andet hvad hand begiærer at vide med konsten, saa og at Runne sig i en Dievele-Dualle eller besvimmelße som hand liger saa en stund, og da farer hand vide om landene og steder siger hand at hente tidender der i fra, Ja og i helvede, under Jorden og vandene i bierge og andre steder at hente visdom og faa svar, om det hand begiærer at vide og Erfare, og saaledis gjør hand i alle forretninger og troldmeser, *Noide-gadze* de lærer og Noiden at løbe i ulve og biørnelignelser og hamme, og at kaste ulve og biørne Hamme paa andre om hand behager og lader dem løbe lige som ulve og Biørne i skoug og marck, at de kand giøre skade paa Creature lige som andre vilde bester med Dievelens konst, de

¹⁾ lappisk *jiekko*.

lærer og Noiden, at sætte ulve og Biørn ud paa andres Kreature at ødelægge for dem som hand er vred paa og at gjøre gan, og skiude i mennisker og i deris Kreature som hand er for tørnet paa, og at sprænge baade mennisker og deris Kreature i hiel, som har gjort hannem fortræd, og at gjøre dem og deris Kreature vånføre u-helsige og U-færdige, blinde og lamme som hand behager og har pick og anck til, eller hand er bedet derom af andre og er lofft, eller og at hand har faaet betalling derfor, de lærer og hannem at gjøre effter tiuffve, saa og at slaa Ild, som kaldis *Havre Kodsk*¹⁾, og sender den i deris rompe paa dem som har staallet, saa de maa straxt komme springendis med kosterne i haanden og sige sig at have staallet det og straxt bekiende det, og enten sige hvor kosterne ere, eller og skaffe dem frem, og der som hand vild da icke slycke den Ild ud med sine ord igien, som hand til forn med ord haver den ud sendt, saa dør de mennisker strax eller og springer i siøen og vandene og drugner sig, thi den Ild kand icke heller udslyckis med vand, om End skjønt de gaar under vandet.

Om hvorledis *Noide-gadze* lærer Noiden at bruge
afguder —.

Om af guders lærdomme.

Noide-gadze informerer og Noiden om af guder og lærer hannem og, hvad af guder og offersteder hand skal have og bruge saa som er fælde, Bierge, backe, steene og træer, færske vande, siøe og Elver, og giver hannem andledning og undretning paa den og den sted, og det og det field, bierg, backe, og steenne, saa og træer, vande siøe, Elver som ere besynderlige og særdelis steder, og som ere noget underlige skabte mere End andre, De steder ere lykkelige, helpsomme og mægtige, sige *Noide-gadze*, og de kand hielpe i alle slags fare og nød, og de bønholder giærne, og alle dem som Raabe paa dennem om hielp i Nød, og besynderlig alle dem,

1) I Nesseby trodde man før, at noaiderne kunde *havra gasskat*, fremkalde hos andre en ulidelig brændende smerte, saa de gik ut i vand like til haken for at slukke den. Mange sagde sig at kunne *havra gasskat*; men det var færre, som kunde kalde troldommen tilbage.

som offerer til dem eller og lover dem offer og holder det vist hvad de lover siger *Noide-gadze*, thi gud boer og er, sige de, i hvor som høyeste fælde, bierge, og backer er, og i hvor dybeste vand, og høyeste og største træer er, saa og i Een part Elver, og i Een deell vande, og i særdelis og udvalde steene, de giver hannem og forstand, paa hvorledis hand skal offre til sine afguder, paa hvad tid og sted, og paa hvad maade og mannering, det skal anrettis, som er først, at hand skal tage de Kreature og føre dem paa offer steden og til af guden, som er lofft der til at skal offeris og som udkoret der til at offeris, og hand skal skiære først Een liden bitte af begge ørene og af Rompen, og give det paa offersteden, og give afguden det først til en aabit eller frokost, at tygge paa saa lenge, mens Kreature Eend lever, og siden skal hand sticke, slagte og flaa Kreaturet, og give Haarnene med skindet tillige med Kløverne paa offerstedet og lade det ligge og blive der, saa skal hand gjøre nogle besynderlige smucke og deilige træer, udskaarne, og udhugne i adskillige belleder, og figurer og dem skal hand smørge med blodet af Kreaturet, og legge dem og saa paa offerstedet, og hos afguden, og diße smaa træer som ere *ßom* staver eller Kiepper giort, og kaldis *Lødtmora* paa finsk, skal være til vox lys eller i steden for vox lys for af guden, som er kun self træ, steen, field og bierg, backe Høyer, vände og Elver, Naar hand saa har lem-met Kreaturet sender i stycker, som det skal være, saa som laar bovff, side og Ryg, sær hvert og hvert for sig self, og de stycker og lemmer kalder finnerne *Rojje*¹⁾, saa skal de skiære Een bitte af hvert stycke, lem eller *Rojje*, og lægge det og saa paa offer steden til afguden, og det skal være af de fædeste og beste stycker, saa skal hand siden, ud leede Een besynderlig og særdelis sted, som skal være kiøckenen og kogge stedet, og der skal og saa være Een spring kilde, eller og rindendis vand, nær ved den sted, om det er at finde og faa, saa skal hand gjøre Ild paa og kogge det Kreature altsammen og flødte fedtet af oven paa Kiedelen, og ud leede nogle besynderlige steene og helst de steene som ere lige som blancke øyen i, og ruglete og noget underlige skabte, og smørge dem, med kiøcken, eller kiødt fædet, som falder oven paa

1) lappisk *ruojje*, et stykke av en senderlemmet krop.

Kiedellen, og lægge dem og saa paa Offer stedet, saa skal hand der næst tage nogle better og stykker af det koggede kiødt og det skal være af det fædeste og beste kiødt, og lægge dem og saa paa offer stedet, saa skal Noiden siden gjøre maaltid og faa sig mad, og hand tillig med de som ere i følge med hannem for at hielpe hannem, æde det helle Kreature op paa stedet, at icke Et af beenene bort kommer eller fører der i fra, og j. midlertid som hand forretter dette alt sammen, saa skal hand Jdelig og altid Joige og Runne, slaa paa Runnebommer og bruge de til hørende Instrumenter, som de smaa *Noide-gadze* og Dievele har lært hannem, saa skal hand siden samle Nøye, alle beenene til sammen, og lægge dem og paa offer steden hos afguden, og der næst skal hand, gjøre ad skillige smucke træer, og ud skiære dem i kaarser og figurer, dertil Kaars træer og andet og lægge dem og saa paa offer stedet, og paa En part offersteder, skal hand og saa gjøre smaa baader, skib, pulcker og Kiæri β er¹⁾, store hamrer af træ og af haarn og saa, og offre til afguden og lægge dem paa offer steden og besynderlig paa de offer steder, som høre *Julle gadze* og Thord og Torden til de skal være saaledis berede med baader, pulcker, hamrer og andet som der til hører, Som det er hos(?)

Om den befaling *Noide-gadze* gjør til Noiden, med bør(n)e døbing, sprog, klædedragt om huser og andre skicker og sæder som de seer og hører af

Noide-gadze.

Og det er og *Noide-gadze* sin lærdom, og strænge befaling til Noiden som er finnernes lærere og skal holde dem under tugt og auve, at hand skal Endelig holde finnerne til at de skal Døbe sine børn om igjen, Naar de ere siuge og græder meget, og besynderlige naar de ere døbte af Præsten thi børnene kand ingenlunde leve med det Nafn, som Præsten lægger paa børnene det er dem alt for tungt, og de skal icke lade deris børn døe for Et Ringe Nafn skyld, sige de, thi børnene leede effter Nafnet, indtil at de

¹⁾ lappisk *gerris*, lappeslæde.

finder det Nafn som de skal leve med, lige som skytteren leeder effter Diur indtil at hand finder som hand har lycke til at skiude, sige *Noide-gadze*.

Den gamle ved tagne klædedragt og det gamle antaget findske sprog, og de findske huusers foundation og maade, befaller *Noide-gadze*, Noiden at hand skal strængeligen holde finnerne til at blive ved den første andrettede og ved tagne skick og maade, som den første stifter, Noidus, og Lapakapatatus, og andre har befallet, og de skal holde sig ved den moodeel, maade og dannelselse som hand seer og hører, at self *Noide-gadze* har og bruger, med klæde dragt, sprog, huuser og Joigen og Runnen saa at troidmesßen kand have sin gang, De befaller og Noiden at finnerne skal altid fløtte hid og dit om de vild leve lenge, sige *Noide-gadze* Een, to, tre eller fire gange om aarit i det mindste, og de skal boe hvor høyeste bierg og meste skoug, bierg og dalle er, afsides i fra *tarro gadze*,¹⁾ og *riste gadze*, det er Nordmænder, svenske og andre som ere Christne folck, saa finder de altid gud og hans Engle, sige de, og saa boer gud dem aller Nermeste og saa skal de have god lycke og leve lenge, men om de bliver sidendis paa En sted og icke fløtter og boer, i hvor, og som de siger, *Noide-gadze*, saa maa de viiseligen tro og forlade sig til at de ikke lever lenge, men dør snart og forderfvis.

Noide-gadze befaller og Noiderene og andre som kand at de skal Jdelig og altid Joige og Rune Nat og Dag og hver tid og time, thi det er lycksommeligt og godt, og bevarer og befrier i fra meget ondt og fare som kunde være paa færde, saa og for den skyld, at børnene og de som icke kand Joige og Rune, — kunde og med tiden, i det de hører det Jdelig og altid, kand og paa det siste lære det, thi menniskene kand icke leve lenge, og beholde sin lycke, næring og biering, helße og helbrede, uden det sige de, som er Joigen og Runen.

Det findske sprog eller Lappiske, klædedragt, og huuse moddeellen og deris værelßers mannering som Lappefinnerne bruger,

¹⁾ lappisk *darro-gaddse*, nordmændene; *rist-gaddse*, de kristne.

og har brugt efter deris forfædris gamle viis, skick og vanne, og deris Dievelers befalning, for biuder de samme *Noide-gadze*, under høyeste lifs straff, baade Noiden og finnerne, at de sledt intet skal gaae der i fra eller forlade, for troldmesßens skyld, og om det ikke var saa kunde de icke gjøre troldmesß'en, og da kunde hun icke komme i sin rette orden, og ej heller maa sin rette gang og skick, thi det er nu icke noget andet sprog, som ieg Endnu ved som kand saa Joigis og Runnis paa, og saaledis trolde, med denne skick og Joige og Rune manning som det findske sprog, der er vel trold folck paa alle steder, og i alle tunge maall, men de Joiger og Runer dog icke som finnerne gjøre, eller paa den maade og manering som finnerne bruger at trolde paa, ej heller qvennerne som har været meget lært i troldkonster, og er meget geneiet der til, men de Joiger icke allige vel, som finnerne gjøre, men de momle trolder paa andre maader som og en deel af Nordske folck ogsaa gjøre. og derfor vil icke *Noide-gadze*, at de skal forlade den første indrettet skick og manning, baade med sprog, huß'er og ald anden finne skick af deris begynder Lappakatatus, og Noidus Ja og *Noide-gadze* som de og dem haver lært dem, thi det er icke noget sprog eller huße manning som kand skicke sig saa vel i deris troldom og være saa beeqvent til Runen og Joigen som det finske sprog, og deris væß'en skicker sæder og lefnet.

om Noidus og hvad hand har indrettet hos finnerne.

Foruden den forbemelte Lappakatatus, saa skal det og være Een ved Nafn Noidus som de og skal være komme af med det første, thi hand har gjort En begyndelße med finnerne og lap-perne, og hand har og forordinerit, beskicket og indrettet finnernis lefnet, væß'en, sprog, skicker og sæder, med klæde model og huße manning, saa og lært dem klæde dragten, sproget, og troldmesß'en, Og forordinerit Noiderne og forskaffet dem *Noide-gadze*, og de andre Dievele som ere finnerne til hielp og tieniste, saa og de andre Dievele, som ere kallede efter hans Eget Nafn, self hedte hand Noidus, og de troldmæstere, som hand haver forordinerit til at være lære mæstere i blant finnerne kaldis — paa findsk, Noide, men det er Et hæderligt Nafn hos finnerne, lige som En

viismæstere eller Een prophet, og Noide-gadze er og kaldet efter hans Nafn, og de skal være og er som hans Engle eller tienere, og er Noidernis selskabsmænd, opvagtere, følgere leedsagere, lærere, og Kammerater, thi det ord *gadze* paa findsk, betyder i deris sprog, som Et følge, selskab, Een haaben, Et lauff, eller Et Kammeratskab, og derfor kaldis de *Noide-gadze*, Noidernis følge, selskabsmænd, og Kammerater, men det er dog oprindelsen til begge deris Nafne, af Noidus, deris første stiftere og begyndere, det er og fult og fast i mening, at finnerne skal være, med det første komme af denne Noidus, hans Historie er nock vitterligt men for at hun er noget selβom og underlig, saa og lang, vil mand icke først ind føre hende her iblant, at spille tiden med.

om finnernis første sprog og de ny sprog som de har givet sig selv at ingen skal forstaa deris mening.

Det sprog som er sagt, at finnerne skulde hafde haft, i det aller første, var icke saa beqvemt til troldom og deris konster, og derfor haver Lapakapatatus og Noidus og siden *Noide-gadze* lært dem Et andet sprog som bedre kunde skicke sig paa deris troldom, og lade sig lættre Rune og Joige paa, og icke heller kunde deris troldom, komme til at dølgis før, for Christne folck, effterdi at alle forstaad hvad de talte, som nu under dette sprog, som ingen i verden forstaar, Det findske sprog forbedris altid i det som ondt er, men til det gode tiener det icke, og der er mange Ny ord op komme i min tid, som icke har været før i brug, thi finnerne vildt alt have saadant som ingen skal forstaa, som de og gjør, ieg ved icke om *Noide-gadze* har gjort det eller finnerne har selv gjort det, der ieg nu kom i Waranger 1703 da kunde ieg intet findsk, men siden som ieg lærte at forstaa deris sprog — og ieg hørde alt hvad de talte, og de kunde icke have deris væβen og handel meere gedølt for mig, hvilket smertet dem meget, saa gjorde de sig tuende ny sprog, som ieg icke forstod, da mente de at de hafde nu alt stoppet mine ørne til, men ieg lærte og om sider diβe tuende ny sprog, og det første sprog liuder saaledis som følger.

Kusβne dusβne dosβne busβne, sisβne musβne dasβne busβne, mogsβne osβne daasβne — æsβne, osβne ædsβne bousβne dosβne,

*misþne disþne sasþne sasþme dosþme, Isþne musþne meisþne sasþme,*¹⁾

og det andet ny sprog som de paa fant at Narre mig med, tenckte de paa deris viis, Liuder saaledis,

*Daarskel, Dærskel, laadskel, læuxel, pudhær, puþier, puþer, Dirskel, laadskadt, pyþier, rinþas, niallakas, nilszie, kagKier, — Daudemilk, Rupmilk, kommo milk, toppogullisefft, toppotobagsefft,*²⁾ og der ieg kom nu i Hvallesund 1715 da hørde ieg det tredie ny sprog som de self hafde giort, for at skiulle sin galskab med for mig thi de hafde hørt til forn at ieg kunde forstaa findsk og det liuder saaledis s: følger *Kieckomus, Ziommeck, Kioulleck, Niaubadt, nialckie, niapesti nioug, saune, zioulloþæmen, ziorga, boukelum, aagoþej, snørdades, skarro, Kuorvoi.*³⁾

Og saaledis formeeris altid det findske sprog eller lappiske, til det onde men slet intet til det gode, som baade *Noide-gadze* og de self paa finder i sin blindhed og galskab, og finnerne vil altid have det som ingen skal forstaa, paa det at deris mørckhedþens gierninger icke skal blive aabenbarit.

Om de *Noide-gadze*, som sigis af finnerne at være gode.

Finnerne siger af Et gudfrygheds skind, og for at besmække sine Dievele med, at det skal være tvende slag af de *Noide-gadze*, Et slag godt, det andet ondt, det gode slag sige de, lærer sine Discipler og Noider intet andet End det som godt er, saa som at døbe deris børn om igien, naar de ere siuge, at de skal blive god, og icke døe, og lærer dem baade maaden og manneringen paa døbe konsten og siger dem hvorledis det skal være, og underviþer dem

1) Dette er etslags „kraakemaal“. Se om lappiske kraakemaal J. Qvigstad (tidsskriftet „Maal og minne“, 1909, s. 129 ff.

2) Nogen av disse ord er almindelige lappiske ord eller ligner saadanne: daarskel, jfr. *doarskalet*; dærskel, jfr. *dærskalet*; laadskel, jfr. *loaskalet*; dirskel, jfr. *dirskalet*; rinþas, jfr. *rinþas*; niallakas, jfr. *niallakas*; kagKier, jfr. *gakter*; daudemilk, jfr. *daudda-mielkke*; rupmilk, jfr. *rup(pa)-mielkke*; kommo milk, jfr. *gumma-mielkke*; toppogullisefft, jfr. *guolesæfte*; toppotobagsefft, jfr. *dubbak-sæfte*.

3) nialckie, jfr. lappisk *njalgis*; niapesti, jfr. *njapesti*; nioug, jfr. *njavgge*; saune, jfr. *saunne*; ziorga, jfr. *tsjorgga*; boukelum, jfr. *bavkalam*; snørdades, jfr. *snuordas*; skarro, jfr. *skarro*; kuorvoi, jfr. *tsjuorvoi*.

hvor de skal bære sig ad med det samme, og i ald det som godt er, og at hielpe de som siuge ere, til deris hel^{se}, Item deris Krea-
ture, at de bliver god, naar de ere siuge, at de icke døde og bort
kommer for dem, saa og om trold folk har gjort ondt ud paa folk
eller fæ, saa hielper og de gode Noider som de gode *Noide-gadze*
har lært, og for ulykke til skytteri og fiskeri hielper og de gode
Noider, kand og sige Dem hvor Diur og fisk er at finde, Ja og af
sin godhed skaffer dem frem til folck, saa de kand faa dem til
deris føde og klæde, de gjør og vel der udi at de offerer for folck
som er i nød, og hielper dem til rette, Ja de hielper altid og gjør
godt i alle maader, De icke heller som de andre Noider, gjør ondt
ud paa folck eller fæ, og for derver dem, og ei heller dræber de
nogen med troldom, ude[n] de bliver vrede, og der paa har finnerne
En Historie som nu følger.

Om Peder Olsson i Lappmarken som baade de onde og
gode *Noide-gadze* kom til at lære hannem troldkonsten.

De siger finnerne at det var Een mand ved navn Peder Olsson
der oppe i lappemarcken, for Een tid lang siden og hans børn lever
End nu i Ajvard,¹⁾ og hans søn heder olle Pederssøn og *Noide-
gadze* kom til hannem Een gang, og bød sig til at lære hannem
Noide-konsten, hand spurde hvor fra de vare komne Enten af Gud
eller Dievelen, De svarède, at de vare ud sente af Dievelen, til at
lære hannem Noidekonsten, manden svarede Nej at hand vilde icke,
effterdi at de ere af Dievelen, saa lærer de hannem ickun det som
ondt er sagde hand, men vær de af gud, saa vil hand annamme
dem og lærdommen thi da viste hand, at de lærde hannem det
som godt var, der de det hørde at han vilde saaledis have det,
saa foer de bort de smaa Dievele og blef borte Een stund, siden
kom der igien mangfoldige af saadanne Dievele, dog deiligere og
smuckere klæd, Da sagde de smaa Dievele, nu ere vi udsente af
gud, og nu vild vi lære dig, det som godt er, der manden det
hørde, saa gaf hand sig til at lære af dem, Da begynte de at lære
hannem, hvorledis at hand skulle Joige og Rune — kund alleniste
om Kircken, Altéret, stollene og altermanden og stolle manden, og

¹⁾ Avjovarre i Karasjok.

om *skiurris Ibmel*, men dog skulle det have den samme krafft som anden Joigen og Runen, saa meente den samme mand, nu er det godt, naar hand skal siunge og Rune om saadanne ting, men de naret hannem forblommet til at annamme dem i tieniste, og at antage Noide-konsten, og lærdommen, indtil at hand kom i med dem, og blef fast, med konsten lærdommen og dem saa fick hand vel holde ved siden, paa det siste begjærede hand og saa at de skulle give hannem god lycke saa at hand kunde blive rig, de loffte hannem at hand skulle faa, og han fick ogsaa god lycke siden og blef rik sin livis tid og saaledis bedrog, de hannem denne gang, at give sig Dievelen i vold, thi de har gjort med mange Endfoldige saaledis, og om End skiønt, at de gode Noider gjør godt mens deris under havende farer vel med dem, men dog allige vel, saa gjør de dog ondt, naar de bliver vrede, og da seer mand allige vel at de kand dog gjøre ondt naar de vild, som Hendrick Jonsson i Waranger gjorde, hvilken som ogsaa var berømt for en god Noid, og hialp og gjorde altid godt, som de sagde, men der hand blef Een gang vred, saa dræbte hand dog Karen Sabbes Datters fader med sin troldom, Dievelen lader sig vel ansee i det første med Et gudfrygtigheds skin, men det er dog bedrageri under, som det ord *skiurris Ibmel*, som *Noide-gadze* har lært dem, finnerne ved icke End nu, skickelige hvad det ord skal betyde, der Næfnis vel Gud iblant det ord, men de ved icke hvordan En Gud det skal være, som ieg mange gange har spurt finnerne om hvad det skal betyde, men de ved det icke sige de, Jeg tror at det er ickun Et forblommet Nafn som Dievelen self har givet sig, paa det at hand skal blive Dyrcket af dennem som deris gud hvilket hand ogsaa bliver af finnerne Dyrket som deris Gud i alle maade.

Om det slag af *Noide-gadze* som skal være ont og som lærer finnerne og Noiderne det som ondt er.

Det slag af *Noide-gadze* som skal være ondt, siger finnerne de lærer vel og saa Noiderne og deris Discipler, det som godt er, saa som at befri deris børn i fra døden med den Døbe manning som finnerne bruger, og at hielpe de siuge, og befrj Creature, fra siugdomme og u-lycke og at skaffe Diur frem, giver ogsaa lycke

til skytteri og fiskeri, og offerer for dem som er i Nød og befrier dem i fra faren, naar de faar effter deris begiæring og bliver vel betalt for deris u-mage, men de lærer ogsaa Noiden det som ondt er, baade at giøre gan, og at giøre ont ud paa folk og fæ, og dræber baade mennisker og Kreature med troldom, og vender bort baade Diur og fisk naar hand vild, sætter ulf og biørn ud paa folkenis Kreature, løber self og saa i ulfvers og biørns lignelse og giør skade dermed, Ja kaster og saa ulve og biørne hamn paa andre folk og mennisker og lader dem løbe i ulfve og i biørns lignel^{se}, til at giøre skade, naar hand behagcr, thi *Noide-gadze* lærer Noiden alt det som skal være og alt det som er for nøden at vide baade til det onde og gode, og naar de nu saa har lært Noiden alting og ordinerit, beskicket og befallet, som det skal være og sædt alting paa sin rette gang, saa det ene kand skicke sig effter det andet, baade sproget, klæde dragten, konsten, skickerne og sæderne, deris lefnetz og væ^ßens fremdragel^{se} og hu^ßernis fundament og orden, saa lærer siden *Noide-gadze* Noiden troldmes^ßen og Noide-mes^ßen, hvorledis den skal andrettis- og holdis, som er, som Et mideel og fundament til ald deris troldom.

Om den Historie som finnerne har om de onde *Noide-gadze*, som kom til Zare la^ßesøn.

Det er en Historie som finnerne fortælle om Zare La^ßesøn i Lappemarcken for En tid lang siden og hans børn lever Endnu i Porsanger, som er at *Noide-gadze*, kom til hannem, Een gang i hans unge aar, og til bød sig at de ville lære hannem Noide- og troldkonsten for slet intet, at hand skal blive saa vis at hand skal hielpe baade sig og andre for betalling, hand tog dem straxt an i sin tienniste og gaf sig til at lære af dem, og icke spurde meere der om hvor fra de vare komne, saa lærde de hannem ald den ting, som høre til deris troldom og som en Noid bør at vide og kunde, saa hand blef en yperlige Noid i ald sin giærning og foretagende saa hand kunde giøre baade ont og godt saa meget som hand vildet, og for tiente meget der med saa som og alle andre Noider ogsaa giøre, men hand for glemte at begiære sig lycke og rigdom af dem i det første andkomst, thi siden er det alt for silde, de giver

icke meere End som Een gang den skæbbne og lycke som de skal have sin lifvis tid igiennem, og derfor var hand altid fattig og u^ubel sin ganske lifs tid saa lenge som hand ha'de og lige saa hans børn ere og Endnu fattige, og dette skule være det onde Noide-gadze som finnerne talle om, som lærer sine Noider det som ont er, som hand og gjorde denne mand, at hand dræbte mange med sin trol-dom som finnerne self fortæller.

Om trolld mes^βen som *Noide-gadze* lærer Noiden, og hvorledis den skal være Dannit og skicket.

Trolld-mes^βen og Noide-mes^βen, som *Noide-gadze* lærer Noiden, den lærer de hannem saaledis — som er først at hand skal for-samle alle folckene baade store og smaa, gamle og unge, i Et huus eller gamle som den kaldis, og de skal være i klæde med deris beste klæder og stæds saamme tid, som er med Røde og blaa koffter, stadzelige hvuer med sølf belter eller og af ten og mesing, med kiæder Ringer, mallier, og ald anden stadz og pry-del^βer, saa skal de siden side alt om kring gammen eller huuset, baade mandfolck og kvinde folckene, og høre vel til og give god agt paa hvad som der bliver forrettet, og self skal Noiden være i førde vuarng [vrang] og forvente klæder paa samme tid, saa skal hand først tage instrumenterne i sin haand, som ere Rune-bomer af træ og skin med ad skillige mesing prydel^βer, og hamrer gjorde af haarn, steen som er udvalde der til, adskillige træer, saxer, kniver, skrabe Jærn, og drage Jærn, mes^βing kiæder og Ringer, saa og øxer eller brød huger som de kalder *merris*¹⁾, siden slaar hand paa Rune bommen med de haarne hamrer og bruger ogsaa de andre instrumenter som de burde at brugis, begynder at Rune og Joige, og om Noiden icke har Rune bommen saa ved haanden, for en snarheds skyld, saa kand hand vel allige vel giøre trolldmes^βen, saa skal hand dog tage En øx eller Et brød hug i haanden, knif, sax, sk[r]abe Jærn, og drage Jærn, steene træer, og tage mesing og Ringer i den anden haand, og Larme og Ringle med den, saa skal hand stige paa Et knæ ved graven, eller Ild-steden, og vende sig nogle gange først omkring med solen, og

1) lappisk *merris*, norsk brothogg.

stampe i Jorden med øxen, og give nogle skraal ud, saa vender hand siden Ryggen til Ilden og staaer paa begge knæer, og sider til bage med Rompen paa fødderne, saa skal hand begynde at Joige og Rune, og de andre skal Joige og Rune med, de samme ord og Noder som hand siunger, ellers slaar hand dem, med den mesing Ringer og kiæde hanck, som hand Idelig viffter op og ned hid og did, medens hand Joiger og Runer, saa at den skal larme, og de tør icke heller være hanem imod, saa at hand icke skal dræbe dem straxt med sin troldom og besynderlige nu hand er virkelig i troldmes^βen, thi nu er hand aler krafftigste i sin dont, og alt mens hand saa Joiger og Runer saa sider hand ved fyrstedet, og vender alt Rygen til Ilden, og bancker og slaar med øxen, i sit knæ, og Joiger og Runer, men til forn før End at hand fanger ret for alvor an med trold mes^βen, Joigen og Runen, saa skal hand giøre En stoer kiedel fuld af ludt, det er aske og vand til sammen koget, som tvetersker bruger til at tvete og vadske linklæder med, eller og en Kiedel fuld af *Rupliimzias*, det er gruge eller grumsen af tran, med sloe, fisketarmer og hoveder, og vand tilsammen, blandet og kaaget og den ludt eller *Rupliimzias* skal hand dricke een *kuxβe*¹⁾ eller *øβe* fuld med hvert i det hand saa Joiger og Runer, ind til den store kiedel bliver gandske tom og de andre som Joige med skal og saa dricke med og af denne slags dricke, der skal og sættis frem og færdigt En bolle, bytte eller spand med *lyβe* og tran i som hand og skal dricke af med hvert, med den *øβe* som der i er lagt til rede, og det skal hand smørge sin hals med, inden i saa den skal være di^β lætttere og glattere, og falde hannem di^β lætttere at siunge, Runne og Joige, Naar hand saa har Joiget En stund og drucket noget af den lud og *Rupliimzias*, og det *lyβe* og tran, saa begynder hand at slaa imod sin pande, hovedt, og brødst, med øx hammeren, af den øxe som hand haver i haanden, og dricker med hvert, og paa det siste, saa huger hand med bare øx kiefften, med begge hænderne imod sin pande, hovedt og imod sit brødst, og har slet ingen skade der af, saa haar er hand da bleven, og saa igienem gaen med troldom og igiennem drucket og igiennem Dieveledt at staal og Jærn Ild og

1) lappisk *gukse*, øse.

vand, kand Da icke giøre hannem skade meere, saa begynder hand og, at øβe gloende kuld, Ild og aske af gruen med sine bare hænder, og kaster den om kring gammen eller huβet, saa hand maatte brænde op baade husedt — folcket og klæderne, men hand har dog ingen skade der af, saa dricker hand da skart(!), ludt, *Rupliimzias* og lyβe, tran, der effter saa træcker hand klæderne af sig og sætter sig saa gandske nøgen og blodt ned i gruen og op i Ilden og gloddoungen, og sider lenge saaledis og Joiger og Runner og øβer Ilden, gløerne, og asken med begge sine hænder paa begge sider baade over sig self, og over klæderne og folcket i husedt, og Ilden gjør hanem dog ingen skade, og det gjør hand for at stadfæste sin lærdom med, og at viβe dem hvor krafftig den konst er, at den bevarer baade i fra staall og Jærn, i fra Ild og vand og i fra alt ondt, saa dricker hand den gandske store kiedel med ludt eller *Rupliimzias* ud saa og det foromtalte lyβe, og paa det siste slaar hand ud af kiedelen det tycke paa bodnen naar det bliver alt, i øβen eller koxen og dricker det ogsaa ud, saa kaster hand sig siden hen til døren og sædter hovet under den underste døre stock, og falder i en Dualle eller besvimmelβe, lige som hand var gandske død, Naar Noiden er da saa død eller falden i en Dvale, saa skal Een qvindis Person træde i hans sted og Joige og Runne ind til at hand opvaagner igien, som skal være lært der til, af hannem eller andre Noider, og helst skal det være en ugiff som er Een pige om den er saa nær og kand findis, thi hun skal med sin konst opleede hannem hvor hand er bleven af, ellers dør hand under den dualle om hun finder hannem icke, og Naar Noiden saaledis gjør, at hand Runner sig i Dvalen, kaldis det paa findsk *Die Ziammelli*¹⁾, og dette ord betyder saaledis som hand skulle ducke under, lige som under vand, eller under Jorden, og som ned under til helvede, eller hand ducker under konsten, for at hente viisdom, og at faa svar om det som hand agter at Erfare, og at faa vide hvorledis det er fatt med det som hand vill vide, og det som hand Joiger og Runner om, at hente der paa beskiend, og den qvinde som da er trød i hans sted, saa skal hun Joige og Runne saa lenge at hand op vogner igien, og hun skal

1) lappisk: *de tsjangali* (av *tsjangat*, smýge, (kolalappisk) dukke under).

leede effter hannem med sin konst i hvor hand foer hen, indtil at hun finder hannem, og naar hun da har fundet hannem, saa fører hun hannem til bage igien og saa vaagner hand op igien, de sige self at de finder hannem under tiden i bierge huller langt borte i marcken, Ja og somme tider i Helvede og under Jorden, saa og i vandene, og der som hun er icke forstandig nock, eller icke vel lært, som skal leede effter Noiden, og hun icke med sin konst kand finde hannem, og føre ham til bage igien, saa dør hand viserlig med det samme og aldrig op vogner meere igien, eller og om En anden Noid er vred paa hannem den samme som ducker under, eller har haftt eller har strid tilsammen, med konsten, og de vill vide hvem som skal være En andens mæstere og over mand i deris konstens strid, saa paβer den anden paa i det samme, som hand ducker under, og stopper vejen til for hannem og formeener hannem at komme til bage igien, og naar det saa er Da dør Noiden ogsaa og aldrig op vaagner meere, Det er mange af Noiderne som saaledis dør i den *Zammelli* eller ducke færd, i deris trolldmesβe, — Niels Rendi, og Hendrick Jonsson eller Joncka finner døde ogsaa i den samme ducke færd, naar den kvinde nu som leeder effter Noiden, har fundet hannem og ført hannem hidt igien og op vagt ham af sin Dvalle og hand er op vagt og lever nu igien, saa begynder hand straxt self at Rune og Joige igien, og da gjør hand En oration, tacksigelse mesβe og sang til den kvinde som har op vagt hannem, og op leedt og ført hannem hidt igien til bage i denne verden, og da siunger og Joiger hand det aller lædt færdigste og Utugtigste som være kand, og det skal være Een ære for hende som har arbeidet for hannem og op vagt ham igien, som baade *Noide-gadze* og *snola-gadse*¹⁾ og de andre smaa Dievele har lært hannem, og det er saa vederstygeligt at høre paa, at En hund skulde icke vilde høre der paa om hand for stod det, for uden meget andet som ieg gieder icke Nefne, saa siger hand og Joiger og Runner til hende, som har opvagt hannem, at hand self bør nu at kyβe hende baade for og bag, for hendis store velgiæringer som hun nu har gjort imod hannem, og for hendis store konst og visdom, og hun skal nu have og bruge mands lem effter

1) lappisk *snoalla-gaddse*, av *snoalla*, utugtig tale.

sin villie og som hun behager, og hun skal nu bruge den til kiøre vad siger hand, og til drage baand, og drage den over sine axeler og skuldre som en prydel^{se}, og hun skal have den til hammel baand og *Jocka* baand¹⁾, og om sin hals som En kiæde, og over sine skuldre som en smykke og prydel^{se}, og binde den om kring sit lif som Et bilte, og naar det er saa klart med troldme^{ßen}, saa siger hand, hvad hand saag og hørte den tid hand laag i sin Dievele Dvalle, og hvor hand var den tid hand var borte, og nu fick hand megen viisdom siger hand, og hand saag og hørre meget som tienner til visdom denne gang, di^{ße} bemelte Dievele, og konst er finnerne arveligen til falden, effter deris forfædre, som haver soret sig under Dievelen med deris afkomme og effterkommere, saa at naar nogen dør eller Dievelen tager bort som sagt er da maa hans slegt som igien lever Endelig anname baade di^{ße} Dievele *Noide-gadzze* og troldkonsten thi de ere baade baaren og født der til, at anname den arf, som deris slegt effter lod sig, eller og om *Noide-gadzze* self bøden aabenbarer sig og kommer frem, saa maa finnerne Endelige anname baade dem og konsten thi det er deris gamle arf odel og Eiedom, og om de icke vild, saa dræber di^{ße} Dievele dem og ynckeligen af liver dem.

Om Runnebommen som *Noide-gadzze* befalder Noiden at giøre og bruge som talis om hvorledis den er giort.

Den Runnebomme som Noiden har, den skal først være giort og ud graven af En Rirkulle, som Een stor aflang eller langagtig skaall eller fadt, og træet skal være voxen paa Een underlig viis, og paa Een særdelis sted, Ved Een Elve før^ß eller i Een dyb dall, opvoxen for sig self, og icke andet træ der nær hos, og der skal være skind paa hende paa den Ene side som paa Een tromme, men under er hun Rund som Een skaall med to langagtige huld paa, og det er hand taget som de holder i med den vengstre haand naar de slaar paa hende, og der skal være malledt paa det skin alle slags Diurs og fiskers beilleder og figurer, de har og malledt Gud og Engler paa det skin, Ja og Dievelens beilleder paa den

¹⁾ lappisk *jukko-lavdsje*, skindhemp i forenden paa en lappeslæde.

Runebomme, og hun skal være prydet, med mesßing kiæder og Ringer alt om kring og anden udhugen og Krusierit mesing som skal give skrald og klang naar de slaa paa Runebommen, og der foruden skal de og have Et løst stycke mesßing eller og af kaaber, som er kosteligt udhugen, og stafæret, der næst skal de have hamrer giort af haarn, som de skal slaa paa Runebommen med naar de vild Runne, og naar de icke bruger den saa sticker de ind, igienem de to lange huller under Runne bommen som er sagt tilforn baade det løße stycke mesing og haarne Hamrerne, ind i Runne bommen til at forvare, Naar de da skal bruge Rune bommen til at Rune og Joige og trolde med Og slaa paa hende saa tager de ud det løße stycke mesßing eller Kaaber som der til er giort og deris haarne hamrer, saa legger de først det løße stycke mesing paa Rune bommen som er paa det deiligste ud hugen og bancker saa med de haarne hamrer paa Rune bommen, paa det skin som er paa hende, som paa Een Tromme saa gaar det løße stycke mesßing omkring hidt og didt af hamer slagene, naar de bancker paa skindet, saa skal de give vel agt paa hvor det fløtter sig, og paa hvad beilledet det løße stycke mesing bliver staaende, og der af mercke hvad den spaaer, og der som det løße stycke mesßing gaar med solen saa betyder det godt, men gaar det imod solen, saa betyder det icke godt, Naar de nu saa slaa paa bommen som sagt er, saa legger de og saa øret ned til Runnebommen og lyder paa hvad Dievelen taller der inde, og saa faar de svar paa hvad de spørger om og hvad de begiærer at vide hvilcket Dievelen er strax færdige til at give dem andsvard. Og naar som *Noide-gadze*, har nu lært Noiden og deris Discipel, alle ting, og giort hannem viis nock, og givet hannem undrettning og forstand i hans konst og lærdom, baade beskicket, befalldt, og ordinerit som det skal være i alt saa hand ved nu alle ting, hvorledis hand skal skicke sig i alle forretninger, *Noide boromus* og *Jockomus*, saa befaller *Noide-gadze* Noiden og lærer hannem hvorledis hand skal gjøre een besynderlig og Een særdelis mad, som kaldis *Rupmalle* og *Noide bourromus*, saa og Een besynderlig og særdelis slags dricke, som kaldis *Noide Jockomus* og *Rupliimzias*, og den mad skal hand æde, og den drick skal hand dricke og j den mad og dricke skal være i blandet trol-

dom, saa hand skal æde og dricke sig troldom ind med den samme mad og dricke og det skal bestørcke hannem, saa hand skal blive baade krafftig, snar og sterck, forstandig, viis og forfaren i Noide-konsten, og naar hand saa har faaet den mad og dricke i sig, og med det samme ind sluguet troldom og troldkonsten i sig, saa bliver hand og er siden, lige saa god, som de smaa Dievele *Noide-gadze* ere, siden i troldom og Dievele konster, saa befaller da *Noide-gadze* paa det siste Noiden og deris Discipel at gaa hen og øve sig i konsten og lære flittelig andre den samme konst som de nu har lært hannem, hvor for hand skal have sin løn, skadt og *værro* som den kaldis af alle sine under havende for sin umage, og de som hand finder flittig at være til at lære Noide-konsten, saa skal hand og giøre den mad og dricke som før er Nefnet, og give dem at æde og dricke Noide-konsten ind med den samme mad og dricke, at de kand lære snart, og blive krafftig, viis og forfaren, i Noide-konsten, saa at de kand blive gode Noider og mægtig til at lære andre med sin konst, saa og at betalle sine mod stander og mod brydere der med, de ere vel mange Noider, men de er icke lige krafftige i sin konst at for rette alle ting med krafft saa det kand vircke, og de som nu saaledis har annamet baade *Noide-gadze* i sin tieniste, konsten og lærdommen, saa skilles de aldrig ved hannem siden, men bliver stedze hos hannem ved haanden som andre og paßere Enddog hand icke altid seer dem, saa er de strax færdige naar hand kalder paa dem, og ud retter straxt hvad som hand begiærer baade til det onde og gode, Ja om Noiden ickun tencker ondt om Et menneske som hand bliver vred paa, saa for retter *Noide-gadze* det straxt som hand tencker uden befaling og Noiden kand icke Raa med dem eller styre dem, thi de vil altid have noget at bestille og mest det som ondt er at dræbe og giøre ont ud paa folk og fæ og Creature, og forderve dem, som ole Peder Nixsons *Noide-gadze* gjorde, hand var kun alleniste vred paa sin Datter, for det hun giffet sig med den som hand icke vildet, og hans *Noide-gadze* som vel viste det, at hand var vred paa hende var straxt hen og dræbte hans Daatter og aad hende op som det kaldis paa findsk naar Noiden Dræber nogen,¹⁾ som manden self det icke

¹⁾ . *borrat* (egl. æte) dræpe ved troldom. En noaidde, som har magt til dette, kaldes *bora-noaidde*.

viste, før End at de kom igien og blodet rand af deris kieffte, og forkyndte hannem at det var nu giort som hand tenkede, hvilket hand self beklaget siden, at han icke agtet at dræbbe hende, men hand kunde icke styre og Raa med *Noide-gadze*, de gjorde, det hannem uvidendes sagde han, og de som har saadanne tienere og opvagtere, saa kan mand merke dem af mesten deellen paa dette naar de icke ved det, at mand vil mercke dem af, som er at, før Eend de begynder at æde, saa tager de tre better af maden og kaster paa tre steder som disse smaa *gadze* skal have, først kaster de bag over skulderen eller paa begge sider ad sig, og den tredie frem for sig, De kommer icke heller til alle paa Een for sagt tid *Noide-gadze*, men de kommer til Een deel i deris unge aar og helst de som skal blive mester over mester, og til En part i deris midalders tid, og til somme naar de er kommet noget til alder, og de som bier lenge effter dem, vild gierne at de skulle komme frem til dem, som finnerne self har sagt, at mange vill heller en giærne at *Noide-gadze* skal komme til dem og lære dem Noide konsten at de skal blive viis, forfaren og konstrig, saa at alle skal frygte for dem, som de gemenligste gjøre for alle Noider finnerne, thi hand haver deris lif helbrede og ald anden velfærdt i sin haand, om hand bliver vred, disligeste at hand kand forskaaffe sig self lycke, og icke leie andre der til men heller self tage leie hos andre, men de kommer dog icke *Noide-gadze*, saa hastigt som hand vild, og saadanne pleier self at mane og kalde *Noide-gadze*, frem til dem, som figer og traær effter dem, men dog pleier de giærneste at leie Noiderne til at mane og kalde *Noide-gadze* frem til sig som kand best og ved best hvor det skal være og foreholdis men de siger og at der skal dog være nogle af finnerne nu i de siste tider, og siden som guds ord kom iblant dem, og nogle er bleven op lyst af finnerne formedelst guds ord, som icke vild anname *Noide-gadze* lærdomen og Noidekonsten, naar *Noide-gadze* kommer og aabenbarer sig for dem, og til biuder sig at de vil lære hannem, Noidekonsten, for sledt intet, men hand siger Nei der til, de som saa gjør og nægter det gode til biud og bud, dem pinner og plager *Noide-gadze*, med siugdomme og ald anden Jammerlige plage, ind til at de maa antage baade dem lærdommen og Noidekonsten, *Noide-gadzerne* kommer

icke paa Een viis eller for sagt tid som før er sagt, til finnerne, men til Een part i ungdomen, elier og ved midalders tid eller naar de er kommet noget til alder, de aabenbarer sig icke alleniste for finnelapperne naar de vill komme, om natten, i skog og mark og i Ene-Rom, men og saa høy lys dag, morgen og afften, og kommer og i hußene til dem som de vill lære Noide-konsten iblandt folckene, saa mangfoldige som sand, men ingen ser dem eller hører at de taller uden alleniste den som de holder sig til, naar de da har til biudet hannem sin tieniste, og at lære hannem Noidekonsten, og hand da nægter det gode til biud, at de vill lære hannem saadan Een god konst for slegt intet som de self siger, saa bliver det menniske straxt siug, og har icke Roe eller liße, nat eller dag for dem, eller deris plager ind til at de tar livet af hannem, der som hand icke vild love, at han vil anname deris lærdom og konst, og det samme menniske bliver lige som hand var gaell og af sindig, og mister sin forstand, saa deris plager ere U-tallige, de fortæller self finnerne at for uden ald anden plage saa sticker *Noide-gadzernes* dem med stegge pinder, som finnerne bruger, og vild og saa sticke og Rive deris øyen ud, de som saaledis er plaget af *Noide-gadze*, de taller og larmer med de *Noide-gadzer* Nat og dag, men ingen anden kand forstaa eller hører hvad de siger og taller, uden den mand allene som *Noide-gadzernes* holder sig til, og saaledis maa hand holde ved sengen, mest altid uden naar hand Raßer, og være under deris Tyranni; alt ind til at hand er død, naar hand icke vill antage lærdomen og konsten, thi det er deris arf odel og Eiedom, for slegten skyld og af komme, og som baade de, og deris forfædre har soret Dievelen med deris af komme, men lover de at ville annamme *Noide-gadzernes*, lærdommen og Noide-Konsten saa bliver de straxt friske sunde og karske, nogle faa er og ellers som icke dør naar *Noide-gadzernes* saaledis plager dem, og naar *Noide-gadze*, har saa plaget dem Et aar om kring, og de icke har død inden den tid og icke heller, vild de love at tage ved lærdommen, saa forlader *Noide-gadze* dem, og saa bliver de fri for dem denne gang, og bliver sunde igien, ind til En anden tid at de kommer igien, men de som lover og giver sin Ja der til som

før er sagt, at anname lærdommen, naar *Noide-gadze* begynder at plage dem, de bliver straxt frisk igien paa samme timme.

Om Nickus buß og hans strid med *Noide-gad[z]erne*.

Finnerne har selv fortald mig at det var En mand af deris folck, for Een Rom tid siden, han hedte Nickus buß, at *Noide-gadze* kom og til hannem Een gang, og bød sig til at de vill lære hannem Noide-konsten men hand sagde nej at hand vild icke lære Noidekonsten, det er Et stort hovetbrudt med at være En Noid, sagde hand, og Et besværd og megen U-mage med at fare altid om kring bøygerne og lære folkene, de spurde, hvad u-mage er det, for hand icke tidobelt af alle mand for sin u-mage, og der for uden kand hand hielpe sig og sine, og deris Kreature i siugdomme u-lycke og andre til fælde og befri sig self og sine Kreature, i fra fare og onde folck, som kunde hafde voldet hannem den u-lyke, og for skaffe sig self lyke til skytteri og fiskeri, og icke leie andre der til: hand sagde dog allige vel nei, at hand icke vild lære Noide-konsten, Da sagde *Noide gadze*, naar hand for agter lærdommen, og icke vild samtycke deris gode til biud, at de vill lære hannem saadan Een Herlige konst for slegt intet, da skal de pinne og plage hannem ind til hans død, hand sagde det maatte icke hielpe hand vild give sig Gud i vold, saa blef den mand straxt siug og laag haardelig til sengs, og pintis svarlig af deris plager, der hand da hafde ligget siug nogen stund, saa kom finnernis offerafgud for hannem i drømme, og straffet hannem og sagde at hand hafde gjort meget ilde, i det at hand vild icke antage den gode konst og sagde *Noide-gadze* imod som ere guds Engle, og nu kommer hand til at døe i sin beste alder, sagde hand, for hans u-forstandigheds skyld, at hand icke kand skiøne paa det som godt er, men vild hand nu tage Et menneske og offre til den og den af gud og offer sted som nu taller med hannem, saa skal hand blive straxt god, og icke døe, naar hand og lover at hand vild anname ogsaa Noide-konsten, og lærdommen, men gjør hand det icke saa skal hand viisserlig døe, siden kom denne mands slegt og talte med ham og Jamret sig for at hand var saa siug, og bad hannem for guds skyld, at hand icke skulle

sige *Noide-gadze* imod, men anname Noide-konsten godvillig, det er godt baade for hannem og dem sagde de at hand bliver En god Noid, og om hand icke gjør det som de Raader hannem til, saa dør hand uden nogen mod sigel β e og tuil, og sagde End ydermere, gied at de viste nogen Raad eller middell til at hand kunde blive god, saa vilde de det giærne gjøre det, om det kostet aldrig saa meget, og spurde om hand viste icke self nogen god Raad, hvorledis hand kunde blive god thi den offer af gud hafde og siden værít i drøme for dem og sagt, at den mand ved self, hvorledis at hand kand blive god om hand vild, og derfor spurde de saa flittigt effter om hand viste icke self nogen gode Raad, og sagde at det er dem sagt i drøme, af deris offer af gud, at hand viste self Raad til at blive god om hand vild, hand sagde Ja, at hand veed det vel hvorledis at hand kand blive god, men hand vil icke gjøre det, og icke heller vild hand at de skal gjøre det og icke heller sige dem det Een gang, paa det at de icke skal gjøre det naar de ved det, hand vild heller døe i guds nafn, End at hand, eller de skulle gjøre saadant, Der de hørde at hand viste det vist, Da slap de hannem sledt intet før End at hand maatte sige dem det. Da sagde hand der som hand vill nu tage Et menniske og offre til den af gud som hannem er aabenbaret i drøme, saa bliver hand god, men hand vild icke sagde hand, de andre var straxt færdige til at vild gjøre det som sagt var, men hand for bød dem strængelig at de skulle icke gjøre det, det er bedre at hand heller dør i guds nafn End at gjøre saadant onde, og om de gjør det, imod hans villie, bud, og befalning, saa skal hand self straffe dem, naar hand kommer op igien eller og sige offrigheden det, hvad de har giort, og om hand forstaar at hand skal Endelige døe saa skal hand, dog befalle sine børn før at sige offrigheden det, sagde hand og saa blef det icke giort, siden der manden hafde liget Et aar omkring, siug, saa blef han god igien, og *Noide-gadze* forlod hannem, og icke pinnte hannem mere der de saag at de vandt icke noget med hannem, og saa hialp gud self hannem siden for hans standhafftige troe, lige som hand hialp den trofaste Job, og dette er skeedt i Waranger.

om Ole Iverssøn i Waranger som *Noide-gadzze* kom og til Een gang, og bød sig til at lære hannem Noide-konsten.

Peder Olssøn i Waranger haver self fortald mig, at Ole Iverssøn hans fader, som var Povel Iverssøns broder, hvorledis at *Noide-gadzerne* kom ogsaa Een gang til hans fader, ole Iverssøn og bød sig til at de vild lære hannem Noide-konsten, som er hannem arfvelig til falden, effter hans forfædre, som ere døde, men hand sagde nej, at hand vil icke lære den konst om End skiønt, at hans for fædre har hafft og kundet den, thi hand ved at den konst er icke god, som hand self kand see i sin bog thi hand kunde og saa læse i bog De bad hannem kaste den bog paa Ilden, og spurde om den bog var bedre End, den gode konst som de vil lære hannem som bevarer baade i fra døden at de kand leve lenge, i fra siugdomme u-lycke og alt ondt, og skaffer lycke til skytteri og fiskeri, og næring og biering forskaffer, og nu skal de pinne og plage hannem til døde, og bad hannem saa see hvad den bog kand hielpe ham, og der som hand icke tager ved Noide-konsten som de vill nu lære hannem og kaster den bog veck saa skal hand vide, at, hand skal døe, saa blef hand straxt siug og laag haardelig til sengs og Raset med hvert, Et ganske aar om kring, saa forlod *Noidegadze* hannem der de saag at de vandt icke noget med hanem, og siden blef hand god og frisk og lefde En lang stund siden.

Om Mathias Melcherssøn i varanger som *Noide-gadzerne* kom og saa til og vilde lære hannem Noide-konsten og dræbte hannem dog paa det siste.

Det var En mand i Waranger som hedte Mathias Melcherssøn og var giff, og kunde ogsaa i bog, saa kom *Noide-gadzerne* til hannem 1704 og bød sig til at de vil lære hannem Noide-konsten som er hans arf effter hans slegt som er døde, thi hand er født og baaren der til, at annamme den konst, men hand sagde nei at hand vild icke lære den, om hand var Eend skiønt ti ganger født og baaren dertil, og der til med har hand Et svagt hovet som icke kand taalle eller bære, saa megen konst, og besværd, hand kand nu først i bog, og der for kand hand icke love at tage ved

Noide-konsten thi hans hovet kand icke taalle eller bære tuende slags konster, saa bad de hannem kund tro paa hans bog, og døe og see hvad den kand hielpe hannem, thi de skal nu pinne og plage hannem til døde, for hand vild icke annamme den gode konst, som hans forfædre har hafft, og hiulpet baade sig og sine med i fra siugdomme U-lycke og ald andre slemme tilfælde, og for skaffet sig baade lycke og næring med og lefde lenge, saa blef den mand straxt siug, og *Noide-gadzjerne* pinte og plaget hannem med adskillige og u-tallige plager, ind til at hand døde af samme siugdomme.

om Ole Olssøn i laxefiorden End dræng hvilken ogsaa *Noide-gadzjerne* pinte og plaget mange ganger.

1709 var der Een dræng i laxefiorden, hedte Ole Olssøn hen ved Een 20 aar gl: og var føedt i laxefiorden af Een fornemme og arig trolde slegt, som var saa krafftig i deris konst at de kunde gaa paa vandet og siøen lige som paa den tørre Jord, og laxefiord finnerne, har self fortald at deris forfædre var saa konstig at naar folckene var ud roen til at fiske, saa tog de sig Et par bytter eller spande, og gick ud til dem som Roen vare, og begiærte sig koge fisk hos dem og gick i fra den ene baad og til den anden og folckene torde icke andet End give dem, men om nogle gaf dem icke koggefisk, saa gick de ifra dem, og dereffter straxt saa blef deris angel fast i bødnen som de meente og deris haand snøre gick straxt af og rand Ned i siøen, saa ma[a]tte de roe hiem effterdi at de hafde icke haand snøre mere, og der de komme hiem, da hengte deris haand snøre med Jærn steen og angel paa væggen, siden lærte de at give dem koggefisk godvillig.

Saa hendet det sig paa den tid som sagt er, at *Noide-gadze* aabenbarede sig, og kom til den forbemelte Ole Olssøn og bød sig til at de vil lære ham Noidekonsten, thi hand er fød og baaren der til, og hand bør at antage den konst, som hans forfædre og slegt effter lod sig, thi den er hannem arveligen til falden, fordi at de vare saadanne konstrige folck og gode Noider, at de kunde forrette forunderlige ting med sin konst, og kunde hielpe baade sig self og andre i fra døden, siugdomme, u-lycke og andre skadelige

til fælde og lefde lenge og for tiende meget dermed, hvor af de bleve rige, baade af den gode lykke og af for tiennisten, og de vill giøre hannem til saadan en god Noid, som hans forfædre haver værít, saa hand baade kand hielpe sig self og andre dermed og fortienne der med, men drængen sagde nei at hand vil icke lære Noide-konsten thi hand hafde hørdt, sagde hand, at enddeell af hans forfædre vare levendis bort tagne paa det siste, fordi at de vare Noider og brugede den Noide konst: *Noide-gadzernerne* sagde, er det Ilde at gud tog dem self, og førte dem hiem med sig, thi den konst er af gud, der fore tager gud dem self bort, dog icke bort, men fører dem hiem med sig, som er hans beste tienere og trofasteste venner, og begynte at true hannem og sagde, at hand bør og skal træde i sine forfædris fodspord, og de loffte at de skulle pinne og plage hannem til døde og tage hannem bort aldéis, og gandske, om hand vild icke anname den konst som hans forfædre har hafft, men drængen vilde dog icke saa blef hand først siug og siden blef hand gael og af sindig og lige som besædt, og hand vilde dræbe alle de mennsker, som hand saag, og vilde løbe til skougs, og de kunde icke være god for at binde hannem, thi det holt hannem hvercken baand eller toug, saa de viste sig ingen Raad, hvorledis de skulle bære sig ad med hannem.

paa de samme tider, var og kommen End find i fra Norlandene, og var i lange fiorden i Thanen, hvilcken som og var en mægtig og yperlige Noid og hafde sine instrumenter med sig, som hører til Noidekonsten baade Runebommer og andet meere, saa begiærte de, at denne Noid, skulle hielpe drængen med sin konst for betalling som hand og gjorde, saa andfanget han med troldmesþen, Joiget, Runet og slog paa sine Runnebommer, ind til at drængen blef god og færdige, saa maatte de skaffe hannem Een fædt giæld Zimle til offer, og den offret hand paa den maade som før er sagt, der nu drængen var bleven god, saa skulle Noiden have sin betalling som hannem var lofft, og hand maatte ogsaa faa effter sin begiering, saa som: 2: 3: Kryds daller, og Een: 3: 4: slagte Reiner, siden foer den Noid til Nordlandene igien, saa blef drængen frisk og fri for *Noide-gadzernerne* siden Et aar omkring, som hand viste icke af dem eller viste sig nogen fare meere for

dem, saa kom *Noide-gadzernerne* til drængen igien, og bad hannem at hand skulle annamme Noide konsten med Een god villie, thi det bør hannem at være Noid lige som hans forfædre hvilcken som vare alle gode Noider, men drængen sagde Endda nei, at hand vill icke lære Noide-konsten, for den besværd, og fare, der er hos. Da lofte *Noide-gadzernerne* at de skulle pine og plage hannem ynckelig og gruvelig, ind til at de skulle dog tage hans lif paa paa det siste, naar hand vild End nu icke annamme Noide-konsten, saa blef drængen atter siug, gal og af sindige igien, saa de maatte holde vagt paa hannem baade nat og dag, hand vilde dræbe folk og løbe til skougen, og om de bandt hannem saa sled hand sig straxt løs igien, saa de viste sig ingen Raad for hannem meere; thi den Noid som til forn hafde hiulpet hannem, var og bort Reist.

I det første som *Noide-gadzernerne* aabenbarede sig for hannem, saa var de deilige og klæde i finne klæder, men siden som hand blef siug og gall, for at hand vilde icke anname Noide-konsten, saa var de Dievele altid hos hannem Nat og dag morgen og afften, i adskillige Diurs og besters lignelæ, for at forfærde hannem, saa som i fiskers lignelæ, i ulve og biørns i otters, Reffs, i Rein og Kuv, i faars og gieders, vædre, bucke og hunds lignelæ, de lode som de vilde dræbe og æde hannem op, og tage hannem bort, og hand bekiente self at Dievelen hafde lenge siden taget hannem bort, men Dievelen sagde sig, at icke kunde tage hannem bort, for den skyld at drængen var døbt i den hellig trefoldigheds nafn, og derfor kunde hand icke tage hannem bort sagde hand, der hans slegt og søster i laxe fiorden var nu saa beklemt med denne dræng og viste icke Raad eller middel til at hielpe hannem meere, og icke heller kunde nogen formaa at hielpe hannem meere med sin konst, thi Dievelen vilde icke meere lyde sine Noider og vige for dem, de lod og sagde de nogle gange deris sogne Præste bede for hannem i Kircken, men det hialp drængen intet, aarsagen var dette at de sætte ingen tro der paa, at det skulle hielpe hannem, og de icke heller sagde Præsten hvordan hans siugdum var, og icke heller aarsagen til hans siugdum, og der for hialp det hannem icke, Og der de hafde hørt at der gick megen

sang af Prousten i Wadsøen Hr Ludvig Christian Paus¹⁾, at hand hafde Een Iffrig aand, og gode gaver til at handle med saadant, og var baade godvillig og kunde med guds ord og aand bort drive sligt Dievelens spøgeri og Dieveleskab og lapperi, saa førde de drængen først til Thanen til hans anden søster som var gift i Thanen med Thomas Nielsøn at de skulle ogsaa tage vare paa drængen Een stund og see hvor de kunde faa hannem til Wadsøen til Prousten, thi det var for dem nærmere og 1710, om Julle tider Da førde de Drængen til Wadsøen og bad Prousten, at hand vilde hielpe drængen med sin bøn til gud, og sagde at hand er siug men dog sagde de icke fuldkommelig aarsagen til hans siugdøm, og der for blef hand icke fuldkommeligen hiulpen dog blef hand noget bedre, siden kom ieg ogsaa til deris bye og fick høre det altsammen og at de icke hafde sagt Præsten aarsagen til hans siugdøm, sagde ieg at de gjorde Ilde i det at de icke sagde Præsten aarsagen til hans siugdøm og hvordan hans siugdøm er og der for kand drængen icke blive hiulpen, hvor kand hand blive god naar i vild icke sige læggen hvordan hans siugdøm er, og aarsagen til hans siugdøm sagde ieg. Da fortalde de mig alt sammen baade aarsagen begyndelsen og Eenden og bad mig at ieg skulle sige det til Prousten og fortælle hannem det altsammen, hvilket ieg ogsaa gjorde, de sagde sig icke at kunde saa meget Nordsk at de self kunde fortælle det alt sammen, og siden som Prousten fick vide det, saa viste hand bedre at lauve sine bønner der effter, og siden blef drengen hiulpen, og blef bedre, men dog følget det hannem Een lang stund siden, men saa tit som *Noide-gadzernerne* siden kom til drængen, saa siutes det for drengens øgen, at Præsten kom ogsaa straxt effter og kiørede dem bort i fra hannem, saa at den ene fløy hid, den anden dit, hvilket intet andet var End guds ords krafft som saaledis siuntis for hannem og teede sig,

hand spurde ogsaa i sit raßeri hvem har ud sætt den Præst paa hannem, at hand icke kand nyde fred for den Præst, thi hand

1) Ludvig Christian Paus, født ca. 1678, blev i 1707 sognepræst til Vardø efter faderen Ludvig Christenssøn Paus (se s. 20) og i 1740 sognepræst i Eidsberg. Han bodde paa Vadsø.

forstyrer ald hans *Noide-gadzzer* sagde drengen, men paa det siste blef dog drengen aldels fri for *Noide-gadzzerne*, og saa blef hand gandske frisk og sund igien, saa hand aldrig fornam meere til *Noide-gadzzerne*, 1712 fandt ieg den samme dræng i Laxefiorden igien og talte med hannem og læste for hannem, og saa, og da var hand gandske frisk og sund igien ligesom Et andet menneske, og siden har ieg altid fundet hannem hvert aar, og hand er ved sin fulde fornufft og fyrighed lige som tilforn.

Om Hans Mortenssøn i Thanen, som *Noide-gadzzerne* kom og til.

Peder Nielssøn i Thanen som er Niels Mickelssøns Elste søn har Een stiff søn som hedder Hans Mortenssøn Et barn paa 14 aar gl.: som *Noide-gadzzerne* kom og til, men Prousten Hr. Ludvig Christian Paus i Vadsøen hialp hannem der i fra med guds ords krafft. som er først at den lile dræng og Peder Nielssøns tieniste dræng vogtet Reiner om natten 1712 om Høsten, der Natten var meget mørck, saa gick de paa hver sin sted at vogte Reinen drængen og barnet der nu den lile dræng var alene uden en hund eller to var med hannem, da hørde hand først at det skræg nær hos hannem nogle gange som Een Rybe fugel, men dette agtet hand icke, paa det siste begynte det at skrige paa adskillige maader og med mange slags stemmer, og kom nærmere til hannem og hunden begynte at giø og stride der imod, i det samme kom der saa mangfoldige af de smaa Dievele *Noide-gadzzerne* omkring hannem og siuntis som smaa mennesker for hannem, og bød sig straxt til at hand skulle tage dem i sin tjeneste de vild lære hannem Noide-konsten, thi de ere hans arff, Odel og Eiedom, saa de ere hannem til faldne effter hans fader og andre af hans slegt som ere døde, thi de have til forn tient hans forfædre, slegt, og hans fader, og der for bør det hannem nu at tage dem i tienisten, og anname Noide-konsten, de vild giøre hannem til Een yperlige Noid, lige som hand kand hielpe baade sig self og andre lige som hans forfædre haver giørt, men drængen var ung og hafde ingen forstand paa hvad det skulle være, saa hand var kund alleniste bange for dem, og vilde flye bort og torde icke sige nogen ting, hvilcken Nei eller Ja, Der de

saag at hand vilde icke anname dem i tienesten og de fick ingen svar af hannem, Eenten at hand vild tage ved Noide-konsten eller icke, thi drængen var saa bange og forskrækket for dem, at hand torde intet talle, Da begiærte de, at drængen vilde tiene dem, og de bød hannem Krygds penge og gjort sølf, saa som sølf belter og skeer og Mallier, Knapper, Kiæder og andet som finnerne bruger, at hand skulle tage det i løn og fæstende gaver og tiene dem saa skulle hand blive rig, men drængen vilde und løbe dem og søge til tieniste drængen Mathias Thomassøn, der hand begynte at løbe tog de hannem fadt og holt hans føder at hand icke skulle løbe, og hans føder bleve som Nomen og doffne at hand kunde icke staa paa sine føder eller gaa, men begynte at Krybe paa hænder og Knæer, for at hand vilde komme til drængen, og begynte at vilde Raabe paa drængen, men de holt hans tunge saa at hand kunde icke Raabe, og blef gandske maalleløs, saa hand kunde intet talle, og icke heller gaa, thi hans føder var hannem unyttige, saa Krystet di~~ße~~ *Noide-gadzzer* barned og handled ilde med hannem, Een part holt hannem i føderne, Een part i hovet og hænderne og Een deel paa hans Ryg og andre steder, og loffte at de skulle dræbe hannem for hand vild icke annamme hans faders arf, og antage den konst som hans forfædre har hafft, som er hannem arfvelig til falden, saa hendet det sig at tieniste drængen kom Just gaaende til den sted hvor barned var effterdi han hørde at hunden stride og gjøde der, der drengen saag at barned bar sig saa underlig adt, og kunde icke gaa, allige vel at hand reste hannem op, spurde hand, hvad som skader hannem, men barned kunde intet talle, men saag kun paa drengen og græd, da forstod drengen at det var ondt, paa færde, da begynte drængen at læ~~ße~~ hvad hand kunde paa qvensk, thi hand kunde vel i qvensk bog og var føedt i Ind Jager¹⁾, saa blef barnedt noget bedre og begynte at talle noget lidt, og sagde at *Noide-gadzzerne* var i færd med hannem og piner og plager hannem, men der drængen begynte at læse sagde barned da flyde, thi drengen saag dem icke, saa maatte drængen bære barned hiem, hvilcken som var lenge siug og som half gael siden, og *Noide-gadzzerne*, kom straxt hiem til barned

1) Enare.

igien, pinte og plaget hannem med adskillige plager, og var altid hos hannem baade nat og dag, saa hand saag dem altid, Enten hand var vaagen eller hand soff, eller om hand holt sine øgen igien saa saag hand dem allige vel sagde hand, de var altid hos hannem, truet pinte og plaget ham, at hand skulle antage Noidekonsten, og Enten annamme dem i tieniste, eller at hand skulle tiene dem hvilcken hand vildet, og førede med sig penger sølf og guld og bød hannem at tage det saa skulde hand blive rig, og saaledis Regerete de med hanem i huset i blant andre folk men ingen saag dem eller hørte hvad de sagde uden alleniste dette barn som Noide-gadzerner holt sig til, hand siuntes ogsaa, sagde hand at de førde hannem bort i skougen under tiden, hen paa høye bierge, og vilde stubbe hannem udføre, og førde hannem i dybe og hædslige dalle, hvor der var vedderstygelige og grume vande, og de sagde at der ere orme i diβe vande og her vil de kaste hanem udi, at diβe stygge orme kand æde hannem op, og de leede og førde hannem i slemme Myrre-dye og morrasβer, hen i fiæren og i stranden til siøen og andre farlige steder og sagde at de vil nu dræbe hannem der, for at hand vild icke anname dem og konsten, eller og tiene dem, og hand hafde ingen Roe for dem hvercken nat eller dag, thi hand saag dem og hørde deris talle altid, enten hand soff eller var vaagen eller at hand holt sine øgen igien saa saag hand dem allige vel sagde hand, saa drogis dette barn med diβe *Noide-gadzerner* og deris plager alt indtil 1713: in febru: at Prousten Hr Ludvig Christian Paus kom ind i Waranger om Kyndelsmeβe tider, og da førde de dette barn til Prousten i Varanger, og for talde mig det alt sammen til forn, paa det at ieg skulle sige Prousten det tydelig, som ieg til forn hafde undervist dem, som ieg og gjorde, forklarede det for Prousten alt sammen, der nu Prousten hafde det hørt til sammen, saa gjorde hand siden med barnet, som hand self best viste, læste og bad for hannem, Ja og meddeelte hannem Christi legeme og blod samme tid, saa blef barned bedre siden, dog følget det hannem lenge siden, alt ind til det andet aar samme tid Kyndelsmesβe tider, at Prousten kom End ind i Varanger, og barned fick anden gang anname Herrens Nædere og Prousten bad for hannem alt fort, da blef barned ganske

frisk og færdige og aldrig meere fornåm *Noide-gadzernerne* eller deris plager dereffter.

Om Ole Ennerssøn i Laxefiorden. som og blef for
Noide-gadzernerne.

Enner Olssøn i Laxefiorden som er Peder Olssøns broder, hafde Et barn heder Ole Ennerssøn Een 6 aar gl: det blef ogsaa for det samme med diße *Noidegadzer*, thi hand er den forbemelte Ole Olssøns søstersøn og der for er de komne af Ens slegt som før er sagt, Nembl: Noide og troldfolck slegt og der for er det deris arff, først var det saa at alle børnene, i den bye var oven for deris huße oppe paa marcken og hentet bæer, saa hørde folckene at børnene begynte at skrike gruelig og gtæde, løb folckene straxt ud og op i mod børnene at see hvad skade dem og børnene kom og saa løbendis imod hiemmen saa meget som de vant og græd, folckene spurde hvad som skade dem børnene sagde at de saag en stoer trolld Kiæring eller *stalla Kalko*,¹⁾ paa deris Maall, meere forklaring kunde de icke give thi de vare smaa alle sammen, og dette skiede 1712 om Høsten paa samme tid, som *Noide-gadzernerne* kom til den for omtalte Hans Morttenssøn i Thanen. Der nu Enner Olssøns barn kom hiem, da var hand lige som gael og af sindig, græd skrækelig, og var bange og reed for ald den ting som hand saag, som var i hußet og uden for huset, som baade for folck og Rein, træer, skiæringer øxer kniver og kieller og alt det som hand saag i huset saa græd hand og var bange for, og vilde Krybe levendis ind i Ilden, som brandt paa fyrsteden, og Kundé icke følle eller kiende, at Ilden bræntte hannem og gjorde hannem skade, folckene holt hannem baade i hænder og i føder, men det kunde intet hielpe thi hand vilde dog endelige fare ind i Ilden, saa det var med stor nød at de kunde holde hannem, de spurde hvad skade hannem og hvad han saag, hand kunde ingen anden forklaring give End at hand saag, at der ere saa mangfoldige smaa folk omkring hannem, og haver meget sølf og guld og penge med sig, hvilcket var *Noide-gadzernerne*, saa drogis de saaledis med dette barn alt indtil 1713 om Kyndelsmeße tider, om marcken tider i Waranger,

¹⁾ lappisk *stalo galgo*.

da kom Moderen til dette barn i Thanen og fandt mig der, og fortalte mig det alt sammen og effterdi at hun kunde icke blive saalenge til at Prousten Hr Ludvig Christian Paus kom ind i Waranger, saa bad hun mig at ieg vilde sige Prousten dette som ieg og gjorde og bede hannem paa hendis vegne at hand vilde være saa god og bede for hendis barn, effterdi at hand haver hiulpet saa mange i saadan tilfælde, saa kand vel skee at gud hielper ogsaa hendis barn formedelst hans bøn, der Prousten kom ind i Waranger effter Kyn-delsmes^{se} paa forbemelte Ao 1713, da fortalte ieg hannem det og sagde hannem qvindens ord og begiæring, da bad Prousten for barned og gjorde som hand viste, og siden ud forsket ieg og spurde effter siden der ieg kom i Laxeflorden igien, hvorledis at barned nu lefde, de sagde at hand er nu gandske frisk og færdige og god ved den og den tid, da fornam ieg i sandhed at barned var bleven god ved den tid, og straxt effter at Prousten hafde bedet for hannem første gang i Waranger, End dog at Prousten saag icke dette barn, saa hialp dog Gud barned formedelst hans bøn, saa krafftig er dog guds ord og de troendis bøner men der nu denne var bleven god da blef straxt hans broder som var yngre End hand, og hedte ogsaa olle Ennersøn, befængt med same siugedom.

Om ole Ennersøn den yngre som *Noide-gadzerne*
ogsaa plaget.

Men der nu denne Ole Ennersøn blef god frisk og færdige formedelst Proustens forbøn, Da blef straxt hans anden broder Ole Ennersøn som var yngre End hand, den anden Enner Olssøns søn et barn paa 4re aar gl: befængt og bespændt med samme siugdom, thi hand bar sig lige saa adt som hans broder før gjorde, thi hand græd og var bange for ald den ting hand saag, som hans broder; baade for folck, Rein thi de ere Reinefolck og field finner som handle med Rein, og græd og frygtede for træer, kiæller, og skiæringer og alt det hand saag, i husedt vilde ogsaa Krybe ind i gloendis Ilden lige som hans broder, saa de kunde icke med stor nød holde hannem men hand kunde ingen forklaring give paa i hvad som hannem skade eller i hvad hand saag, naar de spurde

hannem adt, uden hand sagde at det er saa mange smaa folck omkring hannem altid som slaar hannem sagde hand. der nu det lile barn hafde været nu saa siug Een stund ud effter Vaaren, saa blef hand dog allige vel god og sunde paa det siste, men der barnedt var bleven god, da blef straxt hans fader Enner Olsen siug og laag lenge og haardelige. siug ud effter sommeren og hafde meget at bestille, men hand vilde dog icke sige noget der om, uden hand sagde at der er altid saa mange Engler og folck omkring hannem saa hand haver ingen Rolighed for dem, hvilcken dag eller natt, men paa det siste blef hand og saa god og færdige, Enten hand loffte det eller icke eller i hvor hand blef god det ved ieg icke.

Om sabbe Iversøn som blef som gael for de Dieveler som laag om hannem.

1705 blef sabbe Iversøn i Waranger lige som half gael og vilde all tid løbe til skougs, men dette var begyndel^{sen}, som følger, at hand gick ud Een dag i Næ^{ße}bye om sommeren, hvor hand bode, imod afftenen, at lade sit vand, Da kom der nogle Nordmænd frem bag for hans skiåa eller fiske boed, og Raabte til hannem paa Nordsk, og sagde kom hid, hand gick straxt derhen, og meente at det var Nordmænd fordi det siuntis for hannem, som de hafde Nordmænds klæder paa, der hand kom nu der til dennem da tog de hannem straxt fadt og leide hannem op til skougen End dog hand icke vildet gierne, hand siuntis sig icke at gaa eller følge Jorden, men de hafde hannem op i lugten i fra Jorden saa hans føder icke ragte til Jorden, og førde hannem i mellem sig, og kom mangfoldige flere til dem siden som de begynte at føre hanem med sig op i skougen, og Een part af de som komme siden til siuntis som de hafde Ry^{ße} klæder og stoffler paa, sagde hand, og di^{ße} som førde hannem og til kome, hafde adskillige god mad i hæn-derne og guld og sølf saa og Krygdspenge, som de bøde hannem for at hand skulle følge med dem, og blive hos dem, paa det siste komme de saa lang op med hannem, at de komme til berge byes Elv og dall som er oven for næ^{ße} bye, og komme nær til den dall som for^{ßen} er i, hvilket hand self saag og kiente sagde hand, saa

meente hand, gud hielp mig, nu vild di/ße folck dræbe mig i denne dall og for/ße tenckte hand der hand saag at de førte hannem hen imod denne for/ße, hand vildet og gierne vende sig om at gaa hiem, men hand fick icke, thi de drog hannem med sig, og icke heller kunde han naa Jorden med sine føder, fordi at de holt hannem op i veiret i fra Jorden og førde hanem saaledis med sig, saa begyndte hand, at læ/ße fader vor, sagte for sig self der hand saag at hand kunde icke slippe i fra dem sagde hand self, og i det hand saa læste tog de og snode hannem om kring til bage og blef self bagen for hannem, der hand saag da til bage effter dem da var de borte thi hand saag dem icke meere, saa gick hand siden hiem til bagge, og da kom folckene imod hannem som søgte effter hannem, thi nogle af børnene der i byen hafde seet, at hand foer op til skougen eller gick og sprang som de siuntis, og de hafde sagt folckene det, der for søgte de effter hannem, der hand da kom til folckene igien fortalde hand hvorledis det var til gaaen med hannem, der hand kom nu hiem, var hand, lige som hand var half vidt løß og half af sindig og blef icke lenge hiemme eller inde i husedt, før End at hand sprang ud igien, og rente ad skougen igien, saa ingen kunde løbe hannem op eller naa ham saa skarpt siuntis hand at springe for dem, men hand sagde self, at hand siuntis sig icke at røre sine føder og icke heller var hand ved Jorden sagde hand, men der hand sprang ud, da var der lige som Nordmænder paa lyren som robte til hannem, og der hand kom ud, tog de hannem straxt fadt og leiede hannem imellem sig og holt hannem Et langt styck oppe i fra Jorden og icke heller gick de self paa Jorden men oppe i fra Jorden i lugten og førde hannem adt skougen, og de hafde adskilligt i sine hænder, baade god mad og dricke, sølf, guld og Krygds penge og bød hannem at hand skulle komme med dennem og blive hos dem, saa skulle hand altid faa saadan god mad og hærliche ting og leve altid i glæde og hærlichehed, paa det siste saa slepte de hannem dog og hand kom self til bage, fordi at folckene løb effter og raabte eller og han kom i hug at læse fadervor saa slap de hannem og, og saaledis gjorde de mangfoldige gange siden med hannem og hand drog is lenge med dem, og de vare altid paa lyren og raabte og talte med hannem

og under tiden ind i husedt, og der var ingen anden som saag dem, eller hørte at de talte; og under tiden slap folckene hannem icke ud, thi de holt vagt paa hannem, men saa tidt han slap ud, saa drog de af med hannem til skougen, og hand siuntis at de hafde Normands klæder paa og en deel og saa hafde Ry^{ße} klæder paa og støffler, Een tid lang der effter saa kom og saa Noide-gadzerne til hannem, og bød sig til, at hand skulle tage dem i tienisten de vild lære hannem Noide-konsten, thi de ere hans arff og Eiedom og hannem arffveligen til falden, fordi at de har til forn tient hans forfædre, fader, og slegt, som er af døde, og der for bør hand nu at anname dem, thi arven falder nu hannem til, saa vild de nu giøre hannem til en yperlige Noid; saa hand kand baade hielpe sig self og andre og fortiene meget der med, men hand vildet icke, saa kom de siden til hannem og førde meget guld og sølf og Krygd's penge med sig og bød hannem, at hand skulde tiene dem, saa skulde hand blive rig, thi hand var fattig til forn, men hand vildet icke, saa begynte de at true hannem og sagde at de skulle pinne og plage hannem tildøde, om hand vild icke anname sin forfædris arff, og den konst som de har hafft, nogen tid der effter tog de hanem med sig, folckene, og førde hannem til Vadsøen til Prousten Hr. ludvig Christian Paus, og der hand kom til Prousten, da sagde hand, at hand er siug og bad Prousten at hand vilde være saa god og bede for hannem. Prousten spurde hvad skade hannem og hvorledis er hans siugdum, hand sagde, og de andre lige saa, at det er Een underlig siugdum, thi hand er lige som hand var gael og vild altid løbe til skougs, og haver ondt i sit hovet. Prousten spurde hvorfor hand vild løbe til skougs og hvad hand seer, effterdj, at hand vild løbe til skougs, hand sagde at hand seer folck og vilde saa icke sige sige meere der om, thi de vild saa gjerne skiulle di^{ße} sine Dievele finnerne at ingen skal faa dem at vide, saa bad Prousten for hannem, og gjorde ved ham, hvad han kunde og som hand self viste, og saa blef hand god siden og fri for di^{ße} Dievele denne gang, og dette skulde være af det aller værdste slag af *Noide-gadzerne* som de kalder *Perckel-gadze*, det er Dievelens *gadzer*, der ere mange slag af *Noide-gadzerne*, 1: gode slag, 2: de medelmaadige, og det onde slag,

3: saa de allerverdste som kaldis *Perckelgadze*, det er Dievelens *gadzer*, og gaster.

Om *Perckel-gadze*.¹⁾

Der er Et slags Dievele i blant finnerne af *Noide-gadzerne*, som skal være det aller værdste som de kalder *Perckel-gadze*, det er self Dievelens-*gadzer*, eller gaster og geister, De icke alleniste aabenbarer sig i smaa børns lignel^{se}, og i finneklæder som de andre *Noide-gadzer* — men de og saa aabenbarer sig i store voxte folckers lignel^{ser}, og bluger adskillige klædedragt saa som Nordmands klæder, og under tiden i Ry^{se} klæder, og stoffer, og i store folckes og stands Personers klæder, og de kommer paa adskillige maader, til finnerne, under tiden med grumhed og Tyranni eller tager dem aldels bort, Ja og dræber dem som offteste skeer, men de som bliver lært af disse *Perckel-gadzer*, de bliver saa krafftig i sin konst, at det kand icke holde dem, hvercken staal eller Jærn, steen, bierg, vand eller andet, og som har di^{se} *Perckel-gadzer* til tienere de faar altid flye dem, noget at giøre thi de vild altid have noget at bestelle, og altid det som ondt er, med gan, at giøre at dræbe folck og fæ, og andet levendis, og faar de icke altid noget at bestille, og giøre saa dræber de sin Egen husbonde eller og tager de hannem bort, og disse Noider som har saadanne *perckel-gadzer*, de kand u-mueligt trives uden de maa sende Een gånd ud hver dag, har hand icke aarsage til at sende den i folck, eller fæ og Creature som hand icke gierne giør uden aarsage, saa sender han den hen i veier og vind, og lader den komme i hvor den kand enten paa folck fæ eller Creature, sender den og saa i vande og bierge og kand sprænge bierge sønder i stycker med sin gånd, de ere saa grume og forfærdelige di^{se} Noider, som ere lærde af *Perckel-gadzerne* at der tør icke Een find ande elles blæ^{se} imod dem, langt mindre tør de talle eller giøre imod dem noget, thi de ved at deris lif er straxt borte, der for maa de altid talle vel, og giøre vel imod dem, og give dem hvad de kand, og meere End at de kand formaa, undertiden, for frygt og fare skyld. Det findske ord, *gadze*, maa være kommet, af det gamle nordske ord gaster

1) lappisk *bærggalak* (finsk *perkele*), djævel + *gaddse*.

og gast, og det ord maa igien været kommet af det Tydske ord gæister og geist, thi de ere kund aander og geister, Di^{ße} Dievele som er i blant finnerne, som de kalder *gadze*, og *gadzer*.

Om anders Ennersøns qvinde i Laxefiorden
Ingrie NielsDatter.

1713 var ieg i Laxefiorden i den bye bonde Æ kaldet, imod høsten, stod ieg Een aften ude paa marcken og talte med den forbemelte anders Ennerssøn, og hans qvinde Ingrie Niels Datter var inde i gamen med sin mands Moder, der fick vi høre at qvinden begynte at skrige inde i gammen, og Mandens Moder kom ud løbendis i det samme og vilde græde, da løb vi til og gik ind i gammen, da laag qvinden paa gulvet og vred sig hid og dit og Raabte, vi spurde, hvad hende skade, hun sagde at der kom Et menneske til hende og vilde tage hende med sig og var lige som Einner hendis mands fader, hvilken var for Een lang tid siden død, men der hand fick hende icke med sig, da stack hand hende Et slemt sting under brøstet, og der vistes intet saar paa hendis brøst, saa bad de mig at ieg vilde læ^{ße} i bog, thi hun saag End nu denne Enner og den som stack hende, ieg gjorde og saa lige saa som de begierede, tog mig Een bog og læste nogle stycker og sang og saa Een Psalme eller to, saa blef qvinden gandske fridsk og færdige igien og saag icke meere til dette spøgel^{ße} og fantasie. men siden Een lang tid der efter sent om høsten der ieg var bort Reist, Da kom *Noide-gadzerne* til hende sagde hun self, og begierte at hun skulle anname dem i tieniste, de vil lære hende Noidekonsten, de ere nu forladte af hendis slegt som ere døde thi bør det nu hende at anname dem, thi de ere og hende arveligen tilfalden, men hun vildet icke, saa blef hun straxt siug og laag lenge snart den vinter igienem, saa blef hun frisk igien, Enten hun loffte at aname dem og konsten eller icke eller de self forlod hende, det ved ieg icke, men det andet aar som ieg kom i Laxefiorden igien, da var hun frisk, men dog icke saa tyck og fæd som hun var til forn. Dette er og^ßaa de same *perckel-gadzer* som fristet hende.

om Kistina Ludvigs Datters Pauses tieniste pige.

1713 Da hafde Kistina Ludvigs Datter Paus Een tieniste pige, om sommeren mod høsten gick hun i marcken at hente bær i tuende spande, eller ambare som de kaldis, der hun var nu i marcken allene og hafde hentet noget i sine spande, da kom der nogle til hende som ulve at see til, og tog di^{ße} tuende bytter eller spande, og slog det som var i, over hendis hovet og tog hende fatt og leede og førde hende med sig ad skougen bedre, paa det siste Krøb hun ind i noget Riis for dem sagde hun, og da blef hun dennem fri, men de vare dog altid om kring, hende og saa snart at hun Rørte sig til at vilde gaa hiem, saa vilde de strast rive hende i sønder saa hun torde icke Røre sig, og saaledis var hund borte i 5 dage ind til søndagen at Præsten begynte paa Prædickestollen at bede for hende og talle om hende da blev hun di^{ße} ulve qvidt og saag dem icke meere, og straxt effter me^{ßen}, kom hun hiem, og der Kistina kom ud i fra sin broder Prousten, da fandt hun sin pige paa gaden, kom da imod hende og hafde klæd sig om, di^{ße} som saaledis giøre med folk, tager dem bort, saa og dræber dem og farer Ilde med folk de kalder og holder finnerne for *perkel-gadzer*, Djevelens gaster og geister.

Om Johana Jons Datter i Wadsøen som og var i
Een stor fristelse.

1713 hendet det sig imod høsten, at Johana Jons Datter i Vadsøen blef gael, og lige som besædt. Denne Johana Jons Datter er født af finne forældre med det første, thi de vare finner baade Fader og Moder, men er nu og tiener iblant Normænderne og bruger Normands klæder og er nu lige som en anden Normands tões, kand og saa temmelig vel læ^{ße}, paa Nordsk, uden bog, Een søndag, som ieg og saa var i Wadsøen samme tid, da gick denne tões til alters, og siden om afftenen der effter forsamledt sig den mæste deel, af ungdommen til Een mand heder Nattanel, som de pleier om helligdags afftener, thi der var En dan^{ße} stue, men denne tões hafde icke tid før, thi hun maatte hielpe sin Mad Moder Halvers qvinde, først, siden om afftenen i Mørcket gick hun ogsa derhen, som hun plejer, der hun kom nær op til denne Nattannels huus

hvor de dan^{set}, da kom der Een stoer Mand imod hende, gandske flendskallede, hans hovet var skaledet og uden haar hun blef forfærdet og løb tilbage igien hiem til sin Mad Moder igien, Mad Moderen spurde hvi hun kom saa snart til bage igien, hun sagde at hun blef saa forfærdet at hun har nu meget ondt deraf, thi hun Mødte Een støer flenskallede Mand her oppe ved Nattannels Dør der hun skulde gaa der hen, og meere sagde hun icke hvad den Mand gjorde eller talte eller hvor hand blef af, saa begynte hun straxt at blive underlige og talte saa megen gaelskab, og bar sig saa underlig adt, saa at Mad Moderen blef bange for hende, og hafde bud effter folk, thi hun var allene, der nu folkene vare kommene, talte hun adskilligt og hafde mange slags fagter og sagde at dievelen var derinde, hun saag hannem, og han er kommen for den skyld at han vild tage hende, de førde hende til sengs, men hund hafde ingen Rolighed, hun vilde ud og for op i Verit undertiden, saa de icke kunde holde hende, hun sagde see der er Dievelen, see der staar hand, nu kommer hand og vild tage hende, og foer op i Veiret stundum og hid og did, saa at otte mand icke kunde holde hende, og saaledis drogis de med hende den ganske nat, vaagte og holt vagt over hende, thi hun hafde ingen Rolighed den Nat igienem, tilligt om Morgenen gick Prousten ned paa handelen thi hand hafde der noget at bestille, og i midler tid kom og saa fougdens kiæreste der ind til denne tões thi hun hørde at hun var saa syg, da Regierte hun Eend da lige Ends og sagde at der er Dievelen see der og der er hand, nu kommer hand og vill tage hende, brødes foer op og ned, hid og dit saa de otte mænd kunde icke holde hende, fougdens kiæreste læste og bad hende læse effter sig, naar hun var noget stille, hun sagde nei at hun kundet icke læ^{se} effter hende fordi at Dievelen holder hendis tunge, og sagde see der er hand, og der staar hand, og vild tage hende, saa hafde de bued ned paa handelen til prousten, og bad hannem at hand vilde komme op til denne tões, thi hun hafde ondt' sagde de, Prousten sagde ret lige nu kommer ieg, men hun blef alt være og være, saa kom der til Prousten det andet bud og sagde at hun er hæfftig syg om hand vild komme, hand sagde nu kommer hand straxt, thi hand meente at det var en skickelige siugdom, og hand

hafde noget at bestelle med købmanden og kunde icke komme til at slippe det saa hastigt, Da blef den tøes saa grum at de tenckte Da og da at fanden tager hende nu i fra dem imellem deris hænder, Da lod fougden kiærste sin søn som var hos sin Moder der, løbe ned til Prousten, fougdens søn kom til Prousten og sagde at *tøben* er besædt om Prousten vil være saa god og komme strax til hende, der Prousten det hørde kastet hand straxt hvad han hafde for sig, og løb der op til hende i sine daglige klæder, thi det var paa vejen og budet var hastigt som kom til hannem, der nu Prousten var paa vejen, da tog den onde aand hende saadan Et tag, at de viste intet andet End at Dievelen drager nu af med hende, igiennem vegen eller op igiennem taget, thi hun sled sig af de otte mænds hænder og foer op under taget saa de bleve staaende paa deris føder og hun var saa Høyt oppe at hun var oven for deris hovet, i det samme raabte børnene, som var i døren og uden for døren nu kommer Prousten, da falt hun ned i sengen og blef stielle, da kom Prousten ind talte med hende og læste for hende, men hun sagde Enda at hun saag Dievelen og der er hand og der staar hand sagde hun, saa spurde Prousten hende om hun vilde anname sakramentet paa det siste, da sagde hun Ja, saa gick Prousten hen og klæde sig i sine Præste klæder, og tog alter bogen og kalck og disk og gick ned til hende igien, der nu Prousten, var paa vejen, da Regerte den onde aand gruelig med hende og løfftet hende op i fra sengen, saa at de otte mænd som laag paa hende og holt hende blef staaende paa deris føder, og hun var ovenfor deris hovet oppe i Veiret, op under taget, saa Raabte børnene igien som vare uden fore, at Prousten kommer nu igien, saa falt hun ned i sengen igien og blef stille, saa læste Prousten for hende og brugede guds ord det meste og beste som hand kunde, maatte og saa meed deelle hende alterens sakramente effter som hun begierede det, og det kunde og saa meget hielpe og størcke hende i hendes svaghed og fristelse End dog hun hafde nyligen gaaen til alters, og siden blef hun god frisk og færdige lige som hun var til forn, i saadan haar fristel^{se} var hun som baade Prousten Hr Ludvig Christian Paus i Vadsøen og fougdens kiærste fortalde, som baade var der og saag det, thi saadanne

perkel-gadzer, *Noide-gadzer* og fristelser følger altid med finne slegten, saa de kand u-mulligt blive dem fri nogen tid, fordi at dene tøes var og saa født af finner, der for skulle ogsaa Dievelen sædte en Prøve paa hende, om hand kunde faa hende igien, til sig paa nytt effterdi hun er nu i blant nordmændene og lever som Nordske, thi finnernis forfædre har soret sig under Dievelen med deris afkomme, og er føede af Dievele og trolde slegt, som der læsæs om dem, og der for holder Dievelen sig til slegten og afkommet som til sin Egen arff, Odel og Eiedom,

Om Michel Jonsøn som og *Perkel-gadzerne* fristet.

Mickel Jonsøn kiørde Een gang ud til Komag Elven eller skulle næs om vinteren, den tid de bode der oven for Ecker Øen og var Nordmands Reinvagter, og kiørede tilbage om Natten, og det var godt Mone skin, Da hørde hand at der kom mangfoldige folck til hannem, og bag effter hannem, som hand og saag, og siuntis og hørde paa deris maall som det var *Ryβer*, Da slog hand paa sin Rein og vilde kiøre i fra dem, hand blef bange og Reinen og saa, thi hand meente at det var Røvere eller Krigs folk, men de løb hanem straxt op og kom til hannem og om kring hannem, og de hafde *Ryβeklæder*, og støffler paa, og de tallede og larmet meget imellem sig men hand kunde icke forstaa hvad de sagde, saa tog de i kiøre vadet og holt Reinen og Reff det af hans haand som han siuntis, og Een af dem, som den Ene foed var af paa, var den værdste og løb aller skarpeste af dem alle, og hand vildet der hand kom til *Kiæreβen* og til Michel, rett stunget hannem død og tuert igiennem, thi de hafde adskillige stick værrier og vaaben med sig, som hand saag, men den anden forbød hannem at hand icke skulle dræbe hannem, som Michel tygte og siuntis, saa stack de til hannem siden lige som de vilde sticke hannem igiennem, men de stack kund igiennem hans klæder, og icke rørte hans Krop eller legeme, og stack deris verie ind igienem kofften paa den ene side og ud igienem paa den anden side igjen, men icke blef hans legeme Rørt saa der blef mange huller paa hans Røde koffte, hand sad i sin kiæreste saa forfærdet at hand viste sig intet lif meere, thi hand meente at det var *Ryβer*, og der de da skieltis i fra

hannem, og for svanttis bort igien, Da sad hand End da i sin Kiæris og Reinen gick frem, siden Kiørede hand hiem om natten til sin fader og Moder og sagde dem hvad Ryβen hafde gjort med hannem, de bleve forfærdet og tenckte at Ryβen var kommen paa landet og vilde brænde og slaa i hiel, siden kom denne Mickel til Vadsøen og viste folkene de huller som vare paa hans Røde koffte, og sagde hvorledis at diβe Ryβer hafde gjort med hannem som hand fant, hvilket hand meente at skulle være Ryβer, fordi at de hafde Rydske klæder og støffler paa og deris sprog som de talle, siuntis hand og at skulle være Rydske sprog, diβe huller paa hans koffte viβede hand baade Præster og Præste qvinder og kiøbmænder og alle andre Nordmænder, og hvem som vildet see det og ieg har og seet de huller som var paa hans koffte, og saa om morgen der effter at de hafde stunget denne Mickell, kiørede folk, der hen at søge effter diβe Røvere, paa den sted som hand sagde at hand fant dem, men de saag ingen ting, og ej heller fod spor effter dem, paa det samme sted, derfor kand mand mercke at det var kun Dievelens fantasie og diβe forbemelte *perkel-gadzer*.

1713 Om Julle natt var Peder Larssøn i Waranger op i marcken og vogtet Reinen, saa sædte han sig ned at hvile sig lidet, og begynte at falde i søffn, i det samme hørde hand, at det var Een som Raabte til hannem og sagde tag dig nu vare, eller vogte dig self, nu kommer de, hand sprang op og saag om kring sig, men hand saag ingen, saa sædte hand sig ned igien, lidet der effter kom der saa mangfoldige om kring hannem af *Noide-gadzerne*. og af *Perkel-gadzerne* saa der var ingen Ende paa, thi de vare iblandt hver andre *Noide-gadzerne* og *Pærckel-gadzerne*, og var der tuist og strid imellem diβe tuende slags *gadzer*, i hvem hand skulle høre til, og hvem som var hannem nærmeste paa slegtiget, og nærmeste i byrd, som hand self hørde, Een part af dem vare smaa og klæde i finne klæder, og Een deel af dem vare store og klæde i Ryβe klæder og støffler, men de vara i mangfoldige og utallige tall, saa bød de hannem straxt til, at anname Noidekonsten og dem, Eenten med det onde, eller med det gode, der er intet meere paa at giøre, thi de og konsten ere hannem arveligen tilfalden effter hans for

fædre og afdøde slegt, og de Kappedis om, hvem som skulle først vinde hannem, Eenten *Noide gadzjerne* eller *Perckel-gadzjerne* og de kunde icke vel forliges om den handell der for var det icke længe paa at giøre, før Eend de falt an og falt paa hannem, fordi at hand taugte stille og svarede intet, de falt paa hannem saa mangfoldige som sand, sagde hand self, Krystet hannem og foer, Ilde med hannem, En part drog hannem i hans hænder, og Een part i hans føder og vilde trække af med hannem ad skougen og en deel laag paa hans Ryg og læmmer og holt og Krystet hannem, og lode som de vilde holde hannem tilbage, at de andre som var deris vederpart icke skulle drage hannem med sig ad skougen, de vilde self beholde hannem, og saa Ilde handlet de med hannem at hand og saa blef ganske maalle løs, thi de tog og saa hans maall og mælle i fra hannem saa hand kunde hvercken talle eller Raabe, thi der gick baade skom og blod, igiennem mund og *Næβe* paa hannem, paa det siste saa Krystet og handlédte de med hanem, i det samme kom og saa Ole Josephsøn op til hannem sabbe Iversøns stiffsøn Et barn paa 16 aar, at skulle hielpe Peder Larssøn med Reinen eller og af løβe hannem af vagten, der denne dreng kom til Peder larssøn og saag at hand laag paa marcken og bar sig saa Ilde adt, og der gick blod og skom igienem baade mund og *Næβe* paa hannem og kunde intet talle, da forstod den ole Juxsøn at der var icke ret fatt med hannem, og tenckte at *Noide-gadzjerne* eller *Perckel-gadzjerne* maa være i færd med hannem som og var, thi kand skee at hand saag dem ogsaa, fordi hand var icke heller rett allene, Da begynte hand at Rune og Joige det beste som hand kundet for at hielpe den anden, thi hand kunde og saa meget om hand var ung, fordi hand var kommen af Een god troid slegt, Der hand hafde nu Runet og Joiget lenge, Da flyde diβe Dieveler og *gadzjer* og gaster bort og forlod Peder larssøn og lod som de var bange for hand Runet og Joiget, saa blef den anden noget bedre, og talte nogle faa ord, siden maatte de lægge hannem i Een kiæres og drage eller føre hannem hiem, og hand var syg og meget svag den nat igienem, om morgenen var hand god igien og kom til mig som icke var langt der i fra paa de tider, og for talde mig det alt sammen, og ieg lærde hannem hvorledis

hand skulle sige og giøre og læse om de kommer Een anden gang igien til hannem. saa stod det saa hend alt ind til om vaaren ved paaske tider 1714, Da kom de samme gadzer paa olle Josephsøn igien, thi de fortrødt der paa at hand Joiget og Runet dem veck den tid at de var i færð med Peder Larssøn.

Om Ole Josephsøn som *Noide-gadzerne* og
Perckel-gadzerne Dræbte.

1714 om Vaaren, ved Paaske tider, eller noget før kom de for omtalte *Noide-gadzer* og *Perckel-gadzer* til Ole Josephsøn Et barn paa 17 aar gl: som hand før om Julle tider Runet og Joiget veck, og Jaget bort i fra den for omrørte Peder Larssøn og de fortrøedt derpaa, der for kom de nu og vil hæffne sig paa hanem igien, de vare saa mangfoldige at de vare u-tallige, En part smaa, og vare klæde i finne klæder, Een deel store og vare klæde i Ryse klæder og stoffler, der de nu vare komne, og vilde tyraniße med denne dræng, Da kom ogsaa hans faders og Moders, begge hans bestefaders, og beste Moders, baade hans fader faders og Moders og hans Moders faders fader og Moders, hans fader brødræs og søstrers, hans Moder brødris og ðøstrers, *Noidegadzer* til den dræng Ole Josephsøn og vilde at hand skulle annamme dem og Konsten, thi de og Konsten er hannem arveligen til falden fordj at hand er nu den Ene som lever af den slegt igien, og hvis hand icke vild, saa vil de dræbe hannem, og derfor blef de *Noide-gadzer* saa mangfoldige foruden de andere *Noide-gadzer* og *Perckel-gadzer*, som var hanem hadsk og fiendsk til forn, at drængen kunde U-mulligt handle med dem, og staa det ud, iblant saa u-tallige mange Dievele, saa blef den dræng hæfftig siug og Raßedt meget, og sagde hvorledis det var fadt med hannem, hans stiffader Sabbe Iverssøn læste altid i bog Over denne dræng imens hand var siug, i den tancke at det skulle hielpe hannem, hvilket diße Dievele ogsaa fortrød, men det hialp denne dræng ingen ting, thi de vare saa mangfoldige som sand og græs, baade i huset og udenfor hußedt, saa der var icke fred eller Rolighed for dennem hvilcken nat eller dag indtil at de hafde livet af den dræng ole Josephsøn og saa døde hand og de gjorde kisten og førde hannem til Kircke-

gaarden og icke talte videre der om, men det for trøedt *Noide-gadzerner* og *Perckel-gadzerner* paa, at hans stift fader sabbe Iversøn læste altid i bog over den dreng ole Josephsøn mens hand var siug, og der for kom de siden til hans stiffader og dræbte hannem om sommeren effter.

om sabbe Iversøn som og *Noide-gadzerner*
dræbte siden.

1714 om sommeren der effter at Ole Josephsøn var død, som sagt er, Een stund der effter saa kom de samme *Noide-gadzer* og *Perckel-gadzer* som dræbte drængen ole Josephsøn til hans stift fader sabbe Iversøn og vilde hæffne sig paa hannem fordi at hand læste altid i bog over drængen og vilde hielpe hannem saa mangfoldige at der var icke tal paa dem, i adskillige lignelser og klæde dragt som før er sagt, i det samme kom ogsaa hans faders *Noide-gadzer*, som siuntis at de hafde bere ret til hanem, thi de vare hannem arveligen tilfalden tillige med Noide-konsten, og sagde der som hånd vil icke annamme dem og konsten som er hanem arveligen tilfalden effter hans fader, saa skal de ynckelige pine og plage hannem og tuinge hannem hans lif af hannem, saa maatte ogsaa den mand døe, af samme siugdum og ynckeligen om komme af de Dievele *gadzer*, Endog hand var Een skickelig af det slag, som er finner, men mange hunder er dog harens død.

Om Kisten Klemitz Datter.

1714 om sommeren døde niels anderssøns qvinde Kisten Klemitz Datter hvilcken som var Een slem Noide-kiæring, som alle var bange for og hafde giort meget ondt med sin troldom og dræbt mange folk og mange tacket gud at hun døde, og hende henttet *Noide-gadzerner* ret levendes paa det siste, og det siste ord som hun talte var dette hej, hej, hej, satan tag icke mit lif først, før End ieg faar Een brænde vins skaal først og det var hendis siste ord, og døde saa hen.

Om Hr Ole Sciermo, som er Præst i Ennedack.

Der er Een Præst som heder Hr Ole Zciermo¹⁾ i den svenske Lappmarcken, i Ennedack²⁾, uden for Koudickien, som er føedt af rett udtfattige finne forældre, men dog var de grume troldfolk og Noider, hvor for, arven, nu hører deris søn til lige som andre finne Lappers børn, der Reiste En gang Een svensk Herre igien-nem den svenske Lappemarcken og tog denne Herremand, den fattige orck-Mathis sin søn, med sig, og sædte hannem i skolle, i qvenneland og blef der, og i stockholm ind til at hand blef Præst og Kom til Ennedack, hvor hand Endnu er, men hand var icke meget skickelig eller anseelig i det første som hand Kom i skolen, hvorfor de kalte hannem paa deris maall som er qvendsk, *Sciermo*³⁾, det er ulf eller Een varg, paa nordsk, hvilket navn han Endnu beholder, og icke heller blef hand saa lenge i Stockholm, at hand blev dypponerit, men hand gjorde kun En Prædicken for den svenske Konge effter hans begjæring hvor for, at den svenske Konge bad hannem fare til sit fæderne Land Lappemarken og være

1) Olof Sirma Mattsson var føedt af lappiske forældre i Torne lapmark, blev 1672 student, 1675 prest og komminister i Enontekis, som da var anneks til Jukkasjärvi, døde 1719. Endnu 70 aar efter hans død vidste ældre personer at berette, at han havde været en barsk mand; under prædikenen gik han ned af prædikestolen for at lugge de tilhørere, som syntes ham at vise mindre opmærksomhed. Han var gift med en i Uleåborg af fattige forældre født pige Cathrina Eriksdotter (se Isak Grape, Svenska Lappmarkens herdaminne, p. 85). Han har meddelt de to lappiske digte i J. Scheffers Lapponia, p. 282—284 (se E. N. Setälä, Lappische Lieder aus dem XVII:ten Jahrhundert i Journal de la société finno-ougrienne, VIII, p. 107 f.). Thomas von Westen skriver (1717) om ham i Topographia arctarchiæ Danicæ ecclesiastica (i Budstikken, VII, p. 37): „Siermo, som vel i Begyndelsen var meget nickjær mod Trolddom og Satans Rige, dog siden tre Gange fortroldet af Lapperne maatte gjøre Løfte aldrig at prædike mere mod Finne-Kunsten, og at tage Noidegadzer, som vare ham arveligen tilfaldne, runer og troller og slaær paa Runebomme nu med alskens Jeiken værre end nogen Finsk Troldmand, og desforuden har en Hore, som han fører om med sig som sin Ægte-Qvinde i mange Aar. I alt dette har han Rigdom overflødig, og betjener endnu Embedet.“

2) Enontekis, lappisk *Enudak*. I 1809 tilfaldt den østlige del af pastoratet Finland og blev anneks til Muonionniska; den vestlige del udgjør nu Karesuando pastorat i Torne lapmark.

3) lappisk *tšjierma* = ulv.

der Præst, og der hand var nu kommen til Ennedack, at være Præst der, da vilde hand staa paa sin myndighed og Embede, og befalte finne Lapperne, straxt at af legge deris gamle skicke og sæder med trolddom Runnebommer, afguderj og andet, som hand vel viste beskeen om. thi hand var self Een find føedt, og icke meere bruge det, men hver skal tage sig Een bog i haanden og læβe, første og anden gang svarede de intet, men der hand begynte til at formane dem, saa begynte de at svare derimod og spurde om hand vilde være saa stræng, med dem, og om hand var icke self Een find fød, om hand icke viste hvad nytte det fører med sig, og om hans fader icke og saa har bruget det og lige saa hans søskende og slegt som endnu er i Lappemarcken thi det Ene gode bederver icke det andet, de skal vel allige vel læβe naar tid er og om hand er Præst, saa kand hand være Præst, og prædicke og læβe naar tid er, de skal vel høre paa hanem, naar den tid er, men alleniste skal hand lade dem beholde sine gamle skicker og sæder, de vild det icke forlade for Næring og biering skyld, thi de have der med værit behiulpne baade de og deris forfædre i mange hundrede aar, og om hand vild icke lade dem blive i fred med deris gamle dondt, saa skal det blive andet af, og spurde hvor hand kand være saa stræng med dem, hand som er af deris Egen slegt, og ved til forn deris handel, og hvad det kand forhverve dem og dersom hand icke holder fred med saadan handel saa bliver hand ihielslaget af almuen, eller og dræbt med troldom, de formante hannem mange gange saaledis, men hand lod icke af allige vel med sit forsædt, og besynderlige hans Egen slegt, som tit og offte formante hannem, at hand skulle vagte og vare sig self, det galt hans lif, men hand agtet det icke, men blef alt være med formaninger og straf, saa tog de hannem offte fadt siden, og prylede hannem af, og slog hannem mange gange saa at der var lidet lif i hannem, men naar hand kom da paa sine føder igien og kom i Kirken, saa skiendet hand meget meere paa dem, og var grumere og lod være End til forn om deris troldom og af Guderie, paa det siste sædte de ogsaa gand og troldom i hannem at de skulle dræbe hannem dermed, Effterdj at hand vilde icke lade af, sit forsædt, saa maatte hand leie Een Noid eller troldmestere til at

tage eller bide den ud igien, siden skød de mange gange gan og troldom i hannem, men hand leiede altid andre Noider til at tage den ud igien, men paa det siste sædte de saa haardt gand og troldom i hannem, at hand da hafde nær død der af, saa blef hand bange for dem, og loffte ja, at ville nu lade af, om hand nu blef god igien, siden tog de den gand ud igien, effterdj hand loffte forbedring, saa gaf hand dem fritt siden forloff til, at bruge sit gamle væsen, naar de kund alleniste vilde komme i Kircken om hellig dagene og naar Prædicken holtis, hvilket de og loffte, og begynte og self siden at Rune og Joige, lige som andre finner og lapper og deris Noider, og baade gick hen at høre paa Noiden og troldme~~pen~~, naar Noiden holt sin troldme~~se~~, saa og self Runet og Joiget med Rune bommer og andre instrumenter, som der til hører, og gjorde og self troldme~~pen~~ med hvert, siden noget der effter kom og saa *Noide-gadzernerne* til hannem og bød hannem til at annamme den arvelige konst og dem som er hannem arveligen tilfalden effter hans fader og slegt, som ere af døde og om hand icke vild anname dem og konsten saa vild de dræbe hannem, men hand vildet icke, hand lejede altid Noiderne, saa tit som de komme, til at Rune og Joige dem bort igien, men paa det siste, som de komme til hannem, saa vilde de icke meere lyde Noiderne og icke vige meere for sine Dievele Noider, saa maatte hand anname dem og konsten, og besynderlige hans faders, var hannem det strængeste, og siden blef hand lige saa god som de andre i konster og Idrætter, saa hand Runer og Joiger lige som andre Noider og gjør troldme~~pen~~ naar den skal være lige som den beste Noid, som mange har for tald mig som ere føde der paa samme sted Ennedack som baade Ole Pedersøn i ajvard¹⁾ Niels anderssøn og lange Niels j Varanger, og anders anderssøn i Hvallesund²⁾ og mange flere, som ieg icke gieder op regne, de siger at naar hand kommer af Kiercken om hellige dagene og har gjort sin Prædicken, saa slenger hand Kappen udi Een Kraa, og fanger an straxt at Runne og Joige, anders anderssøn i Hvallesund var der oppe i Ennedack: 1713: at hente sin Moder hid, thi hand var der født, Da fortalde denne

1) Avjovarre i Karasjok prestegjeld.

2) Kvalsund i Vestfinmarken.

samme Hr Ole Sciermo hannem self, hvorledis at *Noide-gadzernerne* hafde været i færd med hannem siden, som hand Reiste bort, og sagde at de vildet at hand skulle kaste sin bog veck og aldrig agte eller see til hende meere, de bød hannem sagde hand saa mangfoldige guld og sølf og mange gode ting og stor Rigdom, lykke og megen visdom, at hand skulde gjøre saa vel, at kaste den bog bort, og forlade hende, hand svarede dem sagde hand at hand kunde icke gjøre det, thi saa forkaster hand og, sit brød og Embede dermed, de sagde at hand skulle blive saa overflødige Rig, at hand skulle aldrig trænge til det eller til noget menneske saa lenge hand lefde, og hand skulle og saa leve lenge og veld, her i verden, og faa saa meget godt at der skulde ikke være Ende paa, men hand sagde dog af Et gudfrygtigheds skiend til anders anderssøn at hand vild dog icke forlade sin bog for deris skyld, gjør hand det sagde hand saa kommer hand af sin værdighed med det samme, hand kand allige vel gjøre hvad hand vild og kand sagde hand, dette fortalde anders anderssøn mig Ao 1715 i Tude qvive-søns gamle den tid ieg var i Hvalle sund, og unge Niels anderssøn Hans Mathissøn og Ingrie Ols: Datter var der ogsaa samme tid og hørde der paa, see nu vel hvorledis at *Noide-gadzernerne* og Dievelen holder sig til finne slegten, saa der kand ingen blive fri for dem som er født af finne folck og slegt, Ja icke End Een gang de som ere blefne Præster som her kand sees til foren, De svenske var i det første saa kiær for, at tage finners og lappers børn, og at sætte dem i skole, saa at en deel kunde blive Præster, og Een part skolemestere og klöckere til finne Lappers bedre undervisning som de meente, hvilket var og vel godt nock forsædt, men de falt altid hen igien til den lappiske og findske Religion igien naar de kom i blant finnerne og lapperne igien, som ieg ved mange i Lappemarken har gjort, baade i IndJager¹⁾ og i Ohma²⁾ lappemarcken og mange andre steder og Een har vi ogsaa her i vort Land som heder, Niels larssøn som ogsaa har været i de svenske skoller, og der hand kom iblant finnerne igien forkastet hand ald sin lærdom og blef som Een anden find Lap igien, er og

1) Enare.

2) Ume.

siden kommen hid ned til siøen for armod skyld, men nu gjør de svenske det icke meere, thi de saag, at det var kun Et for raad¹⁾, som det og er, thi mange af dem siden er Jaget af deris Embeder for deris afald skyld, og nogle siden har givet sig iblant de vilde finner og lever lige som de, lige som Skulle Niels kaldet i Thrundhiem ogsaa gjorde, for Een Rom tid siden, der hand hafde været i Thrundhiems skole, indtil at hand skulle Rejse ned, og blive student, da drog hand hen op til fields igien til sine slegt og i blant de vilde finner og blef der og levede lige som de andre vilde finner og kom aldrig meere til bage igien, hvilcken ieg ogsaa har seet siden i Thrundhiems lænd men hand var da Een gammel mand, den tid ieg saag hannem, men før End den Her ole sciermo kom i Ennedack til at blive Præst, da reiste altid de svenske og qvenske Præster der, hvert aar, hvilken som holt dem til gudfrygtighed og straffet paa deris troldom og afguderie, Da begynte de at lære sig i bog, saa at snart hver mand kunde i bog den tid, men siden som den Hr ole sciermo kom der blef det altsammen for kast, saa at de som til forn kunde vel læse i bog, kand nu icke en bog staff, og icke heller har de een bog meere i sit huus, men i den sted har de nu Een, to, tre Runne bommer, og ere blefne store Noider og troldmestere, saa deris ligge neppe kand findis, som Ole Pedersøn i Ajvard, og anders anderssøn i Hvallesund og mange flere har fortald mig som har været der siden, og er der føedt og kommen der i fra med det første, saa at anders anderssøn 1713 og ole Pedersøn 1710 med forundring saag der paa og Erfoer den tid, at de vare Reiste didt at hente noget i fra deris fæderne land, som de self fortalde mig med græmelse siden, der seer mand hvad frugt de gjøre finne børnene og saadanne naar de komme til slige Embeder, og lære stand, som mange stedz er gaaen siden i Lappemarcken, siden som finnebørnene komme til lære stand og Embeder, som ieg og mange ved nock af at sige, for hvis aarsage skyld at de svenske nu icke meere sætte finne børn til lære Embeder, men de kand vel bruge dem til anden forretninger, hvorfor det er det aller Raadeligste, at finnebørn maa icke komme til lære Embeder saa længe som verden staa, mand maa saa godt sædte

¹⁾ daarlighit raad eller anslag (I. Aasen).

Dievele der til, thi de blive dog straxt for førtte af Dievelen igien, saa de bliver lige saa god som hand er self, eller og om de icke vild, saa bliver de truet paa lif og velfærdt, til at annamme trolldom og de Dievele, som der til hører og følger med trolldommen, thi det er dem icke i klæderne skaaren men i kiødet baaren, fordi at denne konst og Diße Dievele *Noide-gadzernerne*, og andre smaa Dievele er dem arveligen tilfalden effter deris forfædre, som haver soret sig under Dievelen og i hans vold med deris af komme og effter kommere, som nock er siunbart, effterdi at ingen som er fød af finneslegt kand blive frī for denne konst og Diße Dievele, og vild de icke, saa maa de, fordi de haver deris lif og helbrede, Ja og velfært kiært, Ja og maa skee kiærer End gud og sin salighed, som nock er troligt Effterdi at de altid afalde og falde i fra den rette tro og Religion og til deris gamle tro og Religion igien, som mange har gjort af dem siden som de ere komne til lære Embeder, De aller beste Noider og troldmænd som er i Lappemarcken, de ere altid denne Hr Oles sciermos allerbeste og udvalde venner, og hvor hand ved, at det er Een Noid dem antager hand lige som de vare de beste Herrer, der var Een Noid og trolldmand i Ennedack som over gick alle de andre Noider i Lappemarcken, og der var Hr Oles sciermos udvalde gode ven, og der hand døde, da græd Hr Ole som Et barn og sørget for dene sin ven, men hand gaf sig straxt i venskab med en anden Noid igien, som var snart ligesaa god.

Om Noiderne som ere finneLappernes læremæstere.

De som af finnerne og Lapperne ere aller beste lærde i trolldom og Dievelekonster, saa de ere Dygtige til at gjøre trolld meßen og god fore at lære andre trolldkonster og Dievele konster, som de før self til forn har lært i Noide-skoler og trolldskoler, hos de trolde som boer i bierge og høyer, backer, og under Jorden og i vandene saa og siøen, og af *Noide-gadzernerne* som før er sagt, De kalder finnerne paa deris maall *Noide*, af de smaa Dievele *Noide-gadze*, som lærer dem trolldkonsterne og gjør dem duelig til trolldmestere, og for ordner dem, til lære mestere iblant finnerne og Lapperne, men dette Nafn, har de dog faaen med det første af

deris første stiftere Noidus, som var deris begyndere, *Noide*, det skal være Noidus sine propheter, *Noide-gadzze*, det er hans Engle og Noidernis selskabs mænd, led³agere, leedere og lærere, og di³be Noider ere meget i agt og værdighed hos finnerne, saa de anseer dem lige som propheter, vi³be mæstere og lærere, og de har frygt og undseel³be for dem i alle maader, thi de har magt til at giøre finnerne baade godt og ondt, baade at tage deris lif med sin konst, og at unde dem lif, give dem lykke og næring, helse og sundhed til dem og deris Kreature, og straxt at tage det bort, naar hand vild og fortørnis paa dem som hand meener og finnerne troer det, De samme Noider ere lærde af *Noide-gadzze*, og forordnet til at lære alle finnerne og Lapperne Noide-konsten, og alle skal give Noiderne aarlig aars, to gange om aaret i det mindste Een gang om sommeren, den anden gang om vinteren, sin tilbørlige skatt og Rettighed, som er paa biudet af den første Noidus og *Noide-gadzzerne*, og den kalder de paa deris maall *Wuerro*¹⁾, og Naar Noiden kommer Rei³sende, saa siger de hand kommer og kræver sin *Werro*¹⁾, for uden den særdelis løn, som hand faar hos hver den som hand hielper i Nød, sygdomme, U-lykke, og andre tilfælde, Det har altid været og er Endnu i hver finne bye, eller finne værd, hvor finnerne og Lapperne boer, Een: 3: eller 4, som byen kand være stor til af de troldmæstere, læremæstere og Noider, som ere Mæstere i konsten, og ere værdige til at kaldis Een Noid, for uden at alle de andre kand vel ogsaa noget lidt, hver, men de vild icke regne det, uden hand er Een fuldkommen Noid, og ved sin dont og konst perfect, og hvorfore skulle de Da ikke kunde det som de Idelig og altid hører og seer, og lærer daglig i deris Dievele skoler og af deris Dievele læremestere, Noiderne, og naar som Noiden der vill holde sin troldme³be, og læse for dem i sin Dievele skole og informere dem i troldkonster og Dievele Idræckter, saa lader han sit bud gaa omkring i alle hu³bene, at sige dem til, nu vild hand holde troldme³ben og nu skal de komme alle sammen, baade gamle og unge, store og smaa, i klæde i deris beste Hellig Dags klæder og stadz, og høre paa Noide-me³ben, der de nu har hørt budet og hans befaling, saa kommer de allesamen ansættende

¹⁾ lappisk *værrö*, skat.

i deris beste klæder, som de Eier eller og de laaner, hos andre om de self icke har, prydelser, Ringer og kiæder, perle baand, deilige huver, smykker om Halsen, axel prydelser, sølf mallier, og self kiæder forgylte i bringen, de som har, eller og mesing og teen som intet andet har, sølf beilter, med Ringer og kiæder, under, forgylte, Baldyrit, Pong og kniff skeeder, med teen, der til, men, de som intet andet har bruger teen beilter med mesingkiæder og Ringer under, saa kommer de ansetendis i deris Røde og blaa koffter, lige som *Noide-gadzernerne* ere klæde, men self Noiden er i ført vrange og forvente klæder samme tid, siden naar de nu er kommen til sammen sædter Noiden dem i orden omkring gammen, og fyrstedet er mit paa gulvet, og der er hans sted ved Ilden, og naar hand saa har sætt dem i Orden, saa stiger hand self paa knæ, ved graven eller Ildsteden, og tager sig en øx i haanden, og stamper eller støder i Jorden med øxen og vender sig nogle gange om kring med solen En 3 gange viist, siden sætter hand sig ned paa knæ og vender Rygen til Ilden, saa begynder hand at Joige og Rune, og alle de andre skal Joige og Rune med hannem de samme ord og noder, som hand Runer og Joiger, og hvis icke saa slaar hand og pisker dem, thi hand skal nu lære dem Noidekonsten, og alt mens hand Joiger og Runer, saa sider hand og bancker i sit knæ, med øx Hammeren lige som hand skule slaa tacter, som en Cantor, og i den anden haand haver hand Een stoer, hanck eller knippe, med mesingkiæder og Ringer, og den viffter hand op og ned og slaar hid og dit med hende, paa det at den skal larme og skramle, og hand slaar ogsaa paa folkene med denne hanck, de som icke vil Joige og Rune frisk, og kaster den med hvert op til Væggen, bag omkring folckene, og tager den igien, og holder den op til ørene, og lyder paa hvad hun siger, thi den skal hænte hannem tiender, naar hand saa kaster den op til væggen, bag for folckene, Ja kaster den ogsaa i deris skiød, og de kaster den tilbage igien, og naar hand da bliver trædt, og afmægtig, saa hviler hand sig fordi hand er saa hedt og svedt, af sit arbejde, og mens hand træcker klæderne af sig, saa træder en anden i hans stæd, og Joiger og Runer saa lenge til hand haver hvillet sig, og bliver færdige til at Rune og Joige igien, og med hvert dricker de af ludt

kiedelen som er med aske og vand samen koget, og *Rupliimziás* en kiedel fuld med gruge af ly β e, lever og tran, og fiske hoveder tarmer, som kaldis fiske sloe og vand sammen kogglede, og dette slag dricker de saa lenge imedens de Joiger og Runer, Ind til at de har drocket det op alt sammen, siden saa begynder hand self Noiden, med Iver og andagt, at Joige og Rune, og banker og slaar i sine Knæer og imod sin pande og brøst med øx Hameren, og dricker alt fort af Lud Kiedelen og *Rupliimziás* Kiedelen, saa huger hand siden med øxe-Kiefften med begge sine Hænder imod sin pande og hovedet og brøstet og sine Knær og ø β er Ilden med sine bare Hænder af gruen tillige med den brændendis aske, og Kaster den omkring gammen, at vise dem hvor haard hand er da, at Ild, staall og Jern, bider da ikke paa hannem meere, og hvor god den konst er, at den bevarer og befrier i fra alt ondt og er gaffnlig til meget godt.

Om deris Instrumenter som de bruger naar de holder trolmes β en og Joiger og Runer.

Naar de saa Joiger og Runer saa skal de Endelig have deris Redskab og instrumenter som der til hører, som er for det første Runebommer, besynderlige steene, Saxer og kniver, drage Jern og skrabe Jern, skal hand og have i sine Hænder som før er sagt, men qvinders Personer som ere Noider eller *Noide Kalcko*¹⁾ som de kalder dem paa deris sprog, og naar de Joiger og Runer og gjør troldmæsser, plejer de gjerne at bruge og have i deris haand saxer, Kniver, skrabe Jern og drage Jern, saa og messing Kieder og Ringer, og om Noiden har ikke Runebommer saa ved haanden, saa skal hand dog Endelige have de steene som der til ere tienlige og beqvemme i dens sted som hand self har udleedt til det brug, og som hand kiender at være gode der til, og de steene kand hand talle med, lige som de vare mennisker, og hand faar svar af dem paa alt det hand spørger om, som hand vill vide.

om hvad Noiden lærer dem i sin troldmes β e naar hand Joiger.

Saa lærer hand Noiden sine folck og til hørere at Joige og Rune for hvert slag i besynderlighed og særdelighed som før er og

¹⁾ lappisk *noaidde-galgo*, troldkjæring.

talt om, og ord og bønner til hvert slag, og de utugtige bønner, gandviiser og sange, som brugis til sine sær forretninger og besynderlig til den Dievel *aillis*¹⁾ og til tiend at støbbe og til andet som er at regne iblant slumpe lycke, dog de ere blandet alle deris bønner sange og gandviiser med letfærdighed og utugt, saa som den tacksigelbes oration og sang, som Noiden gjør til den som har op vagt og op leedt hannem, naar hand op vogner af sin Dievele Dvalle som hand falder in i, i troldmesben, men dog er nogen forskield paa dem, og de bønner, ord, sange og ganviiser, som tiener til Et skal ikke brugis til Et andet, saa lærer hand dem siden bønner, ord, sange og gandviiser, saa som for mennisker naar de ere siuge, og for Ild sær ord, bønner og gand viser, om den har skadet dem, for vand, staall og Jærn, for steen, træer, om det har skadet dem, for ganpiller og alverskud, sære ord bønner og ganviiser, og om troldfolck har gjort ondt ud paa dem, og for Creature i alle tilfælde, sære ord, bønner og gand viiser, for ondt og godt vær, for storm og u-vær, morgens og afftens og Reijse ord og Dievele bønner, at det ikke skal hende dem nogen u-lycke, paa reijben og de skal Drømme vel om deris Næring og Lycke, og at de skal see Diur om dagen og faa dem, og de skal finde Diur paa deris reijber, og have Lycke til at skiude dem, De har og ord og bønner, for at Herrer og øffrighed skal være mild imod dem og for at de skal vinde sin sag paa tinget, naar de gaar paa tinget og har sager for sig eller at bestielle med, de har og ord for fugle og Diur, for verck og vrede, stød, sting, hug og slag, og fald for siøe Drouger og dødninger og for spøgelber i mørcket, og for skadelige Diur, og for ald den ting som til er og være kand, saa det er U-Endeligt at opregne og det er U-muligt at huxe saa meget og mangfoldigt som det er, Paa det siste saa trækker da Noiden af sig alle sine klæder, og sætter sig gandske nøgen i Ilden og gloddoungen som er i graven, og Joiger og Ru-

1) „*Aillis*, det er helligt, holdes og for en hellig eller Guds hund. Den siger de [lapperne] skal være Guds hund, som skal raade for nysen, dermed at advare dem, naar noget ont er i veien eller staar dem fore, saa og forkynder dem kiøbmandskabs lyckelighed“ (Paus' Relation). Se J. Qvigstad, Nordische Lehnwörter, s. 84 (*aillas*).

ner forfærdelig og øber Ilden og gløerne tillige med den brændende aske og Ildmørje, med sine bare hænder, saa der staar som focx og Kouff og som en skaad backe om kring gammen med damp af asken og dreuff af gløerne saa hand maatte brænde op baade folk, huus og klæder, saa dricker hand da hefftigt og skarpt af Lud Kiedlen og *Ruplimzias* Kiedlen, indtil at han har drucket op alt sammen, og paa det siste naar det blive alt i Kiedlen, saa slaar hand det tycke som er paa bodtten i Kiedlen af asken og groumsen og grugen i øben eller Kouxen og dricker det ogsaa op alt sammen, saa Joiger hand Noiden, og larmer grummelige til hand falder i besvimmelße og i en Dievele Dvalle, men hand plejer altid giernist løbe hen og Kaste sig under dørstocken og legge sig der til at besvimme og falde i Dvallen, og ligger lige som hand var død nogen stund, og naar hand da er død og besvimet, saa skal En qvindis person træde i hans sted, og Joige og Rune og leede hannem op som før er sagt, og om hun finder hannem ikke saa dør hand viißerlig under den Dvalle og aldrig op vogner meere og strax som hand Noiden da op vogner, saa begynder hand self at Joige og Rune de lætfærdigste og u-tugtigste bønnen, sange og ganviiser, som til kand være til den som har opvagt hannem til til En tacksigelße til hende som før er meldet, og naar det saa er klart, saa for tæller hand dem hvad viißdom, hand fandt og fick der, hvor hand var og hvad hand saag og hørte og hvor hand var den tid som hand laag i sin Dievele Dvalle som er talt, og den som icke vill komme til troldmesßen og høre paa Noiden, naar hand gjør sin Noidemesse, den bliver hand vred paa lover hannem alt ondt, kiffver og skielder hannem for En Nordmand, som ikke vill vide eller nogen ting lære som er godt, thi Nordmænderne ere vederstyggelige for finnerne effterdi at de kand ikke noget af saadanne Konster, og de holder Nordmændene for u-gafnlig u-duelige og u-nyttige til alle ting, saa finnerne kalder Nordmændene End frøßen Nordmand, og hvad om den ikke vill lyde Noiden den som hand taller til, saa sædtter hand gan i hannem og sprænger hannem straxt ihjel, eller hans Creature, qvinde og børn, og før de tør sige Noiden imod, før brænder de sig thi det gielder deris lif, helße og helbrede næring og biering og ald deris timmelige velfært.

om hvorledis Noiden hielper de siuge og i andre tilfælde og u-lycker og modgang.

Naar nu nogen bliver siug, eller Kreature lever icke vel, eller de haver ikke Lycke til skytterie og fiskerie, saa skal Noiden giøre saadan Een troldmesse som før er beskreven, og offre for dem, og de skal leie hannem der til, og hand skal Joige og Rune, indtil at hand falder i besvime[ø]e og i den Dievele Dvalle som før er sagt, og saa faar hand videnskab om hvor det staar til, og hvad som forvolder den u-lycke eller siugdom og tilfælde, om trold folk har gjort det, thi den Ene giør ondt ud og den anden giør det godt igien, den Enne kand sædtte End gan ind i Et menneske eller Kreature og den anden giør den god igien for betalling, eller bider og brænder den ud igien, eller om *Jamis-stellerne* for voldet det, eller om deris offer af gud var vred og fortørnit, saa faar hand og nu vide hvad og hvordan Et offer deris af gud begiærer og vil have, og naar En qvinde har da leedt hannem op og ført hannem tilbage, og hand da op vogner som før er meldet, saa siger hand hvor det staar til, og hvad som forvoldet dem den siugdom, u-lycke og til fælde, om de da ere saa godt som døde, saa mand seer ikke lif i dem, saa bliver de straxt frisk og færdige naar Noiden giør saaledis sin trold me[ø]e over dem hvilket siger hand, hand nu løste det baa[n]d og Knude som bundet var, samme tid som hand laag i sin Dievele Dvalle, saa skal de nu skaffe hannem En fædt oxerein til offer eller En fædt giæld zimle, En oxen eller qvige, eller kalff 2 eller 3 aars gammel, faar eller giædt, bouke, vedre, lam, Kied eller andet saadant som hand behager, og som de kand være formuendis til,

om hvorledis Noiden offrer for siuge og andre tilfælde.

saa tager hand Noiden det Kreature, som skal offris, og fører det paa offersteden og til af guden, og skiær først Een bette af hvert øre og Rompen, og giver det til afguden, mens Kreaturet end lever, slagter saa, og flaar skindet af, saa at Kløverne og haarnene side fast ved skindet, og det altsammen med skindet tilige med haarnene og Kløverne lægger hand paa offersteden hos deris af gud, som er Et field, bierg, steen, Eller Et træ, vand eller

udvalde Elver, som er udvald til offersted, gjør saa nogle træer som smaa staver udskaarne i Kaarser og figurer og pruck som Kaldis *lødmorra*, og smørger dem med blodet af det Creature som hand slagter, og legger dem ogsaa hos afguden, og de skal være i steden for voxlys, lemmer saa Kreaturet synder i stykker effter slagters viis, saasom boug, laar og side hver for sig, og de stycker kalder de *Rojje* paa deris maall, skiær saa En fædt bitte af hvert *Rojje* eller stycke og giver det og saa til afguden, gjør saa Ild paa, paa den forordnede Koggested, og Kaagger saa det helle Creature og fløtter saa fædttet af oven paa Kiedlen, og ud leeder nogle besynderlige steene og smørger dem med fædttet, som hand flødtte af oven paa Kiedlen, og legger dem ogsaa paa offerstedet hos det andet offer, og siden æder Noiden tillige med de som ere i følge med hanem det helle Creature op at beenene icke skal spildis og bort komme, og mens hand forretter alt dette, saa skal hand Idelige og altid Joige og Rune og slaa paa Runebommerne, og bruge til hørende instrumenter, Der kommer og En i Et meniskes lignel^{se} som En stor Herre, meget deilig, og i klæde i dyrebare klæder og vel prydet og sætter sig ned til at faa mad med dem og taller med dem og lærer dem End ydermere hvorledis det skal være og hand siger sig at boe i det fie[^l]d eller bierg, som de offerer til, og hannem skal det offer tilhøre som de offerer, og hand er den største gud siger hand, som Raaer for alting, og som de offerer hannem og gjør til, saa skal hand hielpe dem til siger hand, men hand bliver icke lunge hos dem før End at hand bort svinder for deris øyen saa at de ser hannem icke meere. Naar de da har faaet sig mad, saa samlis alle beenene nøye sammen, saa der ikke Et skal spildis eller bort komme, og legger dem ogsaa paa offersteden hos det andet offer, og lader det saa blive derved gaar saa til bage med glæde og med Joigen, sang og Runen.

om hvorledis de betaller Noiden sin leie og løn —

Og Naar det er da Een Rig som leier Noiden til at Joige og Rune og gjøre troldme^ßen og offre for sig, om hand er siug eller hans folk og Creature eller for U-lykke paa Rein og skytterie og fiskerie, saa maa hand give hannem for hans u-mage En. 3. 4.

Krygs Daller, En. 2. 3. slagtereiner, eller sølf mallier for gylte, og sølf-ringer og sølf skeer eller og sølf begre, eller og sølf spender og sølf Hager, hvilket kaldis paa findsk *golle sparra*, eller og faar de give hannem god klædis koffter naar de icke haver Krygs penge eller sølf eller god Kaaber Kieler, og det, som de giver Noiden skal alt være de allerbeste varer, skal de ellers faa god lykke og pengene som de giver Noiden skal alt være Krygs penge om det skal bekomme dem vel hans arbejde, eller og helle penge, for nød skyld om de icke andet har, og udi alle store forretninger skal Noiden saaledis have for sin umage, for uden det Creature som hand offerer og opæder paa offersteden, det bliver icke regnet der i blant, og icke heller hans aarlige skadt og *verro*, som melt er, men i smaa forretninger, faar hand mindre, effter som de kand for enis om, de maa icke heller gjøre noget kiøb med Noiden, men give hannem paa En slomp med Een god villie, saa hand icke skal blive vred eller for tørnit derover og hvad som hand icke faar som hand vild eller bliver vred, saa gjør hand snart self siugdomme og u-lykke ud paa dem, Ja det Koster dem deris Næring og biering, lif og velfært, I ringe forretninger, og om det er En fattig, som leier Noiden til at Joige og Rune for sig, saa faar hand En veder eller lam til offer, eller Et Kied eller saadant, og for sin u-mage Et faar eller gied, lam eller Kied, En hals dug eller Et tøre Klæde, En half daller eller En ort eller og En marck Danske i det allermindste eller detz værdie om den er udt fattige, som leier Noiden til at Joige og Rune for sig,

om at Noiden aldrig bliver Rig i hvor meget hand faar.

Og allige vel at Noiden faar saa meget hos alle for uden hans aarlige skatt og rettighed, saa bliver hand dog aldrig Rig, Jeg har End nu aldrig hørt, eller spurdt hos gamle folk, at En Noid er eller har været ret Rig, Her i Verden, som ellers er en ret Noid, de kand vel Endelig noget alle sammen, men det er stor for skield paa En rett ordinerit Noid, hand bliver icke rig, icke heller i gamle tider som Jeg ogsaa haver spurdt om. men alt det hand faar og fortienet trænger hand til at selge igien, og dette gjør Dievelen for den skyld at Noiden icke skal blive Rig, mætt og ladt, thi skulle

hand blive Rig, saa at hand icke trængede til nogen, saa blef hand straxt ladt til at hielpe andre, og gadt icke altid rei^βe om kring for at lære andre og giøre trolld messen, og hielpe dem i siugdomme, u-lycke og andre tilfælde, og have saa megen u-mage for dem, og da leed satans Rige skade, og da blef icke Dievelens lærdom saa øvede, udsprædt og formeerede som nu og som er Dievelen aller behageligst og tiendligst, og der for skal Noiden altid være Nødtørfittig og trænge til alle og En hver, paa det at hand skal giøre sig u-mage til at fare om kring og øve lærdommen og hielpe de som trænger, paa det at hand kand faa noget at for tiene, og hand giør dem vel self siugdomme og u-lycke, paa det at de skal trænge til at komme til hannem, og leie hannem til at Joige og Rune for dem, at hand kand altid faa noget at for tiene, og mætte sin bug med det fæde offer som han offrer for dem til afguderne og æder self op Kiødet som før er sagt, men de som alleniste haver den Dievel *Toento*, som de giør forpagt med at hand skal tiene dem deris liffs tid, hvilcket drager sølf, guld, Rigdom og gods til dem, de bliver meget Rige, eller og de som rett og slett offrer og leier Idelig Noiderne til at Joige og Rune for dem og offre, de bliver og Rige.

Noget òm anders Peder^βøn i Varanger som leiede
Noiderne altid til at Rune og Joige for sig.

Saa gjorde og Anders Pedersøn i Waranger som og var meget Rig, hand brugede altid den vis, at hand sente altid hvert aar til Rysland, til Ry^βefinnerne fæde oxer Reiner og giæld Zimler og Krygs penge at de skulle Joige og Rune for hannem og hans Rein, at hand self og hans Rein skulle leve vel, at ingen U-lycke skulle komme til dem, for uden de som hand her leiede i Waranger, Idelig og altid for betalling, men de Ryske finner skal være meere konstige og krafftigere meere i deris lærdom, og der fore sente hand de gaver altid til dem, om de maaskee kunde meere udrette med deris konst End andre som her vare i Waranger, tenckte og troede hand.

om Noiderne hvorledis de Vissiterer om bøygderne, og hvorledis finnerne tager imod deris Noider.

I Hvor Noiderne ere faa, og ellers allige vel, thi det hører deris Embede til effter *Noide-gadzernis* befaling, Rejber altid Noiderne om Kring bygderne, for at visitere og for-Høre Hvad de kand, og hvorledis de øver sig i lærdommen, og om nogen haver hielp for nøden for u-lycke, siugdome og andre tilfælde, og hvor hand kommer, saa gjør hand altid troldmeßen og holder sin Dievele skole og lærer dennem, og naar finnerne seer eller hører at Noiden Kommer, til deris bye, saa løber de imod hannem og tager imod hannem og hilber ham med blotte hoveder, lige som hand var En guds mand eller Engel, af Himmelen, og tacker hannem, for den hielp som hand til forn haver giort eller bevist dem, og siger gud skal hielpe hannem som hand har hiulpen dem, og hafde hand det guds menniske, sige de, icke været den gang, og hiulpen dem da hafde hand eller de self været om End hals, eller da hafde de mist sine Creature eller sine qvinder eller deris børn, eller hand hafver skaffet dem lycke til fiskerie og skytterie, saa tacker de hannem og saa for det, og sige at de skal komme hannem i hug saa lenge de lever, og lover at de skal beviße hannem godt af deris yderste formue saa lenge som de lever, og det er icke borte det som hand for den guds mand, thi hand gjør dem ti dobbelt saa meget godt igien sige de, og naar hand da kommer Noiden, saa anfanger hand straxt med troldmeßen, og begynder at Joige og Rune, saa Klæder de sig straxt i sine beste Klæder, og gaar hen at høre paa Noiden, og hans messe, som før er sagt, og hvem som icke vild komme og høre paa Noiden, den bliver hand meget vred paa, lover hannem meget ondt, Kiærer og skiender paa hannem, og der som den icke forliger sig snart med Noiden og skicker sig effter Noidens villie, den faar snart skam, siugdome og u-lycke, Ja maa skee livet gaar ogsaa i løb med, saa gjør Noiden fuldkommelig sin Noidemeße som før er meldet, og lærer dem alle ting, og bruger sine instrumenter som der til hører, og om nogen haver u-lycke, siugdome eller andre tilfælde, saa Joiger og Runer hand og offerer for dem, som før er beskrevet, og hielper dem til helße og lycke igien, og faar sin betalling derfor som før er sagt,

naar det er da Klart, saa maa hver mand skiencke hannem for hans u-mage som hand hafde for dem, for uden den, som hand hialp i fra nogen fare eller nød, den for betalle hanem Rigeligere, hand er vel saa god Noiden, at hand sender vel self, u-lycke og siugdomme i veien for sig, paa det at hand skal faa noget at for-tiene, og de skal nøyes til at leie hannem for betaling at hielpe sig til rette igjen.

hvorledis de handler med Noiden finnerne naar hand
Kommer til deris bye.

Naar Noiden da kommer nu i finnernis bye, saa gaar de ud i mod hannem som sagt er, og biuder hannem ind, og sætter hannem paa den beste sted sær for sig self, og ingen skal Komme hannem nær at Røre hannem eller gjøre hannem nogen hinder, u-mage eller fortræd at hand icke skal blive vred, de legger Et nytt Reine skind under hannem, at side paa, og giver hannem den beste mad som til er, og brændeviin om de har, og om de icke har saa maa de og skal kiøbe og laane det, i hvor de kand faa det til hannem, og om det er noget som skader eller der hænger En u-lycke eller noget ondt over dem, saa kand hand see det i brændeviin, og hvorledis det haver sig; og hvad Raad der er til at hielpe som er at det gaar alt ud paa offer, at hand Kand faa en fæd steg til at æde op, og naar hand da Noiden skal legge sig til at sove, saa Reder de op seng for hannem, for sig self allene, med de beste senge Klæder som til er, og som de Eier i deris værelser, saa drømmer hand om natten og seer i aabenbaringer om det er noget ondt som staar dem faare, enten siugdome eller u-lycke eller andet saadant tilfælde, saa siger hand dem det om morgenen, og om End skiøndt det er icke noget ondt paa færde, saa siger hand det dog allige vel for fortienesten skyld, at de skal nøyes til at leie hannem til at Joige og Runne og offre for dem og afvende det onde som hand saag i drømmen og aabenbaringen, thi de tro strax hvad Noiden siger, lige som hand var En Engel af Himmelen, thi de troer at hand ved og seer alle ting, som hand self siger at hand seer og ved alle ting, thi det staar lige som afmallet for hans øyen, og er som en tallendis Røst for hans øren om alle ting, og

det gjør *Noide-gudze* og de andre Dievele, de af maller alle ting for hans øyen og fører ald ting for hans øren, som er kun at Dievelen giøgler og aber for hanem og ind bilder hannem og hans til hørere saadant, som satan pleier altid at gjøre for sine trolld folck, til at bedrage dem med.

Om at finnerne altid frygter for u-lycke og siugdome.

Finnerne er altid i frygt for ondt og u-lycke, og om Endskiønt det er intet som skader dem, saa frygter de dog alligevel for u-lycke altid, og Naar Noiderne da kommer saa *Reißendis*, saa beder de altid Noiden at hand skal Joige og Rune for dem, og see om det er noget ont paa færde, og om der hænger dem nogen u-lycke over, hvilket hand og saa gjør, og Joiger og Runer indtil at hand falder i besvimel β e og i den Dievele Dvalle som før er sagt, saa faar hand der see og vide, hvor det staar til, saa og i drøme og aabenbaringer om Natten, og enten hand seer noget ont eller icke, saa siger hand det allige vel, paa det at de skal leie hanem til at Joige og Runne for dem, og af vende igien det onde snm hand saag at skulle hænge dem over.

om anders Pedersøn som bad Niels andersøn og
Lange Niels at Joige og see om der er noget
ont paa færde.

saa gjorde ogsaa altid Rige anders Pedersøn i Waranger, En gang som Niels andersøn og lange Niels kom til hannem i hans bye, som vare Noider som hand vel viste, og End dog at der intet skade hannem den gang, saa bad hand dog allige vel di β e to Noider, som vare komne til hannem at de skulle Joige og Rune og see om det er nogen U-lyke eller fare paa færde for hannem eller hans Rein, saa Joiget og Runit de indtil at de falt i Dvallen som før er talt, og saag i den aabenbaring at u-lycke stod hannem fore, og drømede ogsaa det same om Natten, det er tvende træer eller sperrer i finnernis huu β er som holder huset oppe, Et ved døren, det andet inderste i huu β et, og de kalder de træer *biellir*¹⁾

1) lappisk *bællje*.

paa deris maall, Da sagde de første gang, at de saag at det træ inderste i huuset brast af og falt ned, og det skulle betyde at hand self skulle døe, saa maatte hand leie dem til at Joige og Rune og afvende det, og det blef Klart, anden gang saag de i aabenbaringen, at det andet træ ved døren brast af og falt ned, og det skulle betyde at hans qvinde skulle døe, saa maatte hand anden gang leie dem til at Joige og Rune og afvende den fare ogsaa, da saag de j aabenbaringen og i Drømen siden, at der kom en stor sort mand med En øxe i haanden og vilde af hugge de to for bemelte træer, hvilket de forklarede saa, at det var onde folk, som laag om hannem og hans hustrue, at de onde folk, vilde dræbe hannem og hans hustrue med deris troldom, men de sagde, at de tog sig Ris og kiøre den storte mand veck med, der hand vilde afhuge træerne, og der for har hand nu ingen fare meere for det bemelte onde, men de har nu alt løst den Knude og giort det Klart alt-sammen, saa hand nu icke skal redis meere for dette, saa maatte hand give dem 1 Krygs daller for hver gang de Joiget og Runit for hannem, og der til Et par eller to fæde slagte øxe reiner, for deris umage foruden den fæde øxe Rein som de slagtet og offret for hannem og grof blodet og noget fædt ned under Jorden bag for hans gamle, og beenene, skindet, haarnene og Kløverne lagde de paa En anden offersted, det andet aad de self op. saa for tiente de meget god hos anders Pedersøn dene gang som de og altid gjorde hos hannem, see hvor svige fuld Dievelen er og hans Noider giærige, Enten de nu saag noget ondt eller icke, saa gjorde de det kun alligevel for den store fortieniste skyld, som icke heller re troligt, men Dievelen kand vel meget giøgle og afmalle for deris øyen til at bedrage og forføre dem med.

om den gehør som Noiden har af finnerne.

Noiderne har saadan gehør af finnerne at de tør icke talle Et ord, i hans nær værelse som kand være hannem til fortræd, eller at hand skulle have mis/hag til og fortørnis der over, og icke heller i hans fraværelse tør de sige noget om hannem til det onde, thi hand ved snart, hvad de siger om hannem, fordi hand haver noch saa mange drænger og oppassere, som kand sige hannem det og

føre hannem det til ørene, som ere *Noide-gadzerne* som er hans Idelige opvartere og oppasere, saa og *Wuocko*¹⁾, *odde saga-gadzerne*²⁾, og *slader-gadzerne*³⁾, og mangfoldige flere, De ere hannem alle sammen tienistagtige aander, som ud sendis hannem til tieniste, som baade ud sendis til og fra hannem, og for Et Enniste ords skyld, eller for den allerminste mine skyld, kand Noiden dræbe dem som mange gange er skeedt, saa som effterfølgende Exempler og saa ud vißer.

om de to *Ryße* finners Noider som kom til varanger og dræbde en pige for Et ords skyld.

Der kom. En gang, to Noider. af *Ryße* finner til Waranger i besøg hos Warangers folkene for En Rom tid siden, som alle Waranger finnerne har for tald mig, diße to kom til giæst hos En qvinde som hafde og En Datter, og manden var icke hiemme, der de fick mad om afftenen, blev veden all paa Ilden, og Ilden brandt ikke vel, saa det blev mørckt, og de saag icke vel at faa sig mad, da sagde qvinden til sin Datter, gjør Ild paa, giæsten seer icke at faa sig mad, da svarede Datteren, med lystighed og sagde, giæsten finder vel paa munden om det er mørckt, thi hand er vel før kiendt paa den vei, og gick saa allige vel at gjøre Ild paa, dett ord fortrød giæsten paa og blev vred der over, og begynte han straxt at moumler og trolde for sig self at hand vilde have livet af hende for det ords skyld, og lige som aad hende op med sin trolddom, som de self i deris sprog *borroj*⁴⁾, det er aadt op, de siger altsaa, naar nogen dræber saaledis mennisker med trolddom, hand aadt hannem op sige de paa deris maall, der det da nu blev lyst af Ilden igjen, da saag de, at der rand blod af giæstens mund i begge mund vigerne, da sagde den anden som og var der til giæst, haa haa giæsten har alt funden paa munden for meget vel, thi hand viste hvad det betyde at det ord Kostet hende hendis lif, naar noiden blev vred, saa døde Datte[re]n til qvinden straxt paa timen,

1) se s. 14.

2) lappisk *odða sakka-gaddse*, nyheds-folk.

3) lappisk *sladdar-gaddse*, sladderfolk.

4) lappisk *borai*, han aat.

giæsten fick sig kun mad og drog sin vei, og de talte aldrig Et ord derom, eller til hannem, Enten hand gjorde Ilde eller vel, de torde nock Et mindre End saa, skulle de hafde tallet Et ord derom, saa hafde de alle sammen farit den samme færde, der for var det det beste at de tiede stille, de gjorde kun alleniste Kisten, og førde tøsen ud til vadsøen og begroff hende, og dermedt var og blef sagen klar, see nu vel om Noiden har icke deris lif helbred og velfært i sine hænder og magt, og tager det bort naar hand vild hvilket deris vantro er høyeste aarsage der til.

Her opregnes En haaben som er omkommen med trolddom og det mest alle i min tid.

Her er mange om komne med trolddom saaledis som til foren er antegnet, Jeg vil nu op regne nogle faa, som mest i min tid ere om komne med trolddom, først gamle Olle Pederssøns søn, Zare Pedersøn og Elen tudes Datters søn Tude larssøn bare for En peel brændeviin som hand bar forbi en trold qvinde og gaf hende icke at smage den, saa og Lars Pedersøns qvindis Datter, som gierel Clemitzsøns qvinde forgiorde for Et ords skyld, og Daardj Niels Peders: for en liden ting, og Anders Pederssøn som lange Niels forgiorde: Jux Nickessøn med sin helle Familie som Niels Anderssøn Karadaf for gjorde. Anders Pedersøns qvinde som Niels Anderssøn Karadaffes qvinde Kisten for gjorde, alleniste for 2 vare Kaser som hun vilde til Egne sig, Mongs Nielssøn som Ryfe finnerne for gjorde for en liden tvistighed som de hafde imellem sig, Mathis Povelssøn og Niels Tordsøn for gjorde de ogsaa, Nagtar Jons qvinde gunile fastens Datter som sabbe Karen forgiorde for at hun giffet sig med Jon som hun icke vildet, saa og sabbe Karen sin fader, som vindz Enner, Hendrick Jonsøn forgiorde, Ja og ole Iversøn, Povel Iversøns broder, og anders anderssøn Karl sin broder, som Karel anderssøns qvinde for gjorde, Noste Zaressøn, som de siger at sammuel Klemitsøn for gjorde, Ja Nock Niels fastenssøns qvindes søn, noch Maritte Hendrichsdatter, anders gierels søns qvinde, lile Jon anderssøn som Nicke Olssøn for gjorde tillige med hans Dreng Knøs ole olssøn alleniste for at hand leiede hans dreng, Niels anderssøn som Ryse finnerne og Nicke olssøn

for gjorde, Lars Pedersøns qvindes Datter som gierel Klemitzsøns kvinde forgjorde for Et ords skyld. Ja vel Eskel anderssøn i Porsanger, Niels-olssøns Datter som Niels simonssøn forgjorde, og Maritte niels Datter i Porsanger, saa og Niels Pedersøns fader, som siden dræbde sin modstandere efter at hand var død. og mangfoldige flere som mand icke vild spille tiden med thi den onde aand har alt for meget magt hos dem.

Noiderne berømer sig at de ere beskicket af gud.

Noiderne berømmer sig self altid, at de ere beskikkede og forordnet af Gud, finnerne til hielp lige som Doctorer, Baskærer, og Læggere i blant andre folk, og hvorfor icke, skulle de icke tencke saadant om sig self, Effterdi at *Noide-gadzernerne* og de andre Dievele som aabenbarer sig for finnerne og lærer dem trolddom siger sig at være guds Engle, og ud sendt af gud, finnerne til hielp og beste og indbilder dem at baade de og deris lærdom er af gud, Finnerne holder dem for guds Engle og hellige Effter deris Egne ord og lærdom, men Jeg kalder dem og holder dem for Dievele og forbandet i all Evighed og fordømde aand, uden Ende Effter som de lærer icke noget som hører gud til, som En hver kand see, paa antegnede Exempler, og dette kand finnerne ingen lunde lide, de mener da at ieg aabenbare bespotter gud dermed, og denne tancke og mening er ind trøgt i finnerne saa den sider fast i dem, at Effterdi de har icke saadanne Baskærer og læggere, som Nordmanderne eller andre folk haver, thi de kalder *Taudschz*¹⁾ og *Tarro*²⁾ alle folck som icke er finner eller Lapper, Enten de ere Nordmænder eller Dansker, Tydsker eller hvad slags folk de ere naar de icke er af deris Egne folke slag, og af deris Nation, men sig self kalder de *Samme*, og de folk paa den qvenske side kalder de *ladde* som ere Qvenerne, saa haver gud givet og forordnet finnerne Noiderne i den sted sige de som ere de rette Doctorer og lægger, som har talt self med gud og hans Engle og ere lærde af gud og hans Engle og icke af noget syndige menniske sige de,

1) lappisk *dadsja*, nordmand.

2) lappisk *darro*, norsk.

og de skal hielpe finnerne i siugdomme og u-lycke, lige saa vel, som Doctorer og badskærer og lægger hielper Nordmænder og andre folk, og dette er det aller meste som Dievelen bedrager dem med at de kand gjøre godt med den Konst, og det siger de self før End de skal forlade Noiden før skal de lade sit lif, thi hand hielper meget snare End gud, og om de Raabe alldrig saa meget til gud siger de, saa hielper hand icke men Noiden hielper straxt, men var hans Konst ond, saa Kunde hand icke gjøre noget godt, er deris talle, men Effterdi hand gjør godt, saa er hans konst af gud og er god, og der fore søger de altid til Noiderne naar noget skader dem Enten det er siugdom eller andre U-lycker og tilfælde, paa folck, Creature, fiskerie eller skytterie, i hvor langt det er, om det Eend skiönt er over store fælde, eller over store brede fiorder; og i hvad det skal Koste, eller i hvad de skal give hannem, det skiötter de icke, og naar hand da har hiulpen dem, saa berømer de og prijfer Noiden ihvor de kommer at alle skal komme til at høre det, hvor meget godt Noiden kand gjøre, og sige, hafde den icke kommet den gang den guds mand eller hand hafde icke fundet den gang, den guds mand, saa hafde hand mist det og det den gang, Enten sit lif qvinde eller børn, eller Creature, eller og hand hafer aldrig mere faaet lycke til skytterie og fiskerie, og naar de vil fare paa skytteri og fiskerie, saa spør de Noiden adt, hvor de skal finde Diur, i fieldet og hvor fisken staar i vandet og i siøen, og i hvad de vil vide saa spørger de alt Noiden adt om det, og hand kand sige dem beskiend paa alle ting, hand seer og ved alle ting siger hand self som *Noidegadzerne* og de andre smaa Dievele, altid underviøer hannem udi og afmaller det for hans øyen, saa siger Noiden at fisk og Diur ere der og der, og de finder det ogsaa som hand siger, naar de da icke faar fisk, eller skiuder i mist En gang, saa er det en u-lycke, eller det dør et lam eller Kied for dem, det er og En U-lycke, Ja saa skal de straxt søge Noiden, og leie hanem til at Joige og Rune for dem og offre for dem, og afvende den U-lycke og onde igien og hielpe dem til rette og lycke igien.

Hvorledes de bespottes den, som icke agter Noiden.

Og om det er nogen som icke agter Noiden, den bespottes de og beleer, og Noiden selv udfier hannem, hader og bespottes hannem, lover hannem alt ondt og gjør hannem fortrædt i hvor hand kand, og siger hand skiøtter hvercken om gud eller Noiden, og hand trænger til ingen. men bi kun sige de den Kargie hund kommer vel til at trænge En gang, baade til Noiden og andre, naar en da bliver siug, som icke agter Noiden, eller hand faar icke fisk og Diur og har u-lykke paa skytteri eller fiskerie, eller der dør et Kreature for hannem, som Noiden og de kand vel gjøre hannem, saa siger de, det er rett, det skal saa være, hans karighed kommer nu igien, hand seer at hand haver u-lykke og mod gang i alle maader, og allige vel er hand saa Karig at hand timer icke eller niener sig at give Et Enniste Kreature til deris af gud til offer, eller give Noiden En liden ting, gied det gick nu veck og bort kom, ald hans Eiedom og ald hans lykke og ald hans Næring og biæring, give det gud at hand maatte nu døe i sin Karighed, og aldelis forsvinde, baade hand self og hans tilhørende Naar hand er saa Nidsk, Karig og blaa. . .

Finnerne ere ad skielde i fra alle andre folk i ald
deris lefnedtz fremdragel β e.

Saa som finnerne ere adskielde i fra alle andre folk baade med deris Land og boepla β er, Religion, sprog og Konster, saa vild og Noiderne Effter *Noide-gadzernis* befaling, og effter deris Noidus den første stifteris paafund, og anordning, at de skal være adskielde i fra alle andre folck, i alle ting — baade sprog, Konster, Klæde-drugt, huus, og værel β er, lefnet og væ β en, skicker og sæder, Ja i deris helle lefnetz fremdragel β e, som mand kand skindbarligen see, for sine øyen, at det er saa i ald sandhed, og finnerne har self sagt, at Noiderne til steder dem slett icke, og ingenlunde vil at de skal for Kaste, de skicker, sæder, sprog og Konster, huus og værel β er, Klæde drugt og andet som deris forfædre, har hafft og brugt, De holder det saa fore. at deris forfædre, har været de allerbeste, vii β este, sterckeste, og de dristigste i ald verden, og ieg har self seet og hørt det, om det er nogen, som vild holde sig

ved de Nordskes Religion, skicker og sæder, den hader de, bespotter og beleer hannem, og Kaldet hannem En frøþen Nordmand, og holder hannem icke værdig at være iblant dem, Denne tancke har finnerne og Lapperne om sig self — — — — —
 — — — — —

. . . . r Noiderne fare om bøyderne og Kræver sin skatt.

Trykfeil.

S. 22, l. 13 f. n. Berg, l. Bang.

Tillæg.

Til de i Kildeskrifter I (Trondhjem 1903), s. 4 f. opregnede avskrifter av „Nære-manuskriptet“ kan føies No. 218 fol. i Kallske Saml. i Store kgl. Bibl. i Kjøbenhavn.

Kildeskrifter I, s. 34, l. 12—14 bør etter No. 2854 qv. i Gamle kgl. Samlinger og No. 218 fol. i Kallske Saml. lyde: „den forrige Raison, jeg meener Fin-nernis langt fraliggende Boeliger, Er tilstrækkelig nok, helst som nu hver Prest, da ligesaa vel som nu siden reformationen, har møie nok med at gjøre sit Embede“.

Kildeskrifter I, s. 36, l. 3 f. n.: 8, læs 2 (No. 988 fol. i Nye kgl. Saml. i Store kgl. Bibl.).
